

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE

2021/01. ■ VI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE

2021/01 ▪ VI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

Alapító: Legfőbb Ügyészség

Kiadó: Országos Kriminológiai Intézet

Főszerkesztő: **Prof. Dr. Vókó György DSc** OKRI igazgató, professor emeritus (PPKE)

Felelős szerkesztő: Dr. Kiss Anna PhD tudományos főmunkatárs (OKRI),
egyetemi oktató (PPKE)

Olvasószerkesztő: Dr. Kőhegyes Anikó

A szerkesztőbizottság elnöke: Prof. Dr. Belovics Ervin PhD legfőbb ügyész helyettes,
tanszékvezető egyetemi tanár (PPKE), egyetemi magántanár (ELTE)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Prof. Dr. Polt Péter PhD legfőbb ügyész, tanszékvezető egyetemi tanár (NKE),
c. egyetemi tanár (PPKE)

Dr. Lajtár István PhD legfőbb ügyész helyettes, c. egyetemi tanár (KRE)

Dr. Fejes Péter PhD győri fellebbviteli főügyészségi ügyész, egyetemi docens (ELTE)

Dr. Békés Ádám PhD ügyvéd, egyetemi docens (PPKE)

Prof. Dr. Domokos Andrea PhD intézetvezető egyetemi tanár (KRE)

Prof. Dr. Gellér Balázs József PhD ügyvéd, tanszékvezető egyetemi tanár (ELTE)

Prof. Dr. Görgényi Ilona PhD intézetigazgató egyetemi tanár (Miskolci Egyetem)

Szerkesztőbizottsági titkár: Dr. Sárík Eszter PhD tudományos főmunkatárs (OKRI)

Tördelő, grafikus: Dr. Kőhegyes Anikó

Weboldal tervező: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály

TARTALOM

2021/01

TANULMÁNYOK

- 06**   Bancsi Zsolt József – Rimóczy István
Az előkészítő ülés ismeretelméleti és pszichológiai szempontjai I.
- 44**   Balogh Krisztina – Huszár Julianna – Windt Szandra
Rábírás és/vagy felajánlás, avagy az emberkereskedelem és a kiskorú veszélyeztetése kérdései
- 60**   Tilki Katalin
Az elektromos kerékpár európai uniós és hazai jogi környezete, az ezzel kapcsolatos balesetek általános jellemzői
- 80**   Fehér Szilárd
A büntetés-végrehajtás helyzete a koronavírus járvány alatt bv. ügyészi szemmel

HÍREK

- 94**   In memoriam Prof. Dr. Vókó György

NEMZETKÖZI FIGYELŐ

- 100**   Bory Noémi
La privación de libertad de los menores en Hungría

KÖNYVAJÁNLÓ

- 122**   Könyvismertető
Bartkó Róbert (szerk.)
A terrorizmus elleni küzdelem aktuális kérdései a XXI. században
- 128**   Válogatás a szakirodalomból

BANCSI ZSOLT JÓZSEF¹ – RIMÓCZY ISTVÁN²

AZ ELŐKÉSZÍTŐ ÜLÉS ISMERETELMÉLETI ÉS PSZICHOLÓGIAI SZEMPONTJAI I.

Bevezetés

Közismert, hogy a bizonyításelmélet az egyetemi oktatásban nem kapja meg a fontosságának megfelelő súlyt, mondván: a gyakorlat majd pótolja az elmélet hiányosságait. Ez komoly hátrányokkal jár a fiatal jogászok számára, ahogy Bócz Endre is írja: „rá kellett jönnöm, hogy az eljárásjogi bizonyításnak azokat az elméleti összefüggéseit, melyeket nekünk 1958-1959-ben Móra professzor a büntetőeljárás jog tananyagában felvázolt, mióta ő a tárgyat átadta, valószínűleg nem tanítják. Ennek folytán a fiatal jogászoknak mindezekről nincsenek rendezett gondolataik”.³

A bizonyítás-elméleti felkészültség hiányai több területen is éreztetik negatív hatásukat. Mindenekelőtt az ítéletek indokolásának színvonalában. Bócz Endre szerint „a jogi felsőoktatásban a bizonyítás – különösen az eljárásjogi bizonyítás – mibenlétének ismeretét adottnak veszik. A jogásznak azt tanítják tehát, hogy a jogot a megbízhatóan, sőt kétséget kizáró bizonyossággal igazolt tényekre kell alkalmazni. Arról azonban, hogy miként lehet a vitatott tényeket a bizonyítékokból kihámozni, a bizonyítási eszközökre vonatkozó – tulajdonképpen formális – eljárásjogi előírásokon túlmenő, azaz tartalmi, érdemi ismereteket nem tanítanak. Az ítéletek indokolásában a bizonyítékok értékeléséről szóló fejtegetések – ha egyáltalán találhatók ilyenek, és nem a bizonyítási eszközök pusztá felsorolása helyettesíti őket – ezért olyan laposak, semmitmondók”.⁴

A bizonyítás-elméleti képzettség hiánya akár igazságtalan ítéletekhez és indokolatlan ügyészi öncenzúrához is vezethet, ahogy Ibolya Tibor kimutatta a közvetett bizonyítékok értékelésével kapcsolatban. Véleménye szerint „a magyar büntetőjogi gyakorlatban a bizonyítékok értékelésével ... kapcsolatban több olyan axiómának tekintett – valójában nem az – tétel is van, melyek mechanikus alkalmazása, a lélektelen ügyintézés során az észszerű gondolkodással, a logikával és a mindennapi élettapasztalattal szembeállítva gátolják, sőt

1 dr. Bancsi Zsolt József nyírbátori járási ügyészségi alügyész

2 dr. Rimóczy István nyíregyházi járási vezetőhelyettes ügyész

3 Bócz Endre: *Négy évtized az ügyészségen. Pályám emlékezete*. Pallas Páholy, Budapest, 2010. 561.

4 uo.

sokszor ellehetetlenítik az eljárások eredményes lefolytatását, az igazságos ítélet meghozatalát. Különösen igaz ez a közvetett bizonyítékok értékelésének begyepesedett hazai bírósági gyakorlatára ... Ez ügyészi szempontból azért is rendkívül bosszantó, mert a közvetett bizonyítékok zárt logikai láncolatának elmélete jogállami körülmények között különösen alkalmas az állam büntetőjogi igényének érvényesítését hatékonyan megakadályozni ... a láncolat-elmélet bírói alkalmazása utáni eredménytelenség miatti felelősség a közvádlónál jelentkezik, ami viszont az ügyészt egy sajátos „öncenzúrára”, vagyis közvetett bizonyítékok és bizonyítás esetén túlzott óvatosságra, adott esetben a vádemelés helyett megszüntető határozat meghozatalára ösztönzik.”⁵

Az ezek szerint eddig is hiányos bizonyítás-elméleti felkészültség jelentősége a büntető-eljárási törvény új jogintézményeinek megjelenésével ugyanakkor nőtt: a törvény formai kereteit a bizonyítási tevékenységnek kell tartalommal megtölteni. Az egyik legfontosabb, mondhatjuk, koncepcionális jelentőségű újítás, az előkészítő eljárás esetében ez azt jelenti, hogy annak szabályai csak akkor szolgálhatják a törvényhozó által kijelölt célokat (gyorsítás, egyszerűsítés, rendezettség), ha a jogalkalmazók képesek a szabályokban rejlő lehetőségeket meg is ragadni. Márpedig ez, mint látni fogjuk, elméleti felkészültség nélkül nem lehetséges.

A joggyakorlatban tapasztalható elméleti ismerethiány és az azzal nyilvánvalóan összefüggésben kialakult és megmerevedett észszerűtlen szokások megakadályozhatják a törvény céljainak elérését. Tanulmányunk egyik célkitűzése ezek közelítése az elméleti ajánlások bemutatásával és a gyakorlat ennek tükrében való kritikai elemzésével.

Az előkészítő ülés kapcsán elsődlegesen fontos klasszikus bizonyításelméleti kérdés az „ügyretartozás”, a relevancia⁶, melynek külön fejezetet szentelünk. A relevanciával összefüggésben léteznek ajánlások a bírósági bizonyítási eljárás racionális megtervezésére – többek között a tényállás megalapozására és a bizonyítás-felvételi sorrendre – nézve is, melyet alapul véve kifejtjük saját álláspontunkat is.

Tanulmányunk aktualitását az új büntetőeljárási kódex koncepcionális újításai, ezek közül is elsősorban a kötelező előkészítő ülés első alkalmazási tapasztalatai adják. Ezek arra utalnak, hogy az újítás az egyik területen, a beismerő vallomás elfogadása (vagyis az eljárás sommássá tétele) terén bevált. Ez annak ellenére így történt, hogy az elmúlt évtizedekben a jogásztársadalom – legalábbis látszatra – a beismerő vallomásról teljesen másként gondolkodott: szinte közhellyé vált, hogy a beismerő vallomás csak egy bizonyíték a többi

5 IBOLYA Tibor: *Egy önkényuralmi bizonyítékértékelési elmélet továbbéléséről*. Magyar Jog 2015. 9. szám 532.

6 Tremmel szerint a bizonyításelmélet alapkérdései az alapfogalmakon túl: a bizonyítékok relevanciája, megengedettsége, hiteltérdemlősége, valamint az elégséges összbizonyítéknak, a bizonyosság elérésének problémája. (TREMME FLÓRIÁN: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2006. 95.)

között, és megszületése esetén is be kell szerezni a többi bizonyítékot, illetve a tárgyaláson fel kell venni a további bizonyítást is. Az új szabályozás sikerének oka mögött az húzódik meg, hogy a sokszor emlegetett elméleti axiómát a gyakorlat nem követte teljes mértékben. Erdei szerint az egyik „axiómaként kezelt tétel a mai magyar büntetőeljárás jogban a beismerő vallomáshoz kapcsolódik. Ma úgyszólván szentségtörésszámba megy minden olyan állítás, amely szerint a terhelt beismerése az eljárásban nagyobb súllyal esik latba, mint a többi bizonyíték bármelyike. Elvben a beismerés csak egy a többi bizonyíték között. Igaz, a tények ismeretében csak kevesen mernék azt állítani, hogy ez gyakorlatilag is így van. Ismert, hogy a büntető eljárás gyakorlatában a hatóságok fokozott erőfeszítéseket tesznek a beismerő vallomás megszerzésére.”⁷

A törvény másik koncepcionális újdonsága a perkoncentráció, a relevancia rögzítése és a későbbi megváltoztatása elleni védelem volt. Ennek elfogadottsága ugyan nem mérhető, bizonyos jelek azonban arra utalnak, hogy itt a siker kevésbé átütő. Ennek oka pedig vélhetően az, hogy – ellentétben a beismerő vallomás jelentőségének tényleges, gyakorlati elismerésével – a perkoncentrációnak nincs hagyománya, sőt éppen annak ellenkezője volt szokásban a mai jogásztársadalom szocializációs időszakában végig. A törvényi szabályozás tehát a napi rutinnal került ellentétbe. Tanulmányunk igyekszik bemutatni az egyes, a szokásrendszerben axiómaként kezelt elvek és a törvényi szabályok kollízióját, és a gyakorlat megváltoztatása mellett hoz fel érveket. Módszerünkben a kimagasló színvonalú magyar bizonyítás-elméleti irodalom példáit követve egyaránt figyelemmel voltunk az ismeretelméleti, pszichológiai és jogi aspektusokra. A szakirodalom feldolgozása mellett felhasználtuk az új büntetőeljárás kódex hatályba lépése óta felhalmozódott tapasztalati anyagot is, így a gyakorlatból merített példákkal is illusztrálhattuk álláspontunkat. Tanulmányunk így a gyakorló ügyész nézőpontját tükrözi: egyszerre gyakorlati és elméleti, egyben interdiszciplináris.

1. Bizonyítás-elméleti kérdések

1.1. A relevancia problémái (statikus rész)

1.1.1. A relevancia meghatározása, felosztása

Az ügyre tartozó, releváns tények meghatározása alapvető jelentőségű a büntetőeljárás

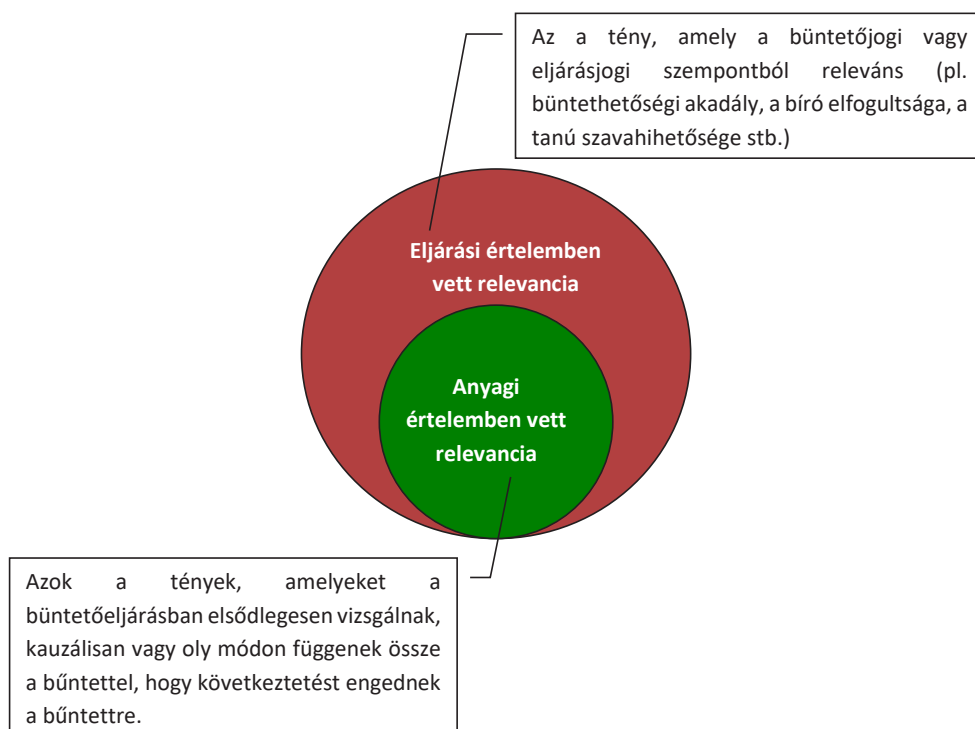
⁷ ERDEI Árpád: *A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításelmélet szent tehene*. Magyar Jog 1991. 4. szám 210.

minden szakaszában. A témát a szakirodalom bőségesen tárgyalja, a relevanciát több szerző is megpróbálta meghatározni, egységesen elfogadott definíció azonban nem született. Király Tibor szerint azok a tények a relevánsak, amelyeket az adott ügyben a büntetőjogi kérdések eldöntéséhez ismerni kell. „A megismerésre váró tények köre rendszerint tágabb, mint a szorosan vett büntett, mert megismerendők a büntetés kiszabását befolyásoló személyi és más körülmények, az eljárási cselekmények feltételei, vagy a bizonyítékok hitelessége. Azok a tények, amelyeket a büntetőeljárásban elsődlegesen vizsgálnak, kauzálisan vagy oly módon függenek össze a büntetettel, hogy következtetést engednek a büntetetre. Ami ezen túlesik, az büntetőjogi vagy eljárásjogi szempontból releváns (pl. büntethetőségi akadály, a bíró elfogultsága, a tanú szavahihetősége stb.), vagy nem is tárgya a megismerésnek”.⁸

Ezek szerint a releváns tények és körülmények legalább két körbe vonhatók.

1. ábra: A relevancia típusai Király Tibor szerint

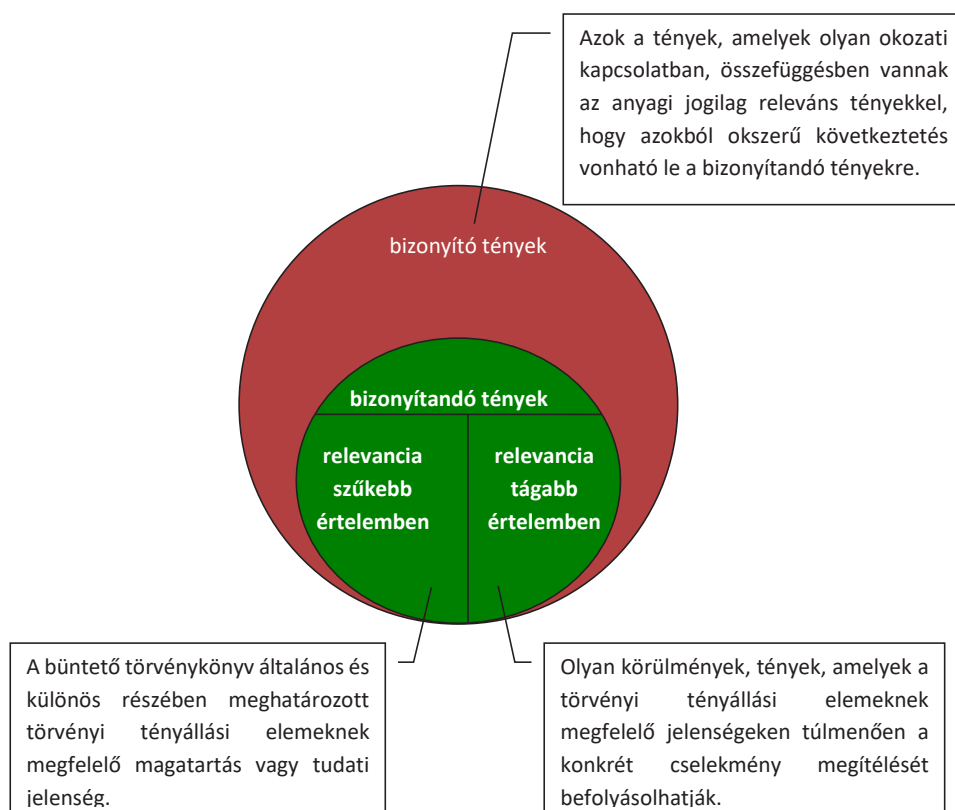

8 KIRÁLY Tibor: *Büntetőítélet a jog határán*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972. 114.

Az első körbe tartoznak az adott ügyben felmerült azon tények, amelyek a törvényi tényállási elemeknek megfeleltethetők és az ezeket alátámasztó bizonyítékok, ezt nevezhetjük az „anyagi értelemben vett relevancia” körének, míg a másik körbe tartozik minden, ami az előbbi körön kívül esik, de mégis jogi jelentőséggel bír az ügyben, ezt nevezhetjük „eljárási értelemben vett relevanciának”.

Nagy Lajos a relevanciát a bizonyítandó tények és a bizonyító tények szempontjából külön vizsgálja.

2. ábra: A relevancia típusai Nagy Lajos szerint

Szerinte a bizonyítandó tények tekintetében az ügyretartozásnak⁹ egy szűkebb és egy tágabb értelme lehet. „Szűkebb értelemben releváns minden olyan tény, amely az adott bűncselekmény vonatkozásában a büntető törvénykönyv általános és különös részében meghatározott törvényi tényállási elemeknek megfelelő magatartás vagy tudati jelenség. Tágabb értelemben az adott ügyben relevánsak emellett az olyan körülmények, tények,

⁹ Nagy Lajos az „ügyretartozás” szót egybeírva, régies jogi terminológiaként használja, ezt vettük át mi is.

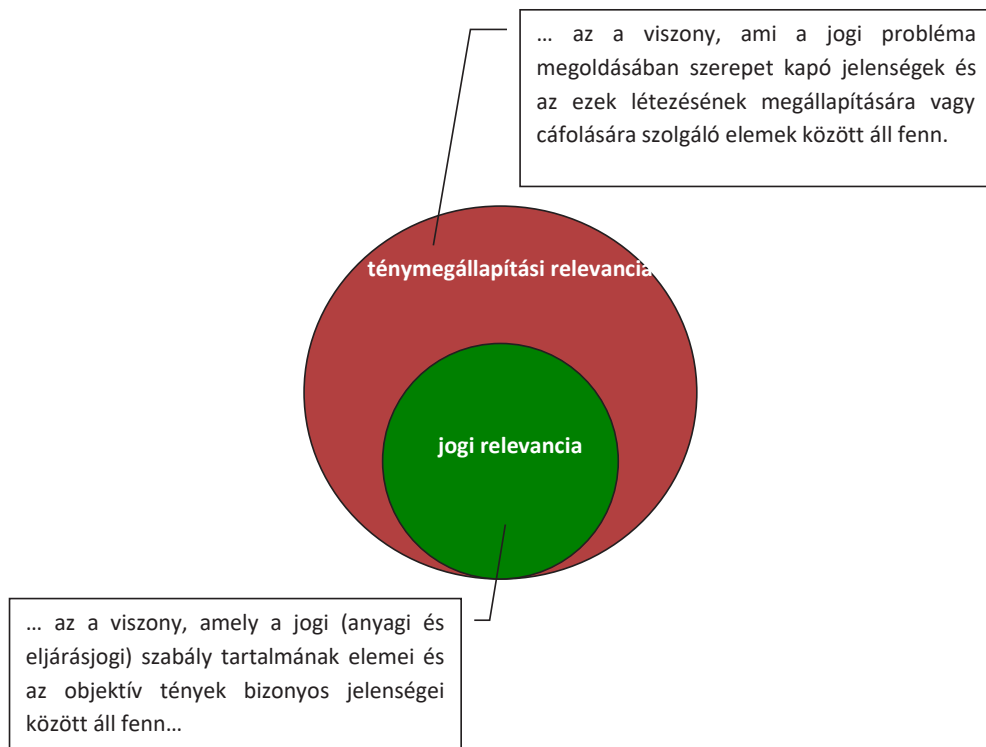
amelyek a törvényi tényállási elemeknek megfelelő jelenségeken túlmenően a konkrét cselekmény megítélését (a felróhatósággal, elvárhatósággal összefüggő jelenségek, a büntetés kiszabást enyhítő vagy súlyosbító körülmények stb.) befolyásolhatják.”¹⁰

A bizonyító tények vonatkozásában Nagy Lajos szerint „... ügyre tartozóak tehát azok a tények is, amelyek olyan okozati kapcsolatban, összefüggésben vannak az anyagi jogilag releváns tényekkel, hogy azokból okszerű következtetés vonható le a bizonyítandó tényekre.”¹¹ A bizonyító tények e körét Nagy Lajos eljárásjogilag ügyretartozó tényeknek nevezi, melyeket mindig a konkrét eset adottságai határoznak meg.

Ezek szerint Király Tibor fentiekben részletezett kétpólusú elméleti felosztását Nagy Lajos tovább bontja és az ügyre tartozó tényeket három kategóriába sorolja, és másként is osztályozza.

Finszter Géza ugyancsak kétpólusú elméletet képvisel, azaz szerinte is a relevancia két aspektusa különböztethető meg.

3. ábra: A relevancia típusai Finszter Géza szerint

10 NAGY Lajos: Ítélet a büntetőperben. i. m. 154–156.

11 Uo. 156.

A „jogi relevancia az a viszony, amely a jogi (anyagi és eljárásjogi) szabály tartalmának elemei és az objektív tények bizonyos jelenségei között áll fenn... A ténymegállapítási relevancia ezzel szemben az a viszony, ami a jogi probléma megoldásában szerepet kapó jelenségek és az ezek létezésének megállapítására vagy cáfolására szolgáló elemek között áll fenn.”¹²

A Finszter Géza által képviselt szemlélet kétpólusú ugyan, de tartalmilag Nagy Lajos relevancia csoportosításához áll közelebb, mivel a „jogilag releváns tények” köre a „szűkebb és tágabb értelemben vett relevanciát”, míg a „ténymegállapítási relevancia” lényegében a „releváns bizonyító tények” körét fedi le.

Tanulmányunkban a Finszter Géza által képviselt felosztásban vizsgáljuk az ügyretartozó tényeket.

A jogi relevancia jól körülhatárolható. Főként a tényállási elemeknek megfeleltethető tények tartoznak ide. Lopás esetében például: az elkövetés tárgyának tulajdonjoga, értéke, birtokosa, az elvétel módja, az elkövető célzata. Mindez kiegészül a cselekmény anyagi jogi megítélésében szereppel bíró más elemekkel (különösen a büntetéskiszabás vonatkozásában) és a felmerülő eljárásjogi szempontból lényeges tényekkel (pl. bíró elfogultsága, letartóztatás feltételei stb.). A relevancia ezen körébe tehát zömében anyagi jogi, kisebb részben eljárásjogi kérdések eldöntésében szereppel bíró tények tartoznak, olyan tények, melyek közvetlen jogi értékelésre tartoznak. Ez a kör viszonylag stabil, különösen az anyagi jogi relevancia körében, bár menet közbeni változás itt sem zárható ki (például ha az elkövetett cselekmény minősítésének megváltozása miatt más tényállási elemek válnak bizonyítás tárgyává).

Ezzel szemben a ténymegállapítási relevancia, vagy más néven az ügyretartozó bizonyító tények köre, jóval nehezebben körülhatárolható és meglehetősen változékony. A jogilag releváns tények bizonyításához szükséges további tények és bizonyítékok ugyanis igen távoli kapcsolatban is állhatnak a bizonyítandó tényekkel, és a perbeli ellenfelek egymás bizonyítékaira szinte korlátlanul képesek más – ellentétes irányba mutató – bizonyítás felvételét indítványozni. Jól példázza ezt, ha a perdöntő jelentőségű vallomást tevő tanúval kapcsolatban felmerül, hogy látáskárosodása van. A tanú egészségügyi állapota – minthogy a büntetőjogi főkérdések megválaszolását befolyásoló tényezőről van szó – relevánssá válik, és arra bizonyítást kell felvenni.

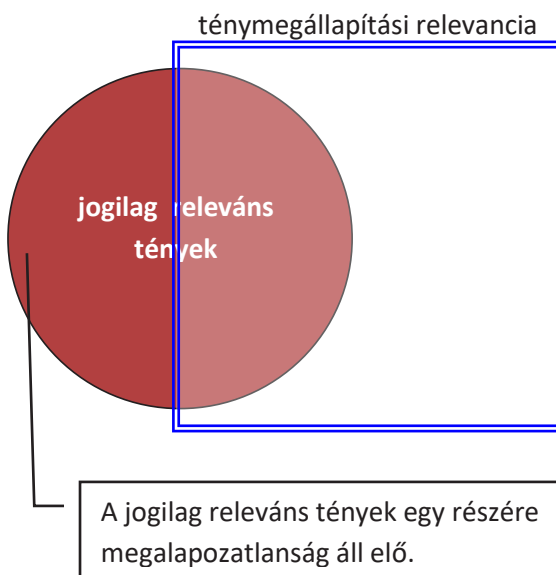
¹² Erdei Árpádot idézi FINSZTER Géza: *Bizonyításelméletek a jog világában*. Rendészeti Szemle 2006/7–8. szám 94.

1.1.2. A jogi és ténymegállapítási relevancia terjedelmi viszonya

Minthogy a ténymegállapítási relevancia a jogi függvénye, kiterjedésüknek szoros kapcsolatban kell lenniük: a jogilag jelentős tények mennyiségének és a bizonyítás módszerének kell meghatároznia a felvenni szükséges bizonyítás nagyságát. Ez a viszony azonban a gyakorlatban könnyen felborulhat.

Az első hibalehetőség a ténymegállapítási relevancia túl szűk keretek közötti megállapítása, melynek következménye, hogy a jogilag releváns tények egy részére nézve megalapozatlanság áll elő. Ez az arányeltolódás valamennyi jogalkalmazó számára jól ismert, hiszen perjogi következményei vannak.

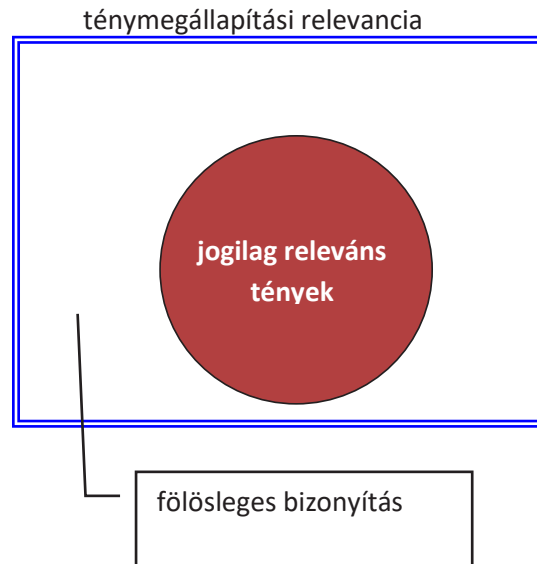
4. ábra: A túl szűkre méretezett ténymegállapítási relevancia megalapozatlansághoz vezet

A másik hibalehetőség a ténymegállapítási relevancia túl széles körben való rögzítése, ami túlbizonyítást jelent. Ennek nincsenek komoly perjogi következményei (bár lehetnek, gondoljunk például arra, hogy a bíróság köteles az ítéletben megjelölni, hogy a jogkövet-

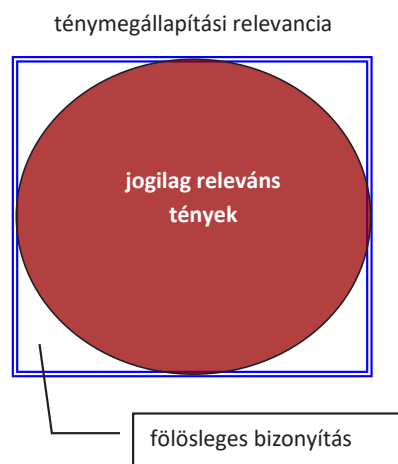
kezmény meghatározása során milyen mértékben vette figyelembe az eljárás elhúzódását, amely részben a túlbizonyítás eredménye is lehet). Ez a jogalkalmazókat, különösen a bírókat a túlbizonyítás veszélyének alábecsülésére hajlamosítja a megalapozatlansághoz képest.

5. ábra: A túl szélesre méretezett ténymegállapítási relevancia túlbizonyításhoz vezet

Ideális esetben tehát a relevancia két köre egymást átfedi. Ez a szinte elérhetetlen ideál a gyakorlatban úgy közelíthető meg, ha a ténymegállapítási relevancia határát a jogihoz képest nem vonják túlzottan szélesre.

6. ábra: A jogi és a ténymegállapítási relevancia helyes viszonya

Ez az ideális viszony tehát azt eredményezi, hogy túlbizonyítás nélkül születik megalapozott ítélet. A következő alfejezetben (1.1.3.) látni fogjuk azokat a problémákat, melyek ennek az optimális viszonynak a kialakítását nehezítik, külön alfejezetet szentelünk a túlbizonyításnak (1.2.3.), később pedig ajánlásokat fogalmazunk meg a relevancia két körének közelítése érdekében (lásd különösen a 1.2.5. alfejezetet a tényállás megalapozásának bírósági eljárásban játszott szerepére nézve).

1.1.3. A bizonyítási relevancia körvonalazásának problémája (az elégséges összbizonyíték)

Az egyes tények és az egyes bizonyítási indítványok relevancia-szempon-tú minősítése kimagasló gyakorlati jelentőséggel bír: alapjában határozza meg az eljárás hosszát. Ez az összefüggés az ügy terjedelmének és bonyolultságának növekedésével hatványozottan jelentkezik. Vagyis a relevancia kérdése minden „modern” ügyben fokozott jelentőséget nyer, ahogyan a hagyományos személyi bizonyítás visszaszorul, és átveszi a helyét a tárgyi, informatikai, titkos stb., a közvetlen bizonyítékokat pedig felváltják a közvetettek.

A racionális bizonyítási eljárás egyik központi kérdése ezért a bizonyítási relevancia külső határának megvonása, vagyis a bizonyítékok azon körének meghatározása, melyek a bizonyítandó tények megalapozott megállapításához szükségesek és egyben elégségesek (elégséges összbizonyítékot képeznek). A probléma lényegét a következők képezik. Ha a relevancia a bizonyítandó ténnyel való – akár közvetett – kapcsolat, és rendkívül távoli tényekkel is kapcsolat alakítható ki, akkor a bizonyításnak nem lehet határa. Akár évszázadokkal ezelőtti eseményre nézve is felvehető bizonyítás pusztán azon az alapon, hogy az – bármily távoli, de mégiscsak – kapcsolatban áll a tettel vagy az elkövetővel. Felmerül ezért a kérdés: meghatározható-e olyan objektív mérce, melynek alapján a szükséges bizonyítékok elhatárolhatók a szükségtelenektől?

A szakirodalom a kérdést általában igenlően válaszolja meg, bár jelezve, hogy a relevancia kutatása nem egyszer igen nehéz. Katona Géza például úgy foglal állást,¹³ hogy a relevancia tartalmi meghatározása a bizonyító tények végtelen tartalmi sokrétősége miatt lehetetlen, ezért a bizonyíték relevanciáját a konkrét bűnügyben az értékelés során kell megállapítani. Ez másként fogalmazva azt jelenti, hogy a bizonyíték relevanciáját kizárólag az ügy tényeivel (és többi bizonyítékával) való viszonya alapján, tehát összevetés útján – és nem a bizonyíték önmagában való vizsgálatával – lehet eldönteni. A relevancia ezért lényegében az eldöntendő kérdés és a rá vonatkozó kérdés viszonya: a „...bizonyításra használt

13 KATONA G: *Valós vagy valótlan?* i. m. 31.

tény relevanciáját nem magának a ténynek valamely inherens tulajdonsága, hanem a bizonyítandó tényhez való viszonya határozza meg.”¹⁴

Az összevetés közvetlen bizonyítékok esetében a bizonyítandó főtényekkel történik, a döntési szempont pedig egyszerű: ha a bizonyíték valamely bizonyítandó főtényre vonatkozik, akkor relevanciával bír.¹⁵ Az egyik legtipikusabb esetben ez azt jelenti, hogy ha a szemtanú az elkövetési magatartás lefolyására nézve tud vallomást tenni, akkor a vallomás biztosan releváns. Ha viszont nem bizonyítandó főtényre nézve tud vallomást tenni (hanem például arról, hogy az elkövetési időt megelőzően kit látott a helyszín közelében, vagyis az általa szolgáltatandó bizonyíték nem közvetlen), a vallomás melléktényre vonatkozik, melyek relevanciájának megállapítására csak annyi ajánlás fogalmazható meg, hogy „az oksági kapcsolat kimutathatósága jelenthet megoldást”. Minthogy azonban az oksági kapcsolat rendkívül távoli – több közbülső tényen átívelő – is lehet, az ilyen értelemben releváns bizonyítékok is igen távolra vezethetnek, ezért ez a megállapítás voltaképpen egyenértékű a relevancia körvonalazási lehetőségének tagadásával.

A közvetlen és közvetett bizonyítékok relevanciájának megállapítása tehát eltérő módszerekkel történhet. Tremmel Flórián ennek kapcsán azt hangsúlyozza,¹⁶ hogy míg a közvetlen bizonyítékok értékelése lényegében kizárólag informatív irányban szükséges (vagyis csak az adat hiteltérdeklősége vizsgálendő), addig a közvetett bizonyíték értékelése ténybeli irányban is elvégzendő (vagyis arra nézve is ki kell alakítani az álláspontot, hogy a bizonyíték által igazolt közbülső tény valóban bizonyítja-e a bizonyítandó főtényt). A közvetett bizonyíték relevanciája eszerint attól függően állapítható meg, hogy az általa bizonyított közbülső tény lényeges-e a bizonyítandó tény bizonyítása szempontjából, vagyis vonható-e le belőle következtetés a bizonyítandó főtényre. A közvetett bizonyíték relevanciája tehát alapvetően a belőle adódó következtetéseken múlik, ami viszont – szemben a közvetlen bizonyítékok és a bizonyítandó főtények egyszerű kapcsolatával – a legkomolyabb viták tárgya lehet.

Nyilvánvaló, hogy a bonyolult, szerteágazó közvetett bizonyítékokra alapozott bizonyítási helyzetekben gyakorlatilag ismét csak a relevancia objektív körvonalazási lehetőségének tagadásával állunk szemben. Tremmel egy másik helyen meg is erősíti ezt az álláspontját, miután Erdei Árpád alábbi véleményét ismerteti:

„A relevancia (bizonyítási relevancia) kimutatása a közvetett bizonyításban rendkívüli fontosságú. ... éppen a közvetett bizonyítás technikája igényli a releváns tények és a re-

14 Erdei Árpád idézi FINSZTER G: *Bizonyításelméletek a jog világában*. Rendészeti Szemle 2006/7–8. szám 94.

15 uo.

16 TREMMEL F: *Bizonyítékok...* i. m. 95.

leváns bizonyítékok körének meghatározásában a bizonyítandó tények és a bizonyításra használni kívánt tények viszonyának mélyreható elemzését. A bizonyító és bizonyítandó tény közötti logikusan belátható összefüggés az, amelyet meghatározó jelentőségűnek kell tekintenünk, s az összefüggés felismerése olykor a 'józan paraszti ész' hétköznapi bölcsességének mértékét meghaladó ismereteket és logikai ismereteket feltételez.¹⁷

Erdei Árpád tehát a közvetett bizonyíték relevanciáját a bizonyítandó ténnyel való logikusan belátható összefüggés alapján tartja megállapíthatónak. Kérdéses, hogy ez a mérce mennyiben objektív, különösen annak kiemelése mellett, hogy a Szerző nem a „józan paraszti ész”, hanem a különleges ismeretekkel felruházott ész belátási képességét tartja mércének. Ennek kapcsán jelzi Tremmel, hogy a helyzet még ennél is bonyolultabb, mert ha a közvetett bizonyítékok csak valószínűségi következtetésekre adnak alapot, nemhogy a hétköznapi, de a szakmai tapasztalatokra alapozott belátás sem látszik elegendőnek a relevancia belátásához.¹⁸

Érdemes felfigyelni arra, hogy a bizonyító és bizonyítandó tények közötti kapcsolat mi-benlétére nézve a szakirodalom eltérő álláspontot foglal el. Katona „oksági kapcsolatot” követel meg, Erdei ezzel szemben „logikusan belátható összefüggést”.

Király is szélesebb értelemben vonja meg a ténymegállapítási relevanciát, mivel az oksági kapcsolatot csak az egyik típusú összefüggésnek tartja: „Azok a tények, amelyeket a büntetőeljárásban elsődlegesen vizsgálnak, kauzálisan vagy oly módon függnek össze a bűntettel, hogy következtetést engednek a bűntettre.”¹⁹ A következtetés egyik legfontosabb módszere a büntető ügyekben pedig a kizárás. Ennek alkalmazása esetén a kétféle lehetséges verzió közül az egyik kizárása logikai úton úgy bizonyítja a másik verziót, hogy arra rendszerint processzuális bizonyíték nem is szerezhető be. Ilyen esetben a bizonyítás közvetlenül olyan tényre irányul, ami nem a bűncselekmény tényállási eleme, sőt rendszerint egyáltalán nem is bűncselekmény eleme. Ennek iskolapéldái az öngyilkosság kizárása az emberölés bizonyítása érdekében, vagy a leltárkészlet elpárolgásának kizárása a sikkasztás bizonyítása érdekében.²⁰

Finszter is utal rá, hogy a bűncselekménnyel való kapcsolat hiánya is releváns lehet, például azáltal, hogy mentő körülményként jelentkezik.²¹

17 Erdei Árpádot idézi TREMMEL F: *Bizonyítékok...* i. m. 113.

18 uo.

19 KIRÁLY T: *Büntetőítélet...* i. m. 114.

20 uo.

21 FINSZTER G: *Bizonyításelméletek...* i. m. 95. A szerző a negatív tények jelentőségére azt a példát hozza fel, hogy a bűvárok több napi munkájával a Dunából felhozott fegyverről kiderült: *nem* az a gyilkos fegyver. Ez a gyanúsítottat nézve mentő körülmény volt, így relevánsnak minősíthető.

Mindezek alapján a ténymegállapítási relevancia egyértelmű körvonalazása – vagyis a releváns és irreleváns bizonyítékok elhatárolása – általánosan nem látszik lehetségesnek. Ennek oka az, hogy a közvetett bizonyítékok rendkívül távoli – és nemcsak oksági, hanem például kizárási – kapcsolatban is állhatnak a bizonyítandó tényekkel, melyek relevanciáját megfelelő módszer hiányában nem lehet racionális módon megragadni, illetve a bizonyítás egyes alanyainak szubjektív értékelésétől függően változhat a megítélése:

„A bizonyítási információ információk jelentőségét kétféle módon, vagyis objektíven és szubjektíven lehet értékelni. Az objektív értékelés a bizonyítási információ „szolgálati szerepének”, vagyis annak tisztázásában rejlik, aminek megállapítására az alapul szolgál. A szubjektív értékelés abban jut kifejezésre, hogy mit jelent az információ a bizonyítás alanya számára a bizonyítással kapcsolatos kötelezettségei teljesítése szempontjából. Ez elsősorban attól függ, hogy az adott személy mennyire van felkészülve az adott információ befogadására, mennyire fogható fel az számára, azután attól, hogy mennyire tudja azt felhasználni bizonyítási tevékenységében.”²²

A távoli kapcsolatban lévő közvetett bizonyítékok relevanciájának belátása – a szakmai tapasztalatokon, általános logikai készségeken stb. túl – egyebek között azon is múlik, hogy a bizonyítás alanya képes-e a vizsgált bizonyítékot a többivel együtt, egy rendszer elemeként megközelíteni. Ez egyebek között ügyismeretet követel meg. Ettől is függ ugyanis, hogy mennyire képes a bizonyítás alanya a bizonyítékot befogadni. Minden azzal a praktikus következtetéssel jár, hogy helyes, ha a bizonyítás alanyai vitát folytatnak a bizonyítékok relevanciájáról, mivel az nem minden esetben mindenki számára egyszerűen belátható kérdést jelent. Ennek a vitának ad intézményesített fórumot az előkészítő ülés.

Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy a körvonalazási nehézség csak a bizonyítandó főténnel igen távoli kapcsolatban lévő közvetett bizonyítékokra vonatkozik. A közelebbi kapcsolatban lévő közvetett bizonyítékok és a közvetlen bizonyítékok relevanciája rendszerint könnyen belátható.

A relevancia – a jogi és a tényállás-megállapítási relevancia egyaránt – időben változhat. A szakirodalom rendszerint a nyomozás kapcsán hangsúlyozza ezt, mégpedig főként annak kezdeti szakaszára nézve. Tipikusnak mondható, hogy a nyomozás kezdetén lényegesnek minősített tényekről kiderül, hogy nincsenek kapcsolatban a bűncselekménnyel. Ez az esetek egy részében azzal jár, hogy az addig relevánsnak tekintett tény elveszti a relevanciáját.

22 BELKIN, R. SZ: *A valószínűség és a bizonyosság a bizonyításban*. In: Dr. Vargha László (szerk): *A valószínűség szerepe az igazságszolgáltatásban*. A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Bűnügyi Tudományok Tanszéke kiadványa, Pécs, 1981. 239.

Kevésbé tárgyalt kérdés ugyanakkor, hogy a relevancia időbeli változása a bírósági eljárásban is lehetséges. Ennek egyik gyakori esete, ha a nyomozás során a hallgatás jogával élő terhelt a bíróság előtt védekezést ad elő, melynek folytán olyan tények bizonyítása válik szükségessé, melyek eddig nem volt relevánsak (és természetesen az ennek bizonyítására szolgáló bizonyítékok sem). Az is előfordul, hogy éppen a bizonyítás eredményére tekintettel válik valamely addig irrelevánsnak tekintett – vagy nem is ismert – tény (és bizonyíték) relevánssá. Példa lehet erre annak megállapítása, hogy a bűncselekmény az addig ismert időpontnál egy órával korábban történt, melynek következtében relevánssá válik az az eddig irrelevánsnak minősített filmfelvétel, ami így már alibit igazol a vádlottnak. Könnyű belátni, hogy ennek ellenkezője is megtörténhet: az addig relevánsnak tekintett bizonyíték is elveszítheti utóbb a relevanciáját.

1.1.4. A bizonyítékok és a következtetések szerepe a relevancia meghatározásában

„Mivel bizonyítja az ügyészség azt, hogy a vádlott szándékosan járt el?” „Az ügyész nem tudta bizonyítani, hogy a vádlottak között szándékegység volt, erre vonatkozó bizonyíték nem merült fel, bizonyítást nem is indítványozott.” „Az ügyész nem tudta bizonyítani, hogy a cselekmény rablást valósított meg.”

A fentihez hasonló észrevételek gyakran hallhatók védői perbeszédék és ítélethirdetések alkalmával. Közös ezekben az az ügyészi munkát érő kritika, hogy nem rendelkezett bizonyítékkal és nem is indítványozott bizonyítást egyes, az ügy eldöntése szempontjából releváns körülményekre.

Mennyiben jogosak ezek a kritikák? Ennek megítélése előtt néhány fogalom tisztázása elkerülhetetlen.

Ezek közül az első a „bizonyítás” fogalma. Minthogy ez a bizonyításelmélet egyik alapkérdése, az erről szóló viták ismertetése önmagában is önálló monográfiát kívánna meg. Anélkül ezért, hogy a részletekben elmélyülnénk, csupán a fogalom mögött megbúvó eltérő jelentéstartalmakra hívjuk fel a figyelmet.

A „bizonyítás” szó mindenekelőtt a tények közötti logikai kapcsolatok kimutatását jelenti. A bizonyítás alanya az az ismert tényekből következtetéssel mutatja ki az eddig ismeretlen tényt. Az erre épített logikai elmélet központi kérdése a tények közti következtetés érvényessége. Ez a felfogás nem sokat törődik azzal, hogy magukat a tényeket hogyan is-

merjük meg, vagyis a következtetés kiindulópontjának igazságtartalmát (valósághűségét) figyelmen kívül hagyja. Ezt a logikai elmélet legnagyobb hiányosságának szokás tekinteni, mondván: a gyakorlati büntetőeljárások legfontosabb kérdése éppen a következtetések alapjául szolgáló kiindulópontok megtalálása, vagyis a bizonyítékok felkutatása.²³ Aligha vitatható ugyanakkor, hogy a bírósági eljárásban a nyomozáshoz képest elenyésző a bizonyítékok felkutatásának szerepe, hiszen a bizonyítékok java részét az ügyész a nyomozás eredményéhez képest a bíróságnak „készén” adja, és azt a védelem és a hivatalbóli bizonyítás eredménye rendszerint csak kiegészíti. Általánosságban, a büntetőeljárás egészére nézve tehát a logikai elmélet hiányos, de a bírósági eljárásban a tények közti logikai kapcsolatok kimutatása valóban esszenciális jelentőségű.

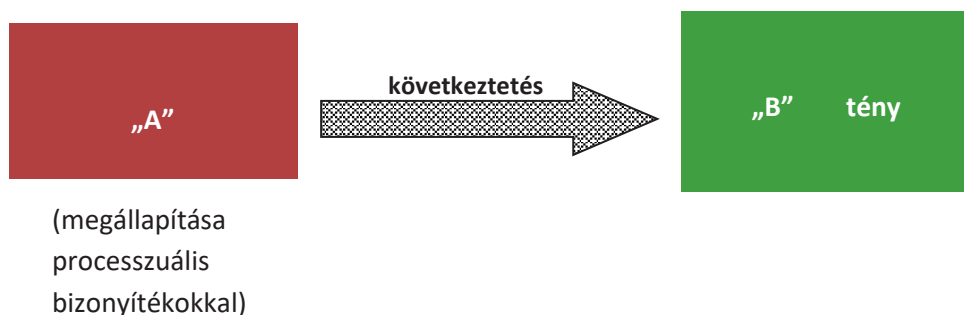
A „bizonyítás” szó mindezek mellett a bizonyítás alanyainak jogilag szabályozott tevékenységét, a bizonyítás indítványozását, felvételét (bizonyítási cselekmény végzését) és az eredmény megállapítását is jelenti. Bizonyít az ügyész, amikor tanú kihallgatását indítványozza, bizonyít a bíró, amikor a tanút kihallgatja (de a védő is, ha a tanúnak kérdést tesz fel), és bizonyít a bíró akkor is, amikor a tanúvallomást elfogadja, és annak alapján megállapít valamely tényt. Az erre épülő processzuális felfogás középpontjában a bizonyítási cselekmények törvényessége áll, melynek megsértése esetén a beszerzett bizonyítékot figyelmen kívül kell hagyni. Az e felfogással szembeni legfontosabb kritikai észrevétel, hogy az eljárási szabályok bármilyen aggályos betartása sem garantálja, hogy a bizonyítási eljárás az igazság megállapításához fog vezetni.²⁴ Ezt támasztja alá az a történelmi tény is, hogy az inkvizíció rendkívül alaposan kidolgozott kötött bizonyítási szabályainak betartása emberek tömegeinek téves elítéléséhez vezetett. Mindemellett alapos a kritika azért is, mert a bizonyítékok felkutatásának kulcsfontosságú tevékenysége lényegében csak negatívan, tilalmakkal szabályozható (például: tilos bírói engedély nélkül lehallgatni mások telefonbeszélgetését), de a pozitív tennivalók nem, így a „hogyan bizonyítsuk” kérdése hagyományosan a taktikai és nem a jogi kérdések közé sorolandó.

Érdemes figyelni arra, hogy a processzuális és a logikai bizonyítás egyfajta kiegészítő viszonyban állnak: a processzuális bizonyítás érzékelésből (például kihallgatásból, megfigyelésből) kiindulva állapít meg tényeket, melyek kiindulópontot jelentenek más tények logikai következtetéssel való megismeréséhez. A processzuális bizonyítás feladata tehát a logikai bizonyítás premisszákkal való ellátása.

23 TREMMEL F: *Bizonyítékok...*i. m. 55.

24 TREMMEL F: *Bizonyítékok...*i. m. 56.

7. ábra: Processzuális és logikai bizonyítás („B” tény logikai úton való megállapításához „A” tény processzuális bizonyítékokkal biztosít premisszát)

Mindez arra utal, hogy a két elmélet egymás nélkül nem alkalmas a bizonyítás lényegének megragadására. Ez a megállapítás egy olyan vegyes elmélet mellett szól, mely szerint a büntetőeljárás bizonyítás bizonyítékokra épül, de a bizonyítandó tények következtetéssel való megállapítását is szükségszerűen magába foglalja. Könnyű belátni, hogy a büntetőeljárás jogi szabályozása is a vegyes elmélet talaján áll, hiszen megköveteli a tényállás bizonyítékokkal való alátámasztását, ugyanakkor a következtetésekre nézve is ad szabályokat (például a helytelen következtetésekre a megalapozatlanság szabályozásánál).

Ennek megértése különösen a – manapság egyre jelentősebb – közvetett bizonyítékokon alapuló bizonyítás szempontjából nélkülözhetetlen, és félreértésük az igazságszolgáltatás teljes félresiklását okozhatja. Ezt példázza az alfejezet elején említett kritikák egy része, melyek a következtetés szerepének fel nem ismerését tükrözik, és intuitív módon az egyes ténymegállapítások bizonyítékokra való közvetlen visszavezetését tekintik csupán szabályos bizonyításnak. Ez a fentiek alapján nem csupán elméletileg helytelen alapállás, de kifejezetten törvénysértő is. Az ügyész tehát nem csak akkor bizonyít, ha rámutat arra, hogy a szemtanú vallomása elfogadható, ezért a tényállást a tanú által észleltekkal azonosan kell megállapítani, hanem akkor is, ha a tanú által észleltek alapján, azokból kiindulva következtet olyan tényekre, melyeket a tanú nem látott.

A logikai és processzuális felfogást követően megemlítjük a meggyőződés-elméletet. Ennek középpontjában az a gondolat áll, hogy a bizonyítás célja és végeredménye a bírói meggyőződés kiváltása. Az ügyfelek ennek során nemcsak a bizonyítékok prezentálásával, logikai érvekkel, de érzelmi-pszichikai, retorikai stb. fogásokkal is harcolnak azért, hogy a bírói meggyőződést kivívják, más szóval: hogy a bírót a saját oldalukra állítsák. Nem nehéz

belátni, hogy ez az elmélet az igazsággal nem sokat törődik, és tág teret kíván adni a bírói önkénynek. Ez a felfogás nyíltan törvénysértő alapokon nyugszik. Ennek ellenére értékes felismerése, hogy a bonyolult megítélésű ügyekben a retorikai eszközöket is alkalmazó, szemléletes perbeszédet (az ügyészi és a védői egyaránt) komoly segítséget jelentenek a bíróságnak az igazság megtalálásában.

Végezetül említendő a bizonyítás ismeretelméleti (gnoszeológiai) felfogása, amely a bizonyítás lényegét egy közvetett és összetett megismerési folyamatként látja,²⁵ amely az ismerettől az ismeretlen felé halad (több-kevesebb kanyarral). A bizonyítás lényege tehát az, hogy a bizonyítás alanyai az eljárás elején rendelkezésre álló – sokszor az egyszerű gyanú szintjét sem elérő – ismeretekből eljutnak az igazságig, mégpedig azáltal, hogy bizonyítékokat gyűjtenek, vizsgálnak és mérlegelnek.²⁶ Ez a felfogás nem törődik a jogi szabályozással, normatív elemet nem is tartalmaz, hiszen a megismerés szempontjából a törvénysértő bizonyíték is bizonyíték, ha alkalmas a bizonyítandó tény megállapítására. Az elmélet tehát törvénysértő alkalmazáshoz is vezethet.

Mindezekre tekintettel meggyőző Tremmel összesítő álláspontja.²⁷ Eszerint a különböző elméletek a bizonyítás egy-egy aspektusát ragadják ki, melyek egyesítése és a hatályos törvényi szabályozás keretei közötti elhelyezése vezet a bizonyítás fogalmához. Ez a fogalom tehát magában foglalja:²⁸

- a bizonyítás törvényes bizonyítékokra épülésének szükségességét (processzuális elem),
- a következtetés bizonyítási módszerként való elismerését (logikai elem),
- a bizonyítás megismerési folyamat-jellegét (ismeretelméleti elem).

A magunk részéről a bíró meggyőződésének kiváltására irányultságot sem tartjuk kizárhatónak (pszichikai elem).

A bizonyítás mindezeket magába foglalja, de egyikkel sem azonos. Egyaránt bizonyítás az elemi tények megállapítására irányuló bizonyítási cselekmény, az elemi tényekből kiinduló következtetés, az eddig ismert tényekből a következő bizonyíték felkutatására irányuló okoskodás és a verziókkal végzett munka, sőt a bíró meggyőzését célzó retorika is a perbeszédben. Mindezeket tehát egyaránt figyelembe kell venni, de a bizonyítást ezek egyikevel sem lehet azonosítani.

25 TREMMEL F: *Bizonyítékok...*i. m. 58.

26 uo.

27 TREMMEL F: *Bizonyítékok...*i. m. 59.

28 A most következő gondolat sor Tremmel munkáján (TREMMEL F: *Bizonyítékok...*i. m. 59. és azt követő oldalak) alapszik, de annak átdolgozása.

Témánk, a relevancia meghatározása szempontjából a következtetések szerepének különös jelentősége van. Ez sokszor már az egyszerű kijelentések – mint például: „a vádlott közepes fokban ittas állapotban érkezett haza” – esetében sem nélkülözhető.²⁹ E kijelentésben is egyesül egy empirikus adat és egy logikai következtetés. Az elsőt több módszerrel is beszerezhetette a bizonyítás alanya (például: tanúvallomások alapján tisztázta, hogy a vádlott hol, mikor és mennyit ivott, vagy hogy milyen volt a viselkedése, illetve meg is mérhette a vádlott véralkoholszintjét). Ezekre nézve tehát processzuális bizonyítást vettek fel. Ez egy premisszához vezetett, mely a vádlott különböző tulajdonságait összegezte. Most következett a logikai tevékenység: a közepes fokban ittas emberek különböző tulajdonságait összefoglaló felső tétel alá vonta a vádlott tulajdonságaira vonatkozó alsó tételt, és ha azonos tulajdonságokat talált, kijelentette: a vádlott közepes fokban ittas volt.

Még egy ilyen egyszerű kijelentés megalkotása is a tények általános fogalom (itt: „közepes fokú ittaság”) alá vonását (szubszumpciót) követeli meg, ami következtetés.³⁰ Általános fogalmak és következtetések nélkül ezért még a köznap gondolkodás sem működhet, nemhogy a büntetőeljárás bizonyítás alanyainak gondolkodása. Ha tehát az előkészítő ülésen azt a kérdést teszik fel az ügyésznek, hogy „mivel bizonyítja a vádlott közepes fokú ittaságát”, a pontos válasznak így kellene hangzania: „vérvizsgálati jegyzőkönyvvel és az annak alapján készült szakértői véleménnyel igazolom a vádlott vérének alkoholtartalmát, és az így nyert empirikus adatot a közepes fokú ittaság fogalma alá vonom, ekként következtetek arra, hogy a vádlott közepes fokban ittas volt”.

Az, hogy a bizonyítás alanya már ennek az egyszerű kijelentésnek a megalkotásánál is következtetést hajt végre, rendszerint nem tudatos. Talán erre vezethető vissza, hogy a következtetések szerepét a gyakorlatban sokszor nem ismerik fel, vagy összekeverik a bizonyításra vagy elvetésre váró – tehát bizonytalan – hipotézisekkel:

„...nagyon fontos, hogy világosan elhatároljuk a feltevéseket (hipotéziseket) és következtetéseket. A jelenlegi általános és jogi szóhasználat hajlamos a két fogalom közti különbség elfedésére olyan módon, hogy a megállapítással szembeállíthatja a következtetést, az utóbbinak feltételezésszerű értelmet tulajdonítva.”³¹

A következtetések tehát már a tényállás legegyszerűbb külső elemeinek megállapításánál is rendszerint nélkülözhetetlenek, processzuális bizonyítással nem pótolhatók. Teljesen

29 KIRÁLY T: *Büntetőítélet...* i. m. 163. A példa és az annak alapján kifejtett gondolatsor egyaránt a Szerzőtől származik.

30 KIRÁLY T: *Büntetőítélet...* i. m. 163.

31 KATONA G: *Valós vagy valótlan?* i. m. 43.

jogosulatlan ezért a következtetések lebecsülése („Ez csak következtetés!”), ami a feltételezéssel való összetévesztésre vezethető vissza.

Még inkább így van ez más területeken, mindenekelőtt a tényállás szubjektív elemeit hordozó tudati tények, a társadalmi értékek és egyes jogi kategóriák esetében. Az ezekre vonatkozó kijelentések megalkotásához a logikai elem nem mellőzhető:

„Akkor is szükség lenne erre, ha a bíróság ítélete (a vádirat stb.) csak a cselekmény külső oldalát írná le, ha a bűntett csak természeti esemény volna, amelyik naturális cselekményként írható le ... De a bűntett leírásában még legalább három további aspektusnak van jelentősége, ezek: a tudati, a társadalmi, a jogi. – Ami e szférákba tartozik, azt általános fogalmak és kijelentések nélkül sem megállapítani, sem leírni nem lehet. A bíró (de előtte a tanú stb.) közvetlenül nem szerezhet tudomást a tudati tényekről, mint a szándék, indíték, akarat, a társadalmi értékről, mint a haladás, a jogi kategóriáról, mint a mulasztás. A bíró olyan tapasztalati tényekről szerez tudomást, amelyeket láttak, hallottak, és ezekből következtet deduktív és induktív módon az említett általános, illetve absztrakt fogalmaknak megfelelő esemény valóságára.”³²

Különleges – elméleti és gyakorlati – jelentőségénél fogva célszerű közelebből is szemügyre venni a szándékosság bizonyítását. A kérdés azért is rendkívül összetett, mert még az sem teljesen világos, hogy ténykérdésről vagy jogkérdésről van-e szó, ekként a megállapításukhoz vezető következtetések ténybeli vagy jogi következtetések-e.

Jogi következtetésről a tényállás jogi norma alá vonása esetén beszélünk:

„Itt kell megjegyezni, hogy a mindennapos gyakorlat szóhasználatában a minősítés egyes műveleteinek – tehát minden olyan szillogizmusnak, amelynek tétele (szemben az ún. bizonyítási következtetésekkel, ahol az egyik tétel a bizonyíték) jogi norma (a másik tétel pedig mindkét esetben a megállapított tény) – rendszerinti megjelölése: »jogi következtetés«.”³³

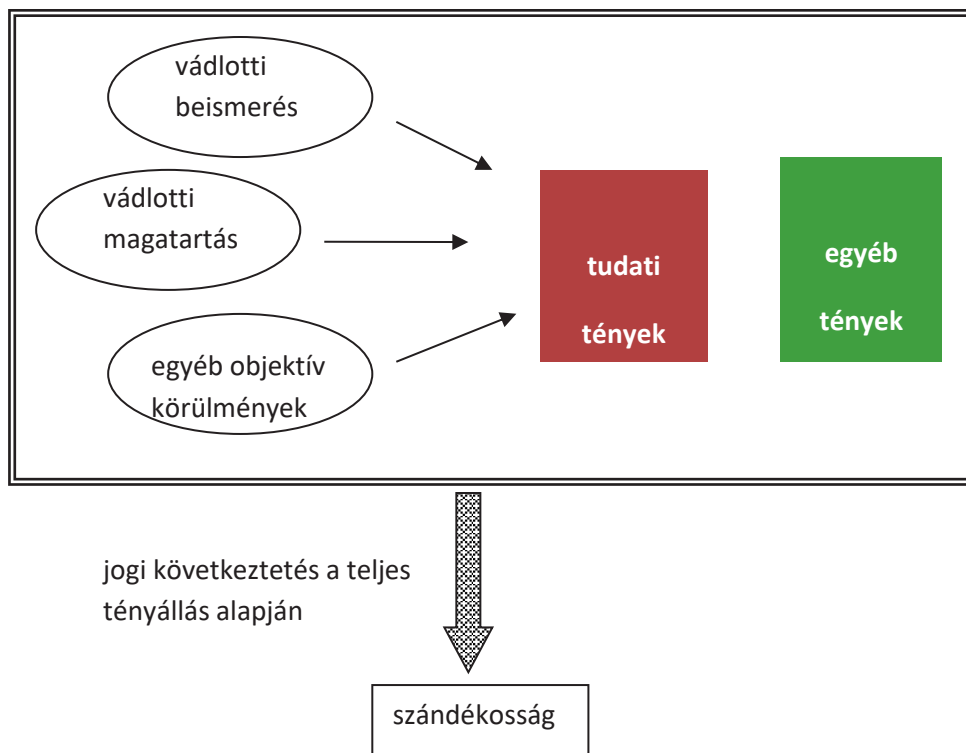
Nyilvánvaló, hogy a „szándékosság” jogi norma által meghatározott általános fogalom, és mint ilyen, jogi következtetés tárgya. Aligha tagadható ugyanakkor az sem, hogy a szándékosság egyes összetevőire – mint amilyen a tények ismerete, a magatartás kiváltó oka illetve célja – lehetséges bizonyítás felvétele is, illetve ténybeli következtetés is vonható lehet rájuk a tényállás tárgyi oldaláról. Úgy tűnik tehát, a szándékosság mind tény-, mind pedig jogkérdés, mivel áthúzódik a tényállás és a jogi értékelés határán.

32 KIRÁLY T: *Büntetőítélet...* i. m. 167.

33 NAGY L: Ítélet a büntetőperben. I. m. 292.

8. ábra: A szándékosság részben ténybeli, részben jogi következtetés tárgya

„...azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy a szándékosság problémája ténykérdésnek vagy jogkérdésnek tekintendő, az álláspontok megoszlanak. ... A probléma megoldása – illetőleg elméleti megoldhatatlansága – a perjog egyik nagyon sokat vitatott kérdése. ... El-döntésénél figyelembe kell venni, hogy a szándékosság elbírálása egyrészt a vádlottnak ... beismerése, továbbá a vádlottnak külsőleg is kinyilvánított magatartása, véghezvitt cselek-ménye, továbbá ennek, valamint egyéb, objektív jellegű bizonyítékoknak (eszköz, elköveté-si mód stb.) alapján, közvetve, következtetés útján megismerhető ún. »belső« tudati tények megállapítása, másrészt pedig a megállapított tényeknek jogi értékelése alapján történik. A döntési folyamat kialakulása során a megállapítási és értékelési művelet itt is sokszor egy-másba fonódik. A meghozott döntésben azonban elkülöníthető egymástól az elkövetéskori tudattartalom gondolati rekonstruálásának rögzített eredménye mint ténymegállapítás, és ennek jogi értékelése.

Az egész tevékenység tehát nézetünk szerint sem minősíthető egyértelműen jogkérdés eldöntésének.”³⁴

A szándékosság megállapításának folyamatában tehát egymásba fonódik a ténymegállapításra irányuló bizonyítás és a jogi értékelés, ezek elkülönítése csupán utólag (az ítéletben) és ott is csupán mesterségesen lehetséges (tudati tények vs. jogi értelemben vett szándékosság). Mindez természetesen minden szubjektív tényállási elem esetében így alakul, beleértve a több elkövető közötti szándékegység megítélését is (ami az alapja lehet a társtetteség, a csoportosság, a bűnszövetség stb. megállapításának is).

Nem teljesen jogosulatlan tehát a „szándékosság bizonyítása” fogalom használata, de nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az abban való döntés legalább részben jogi következtetés, melynek alapja nem valamely bizonyíték, hanem a teljes tényállás.

A fentiek miatt rendkívül nehéz helyzetbe kerül az az ügyész, akinek azt a kérdést teszik fel az előkészítő ülésen, hogy mivel bizonyítja, hogy a vádlott szándékosan (vagy ilyen vagy olyan célzattal stb.) járt el, vagy hogy a több elkövető között szándékegység volt stb. Erre való válaszként ugyanis – elvi okokból, és nem az ügyész képességei vagy a bizonyítékok hiányosságai miatt – nem lehet egy vagy néhány bizonyítékot megjelölni. Az elméletileg is helyes választ – mely szerint egyes, konkrétan megjelölhető bizonyítékokon felül a magatartás és az objektív elemek alapján levont ténybeli-, majd a tényállás egészének jogi értékelése alapján lehet a szándékosság megállapítható – a gyakorlat hajlamos elutasítón fogadni, mondván: a bizonyítékok hiányát nem lehet bizonytalan következtetésekkel pótolni. A fentiek alapján ez a hozzáállás több ponton is téves, ennek ellenére a gyakorlatban távolról sem kivétel nélküli.

A gyakorlat visszatérően külön bizonyítékot követel több elkövető szándékegységének bizonyítására is. Ezzel kapcsolatban érdemes felidézni a Kúria a B. 14. 2015. szám alatt közzétett elvi határozatában adott útmutatást:

„[42] ...hibás elvi alapból kiindulva jutott az ítéltábla arra a következtetésre, hogy a vádlott és a tettesi magatartást kifejtő ismeretlen személy között a szándékegység fennállása a rendelkezésre álló bizonyítékokkal nem igazolható.

[43] Ez az álláspont azt feltételezi, hogy valamely bűncselekmény tettese és a részese közötti szándékegység megállapítása közvetlenül valamely, az ügyben felmerült bizonyítékra vezethető vissza, ekként az szándékegység fennállásáról vagy annak hiányáról a bizonyítékok mérlegelése körében kell számot adni.

[44] Ehhez képest a tettes és a részes szándékegységének kérdése jogi következtetés eredményeként válaszolandó meg, amely jogi következtetés alapja mindenkor a bíróság mér-

34 NAGY L: Ítélet a büntetőperben. I. m. 318–319.

legelő tevékenysége nyomán megállapított tényállás, nem pedig közvetlenül a mérlegelés körébe vont egyes bizonyítékok képezik.

[90] A szándékegységre vont következtetés alapja, hogy az irányadó tényállás kellő pontossággal rögzíti mind a tettesi alapcselekményt, mind a részesi magatartást, illetve a tettesi és részesi magatartás közötti oksági kapcsolat is felismerhető.”

Mindezek alapján tételünket a következőkben összegezhadjuk az előkészítő ülésen tartandó nyitóbeszéd elméleti megalapozásaként. A konkrét ügyben relevanciával bíró tények meghatározására irányuló meggyőző gondolatmenetnek az alábbiakra is ki kell kiterjednie:

1.
Be kell mutatnia a jogi relevancia körébe tartozó tényeket, ami tipikusan a tényállási elemek körét jelenti. Ha több minősítés is szóba jöhet, akkor valamennyi minősítés alá vonható tények relevánsak lehetnek.
2.
A tényállás-megállapítási relevancia körvonalazása nem lehetséges a bizonyítékok egyszerű megjelölése útján, szükséges ezért a bizonyíték és a bizonyítandó tény közötti kapcsolat bemutatása is, mely nem nélkülözheti a következtetések alkalmazására utalást sem.
3.
A tényállás egyes elemei nem – vagy nem teljes mértékben – ténybizonyítás tárgyai (közük kitüntetett jelentőséggel a szándékosság), ezekre nézve le kell szögezni, hogy jogi következtetés tárgyai, ezért megállapításuk külön bizonyíték nélkül, a tényállás egészének értékelésével történik.

1.2. A tényállás alapozása és felépítése (dinamikus rész)

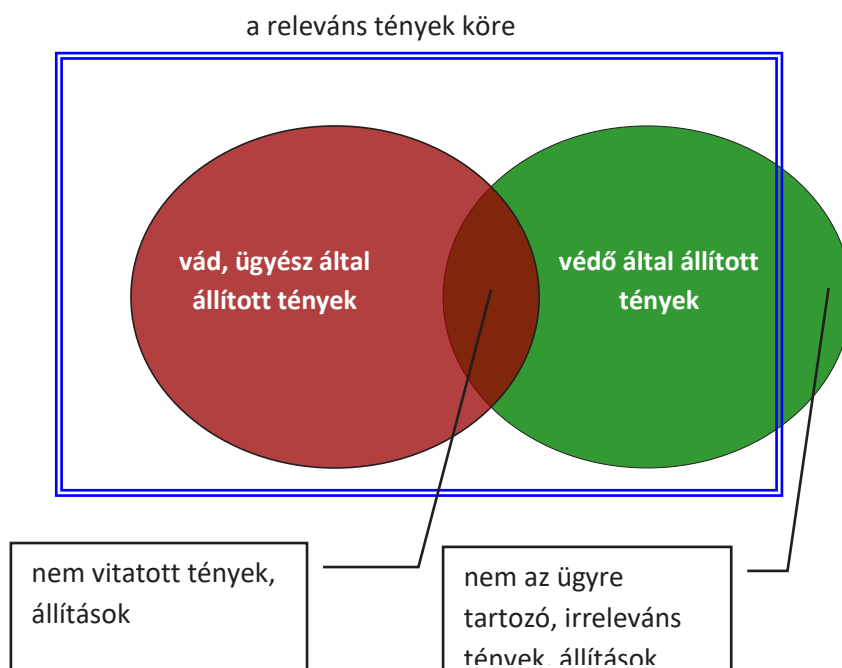
1.2.1. A tényállás rendszer-jellege; egyes tények relevancia-szűkítő hatása

A tényállás úgy épül fel a főtényekből, hogy azokat egymással és az őket alátámasztó melléktényekkel logikai összefüggések kötik össze. A tényállás nem csupán a tények halmaza, hanem válogatott tények összefüggésben álló rendszere. E rendszer egyes elemei eltávolíthatók a felépítmény fennmaradása mellett, mások nem. Hogy egy adott elem melyik körbe tartozik, azt döntően a törvényi tényállás dönti el. Az idegen dolog elvétele például csak eltulajdonítási célzat megléte esetén valósít meg bűncselekményt, a célzat eltávolítása tehát az egész rendszert megsemmisíti (szemben például az elkövetési értékkel, melynek változása rendszerint csak minősítés-változáshoz vezet, de felmentéshez nem).

A büntetőperben a tények és a bizonyítékok tehát nem egyforma jelentőségűek, jelentőségüket pedig a tényállás rendszerében betöltött szerepük szerint kell megítélni. Az új tények és bizonyítékok értékelésének fő szempontja ennek megfelelően az, hogy az új tény (illetve az új bizonyíték alapján megállapítható új tény) változtathat-e a tényálláson, ha igen, mennyiben.

Mindezek jelentősége akkor válik igazán érthetővé, ha figyelembe vesszük azt is, hogy a bíróság a vádiratból nem egyszerűen tényállításokról értesül. Az ügyész egy tényállási rendszert tár a bíróság elé, és ennek – nem pedig egyszerűen a tényeknek – kéri az elbírálását. A védekezés már ehhez a konstrukcióhoz kapcsolódik, melynek során célja az, hogy annak egyes elemeit megsemmisítse, vagy a konstrukciót bővítse. A bírói megismerés tehát nem irányulhat korlátlanul az „igazságra”, mivel a perjog a tettazonosság keretei között jelöli ki számára az anyagi jogi relevanciát. „A vád a bírói megismerés feltétele, alapja és kerete.”³⁵

9. ábra: A büntetőper jogi relevanciájának forrásai

³⁵ KIRÁLY T: *Büntetőítélet...* i. m. 118.

A fentiek alapján a büntetőper fő kérdései a következők:

- elég szilárd-e az ügyészi konstrukció: szilárd alapra épült-e, és kellően erősek-e az elemek közti kötések (ezt a bíróság hivatalból is vizsgálja, az esetleges gyengeségekre a védelem is felhívja a figyelmet),
- képes-e a védelem a konstrukció összeomlását előidézni azáltal, hogy az alapot megsemmisíti (védelmi támadás),
- illetve képes-e a védelem a konstrukciót úgy bővíteni, hogy az kedvezőbb legyen a vádlottnak (bővítés védelmi tényállítással).

A fentiek teszik lehetővé a jogi relevancia egyértelmű körvonalazását a büntetőper kezdetén: irreleváns minden olyan tény, amely nem tartozik az ügyész és a védő által közösen kijelölt jogi relevanciába. E körvonalazási lehetőség egyetlen feltétele, hogy az ügyész mellett a védelem is hajlandó legyen közölni a védekezést. Erre szolgál – egyebek között – a kötelező előkészítő ülés.

A bíró a vád által prezentált konstrukciót a védelmi célkitűzéssel összehasonlítva megalapozott döntést tud arról is hozni, hogy vannak-e az ügyben olyan tények, melyek tisztázása a jogi relevanciát szűkíthetik. Az ilyen tény iskolapéldája a vádlott büntethetőséget kizáró gyermekkor: ennek tisztázódása teljesen szükségtelenné teszi a további tényállási elemekre történő bizonyításfelvételt.³⁶ Ezt is figyelembe véve célszerű, ha a bizonyítási eljárás az ilyen szűkítő hatással rendelkező tényekkel kezdődik, és azon belül is a védelem által megtámadott tényekkel. Így például az alibi állításában testet öltő védekezés a jogi relevancia szempontjából az elkövetési magatartás kifejtésének tagadása. Ilyen védekezés esetén a bizonyítást az elkövetési magatartásra és az alibire irányuló bizonyítással célszerű kezdeni, hiszen a védekezés sikere esetén csakis felmentő ítélet születhet, ami a további tényállási elemek tisztázását szükségtelenné teszi. Nincs szükség például, sőt nagyon is ellenjavallt, a jelentős időt és költséget igénylő szakértői bizonyításra az elkövetési értéket illetően.³⁷

A relevancia-szűkítő hatással nem rendelkező tények tisztázódása (vagyis bebizonyosodásuk vagy megdőlésük) nem vezethet a bíróság megítélésére váró ügyészi konstrukció összedőlésére. Ez a megállapítás nem vonja kétségbe az ilyen tények fontosságát, csupán sorrendi szempontból minősíti azokat másodlagosnak. Így például az elkövetési érték fontossága aligha kérdőjelezhető meg, de csak akkor szűkítheti a jogi relevanciát, ha kétséges, hogy meghaladja a bűncselekményi értékhatárt, sőt még ebben az esetben sem, ha az adott bűncselekménynek vannak felminősítő körülményei, és azok egyike fennáll (például a lopásnál az üzletszerűség). Ehhez hasonlóan annak a megdőlése, hogy a bűncselekményeket

36 NAGY L: Ítélet a büntetőperben. i. m. 165.

37 Példaként lásd a 3. számú jogesetet és az ahhoz fűzött lábjegyzetet.

bűnszervezet keretében követték-e el, bár fontossága kiemelkedően nagy, nem vezethet a vád konstrukciójának teljes összedőléséhez, vagyis felmentéshez.

A relevancia-szűkülést is figyelembe véve a tények egy csoportjának elkülönítésével megalkotható a rendszert alkotó tényállás alapja. Az alapot az ügyész készíti a vádemelés-kor, de abba a bírósági eljárásban a védelem és a bíróság is utalhat be tényeket, a vád alapjához képest az ítéleti tényállás alapja eltérő lehet. Az ügyész által a vádemelés alapjául választott tények azok, melyek várhatóan nem változtathatóak meg, tehát álláspontja szerint szilárdak. A védelem ezeket megtámadhatja, és megfelelő elemre célzott, sikeres támadás esetén felmentő ítéletet érhet el. A bíróság pedig a konstrukció szilárdságát próbára tevő hivatalbóli bizonyítás érdekében minősíthet alapvetőnek egyes tényeket.

A törvényes és hatékony büntetőeljárársban a tényállási alapba a relevancia-szűkítő tulajdonságú tények mindenképpen bekerülnek. Ha az ügyész azokat sem sorolta be az alapba szilárdságukra tekintettel, akkor azt a védelem vagy a bíróság fogja megtenni relevancia-szűkítő hatásuk miatt. Az ügyész tehát akkor alapozta meg sikeresen a vádat, ha a bírósági eljárásban az alapba sorolt tények közül legalább a relevancia-szűkítő hatásúak meg is állják a helyüket.

Mindezeket összefoglalva és általánosítva a következőket emelhetjük ki:

A bíróság elé az ügyész nem egyszerűen tényállításokat, hanem tényállás-konstrukciót terjeszt elbírálásra, melynek alapjába – a vádemelési hibától eltekintve – azok a tények is beletartoznak, melyek megdőlése felmentéshez vezet (a vádemelési hibát a bíróság ki fogja küszöbölni, illetve a védelem ki fogja használni). Az ilyen tények tisztázásának relevancia-szűkítő hatásuk van, amely célszerűvé teszi, hogy a bizonyítási eljárás előbb e tényekre irányuljon, és a többi tényre csak ezek bebizonyosodása után térjen át.

Ha a védelem célja az ügyészi konstrukció megsemmisítése, akkor az erre irányuló tényállítással célszerű kezdeni a bizonyítási eljárást.

A relevancia-szűkítő hatás a perökonómiai következményekre tekintettel az elméleti fontossága mellett gyakorlatilag is jelentőssé teszi a tényállás alapjának tisztázását a büntetőper kezdetén. Ez a jelentőség az ügy bonyolultságával és terjedelmével arányban fokozódik, a „monstre perek” esetében pedig esszenciálisnak mondható.

Mindezek már a jogi relevancia vizsgálata alapján is arra hívják fel a figyelmet, hogy a bíróság bizonyítási döntései nem csupán a MI, de emellett a Milyen sorrendben bizonyítandó kérdés köré is csoportosulnak. A következő alfejezetben, melynek tárgya a ténymegállapítási relevancia dinamikus változása, ez a kör kiegészül még a HOGYAN, Milyen eszközzel kérdéssel is.

1.2.2. A tényállás felépítési folyamata

A büntetőeljárás során a tényeket javarészt processzuális bizonyítással állapítják meg, miután a bizonyíték megbízhatóságát ellenőrizték. Egy-egy tény megállapítása tehát két művelet egymásba fonódásával történik: a bizonyítás felvételével és a mérlegelésével, mely az eredmény elfogadhatóságának vagy elvetésének eldöntése, vagyis szelekció. A tényállás elemei ennek megfelelően – részbizonyítások eredményeként – időben egymást követően válnak megállapíthatóvá. A vádirati és az ítéleti tényállás felépítése tehát egy folyamat vég-eredménye, melyben a bizonyításfelvétel és a mérlegelés időben egyszerre folyik.

Ennek következménye, hogy az olyan bizonyítási indítványokat, melyek a már megállapított tények megváltoztatására nem alkalmasak, el kell utasítani. A folyamatos mérlegelés jelentősége a túlbizonyítás megakadályozása.

A bíróságok napi gyakorlata ettől színleg eltér. A bíróságok idegenkednek az egyes tényekre vonatkozó bizonyítási eljárás lezárásától, a bizonyítási indítványok elutasításától, mondván: a teljes bizonyítási eljárás befejezéséig ténymegállapítás nem történhet, ez prejudikáció volna (ennek a kérdésnek később külön alfejezetet szentelünk). Ennek következtében a napi gyakorlatban nincs gyakorlati ellenszere a túlbizonyításnak, ami a tényállás felépítéséhez használhatatlan bizonyítékok felhalmozásával jár.

A bizonyítási eljárás folyamatjellegét a szakirodalom is hangsúlyozza.

Király Tibor ekként fogalmaz: „A büntetőeljárás, amely az igazság megállapítása felé tör, felfogható olyan műveletek sorozataként, amelyekben haladás történik az ismerttől az ismeretlen felé – az ismeretlen megismerése céljából.”³⁸ A célrairányultság hangsúlyozása nyilvánvalóvá teszi, hogy a sorozatba rendeződő bizonyítási műveletek sorrendje ismeretelméleti szempontból nem tetszőleges, hanem az egyes megismert tényekből logikusan erednek a következő műveletek. Hangsúlyozandó, hogy ez a megállapítás a folyamat ismeretelméleti aspektusára, és nem a perjogi szabályozásra érvényes. Perjogi szabályozás ugyanis nincs, ekként az ismeretelméletileg helytelen eljárás nem eredményezhet törvénysértést, csupán célszerűtlennek mondható.

Katona Géza³⁹ a nyomozás kapcsán hangsúlyozza, hogy az új tények felkutatása, vagyis a felderítés, és azok vizsgálata, értékelése, ellenőrzése, vagyis a bizonyítás nem választhatók el időben, azoknak tehát szinkronban kell folyniuk, mert az új információ szinte értéktelen azonnali ellenőrzés nélkül. Ennek elmaradása – vagyis az információk ellenőrzés és válogatás nélküli „összeserprese” – ismeretelméleti szempontból azért célszerűtlen,

38 KIRÁLY T: *Büntetőítélet...* i. m. 167.

39 KATONA G: *Valós vagy valótlan?* i. m. 25–26.

mert „légvárak” felépítéséhez vezet, melyek az ellenőrzés során gyorsan összeomlanak. A nyomozó hatóságok gyakorlatában ezért kevésbé jellemző az „összesepregető” módszer. Könnyű felismerni az analógiát a bírósági eljárással, de a különbség is szembetűnik: a bírósági gyakorlatot a válogatás nélküli bizonyításfelvétel jellemzi az azonnali mérlegelés elmulasztása, későbbre halasztása mellett. Valószínű, hogy egyes büntető ügyek elhúzódása mögött a bizonyítási eljárás ilyen – ismeretelméleti szempontból helytelen – megtervezése húzódik meg.

Hasonló következtetésekre jut a szovjet-orsz kriminalisztika híres képviselője, Rafail Szamojlovics Belkin is. Az általa kifejtett informatorikai modell szerint a bizonyítási eljárás, mint megismerési folyamat lényegéhez tartozik, hogy annak előrehaladtával az információ fokozatosan felhalmozódik, és ezzel párhuzamosan fokozatosan csökken az entropia – vagyis a bizonytalanság – szintje, míg végül az kiküszöbölődik. Az információ felhalmozása pedig nem egyszerű összegyűjtést jelent, hanem folyamatos értékelést is:

„Az információ gyűjtésével egyidőben folyik a szelekció is, olyan kritériumok alapján, mint amilyen a bizonyítási információ relevanciája, megengedhetősége és informatív jelentősége. Az információ szelekciója értékelési tevékenység.

Az információ értékességének megítélése, vagyis annak értékelése, teszi lehetővé a bizonyítás alanya számára, hogy megismerje annak objektív jelentőségét, alkalmas-e a bizonyítás folyamata szükségleteinek kielégítésére. A felhalmozódott bizonyítási információ értékelése lehetővé teszi a nyomozónak vagy a bíróságnak, hogy tovább haladjon az igazság megállapításának irányába.”⁴⁰

A tényállás rendszerének megalkotása tehát folyamat, bizonyítási és mérlegelési műveletek sorozata. A szakirodalmi álláspontokból egyértelmű az is, hogy e műveletek ésszerű sorrendbe állítandók, hiszen a megismerés az ismert tényekből kiindulva halad az ismeretlenek felé. A bizonyítási cselekményeknek tehát már megállapított tényekre támaszkodniuk, ellenkező esetben eredményük nem értékelhető biztonsággal.

A bizonyítás-felvétel gyakorlatában a sorrend ezzel szemben szokás szerint, illetve esetlegesen alakul, még arra az ajánlásra sincs figyelemmel, hogy a vád bizonyítékai rendszerint előzzék meg a védelem bizonyítékait. Ennek következtében előfordul, hogy a bizonyítás-felvételi kiindulópont nem az ügyet alapvetően eldöntő és nehezen cáfolható bizonyíték (mondjuk a törvényesen rögzített beszélgetés, melynek során a vádlott maga számol be a tettéről), hanem az ügy lényeges körülményeiről alig tudó tanúk vallomása. Ez az ésszerűtlen szokás nagy tömegű felhasználhatatlan bizonyíték felhalmozását okozza.

Mindebből az az ismeretelméleti tanulság adódik, hogy nemcsak a jogi relevanciába tartozó egyes tények tisztázása vezethet relevancia-szűküléshez. Egyes bizonyítékok felvétele

a ténymegállapítási relevanciát ugyancsak szűkítheti. Így például az elkövetési magatartást rögzítő, aggálytalan hitelességű filmfelvétel teljesen szükségtelenné teszi a tanúk kihallgatását erre a tényre vonatkozóan, miként a helyszínen rögzített ujjnyom is szükségtelenné teszi minden egyéb bizonyítás felvételét arra vonatkozóan, hogy a vádlott járt-e a helyszínen.

A bizonyítékok relevanciája tehát a már felvett bizonyítás eredményéhez képest is változik: a már tisztázott tényekre irányuló bizonyítékok relevanciája elvész. A bíróságnak ezért nincs szüksége – és jogi kötelezettsége sem – arra, hogy a releváns tényekre vonatkozó valamennyi elképzelhető bizonyítékot beszerezze és megvizsgálja, akkor sem, ha azok egyébként relevánsak lettek volna az eljárás egy korábbi szakaszában.

A hatályos perjog számos rendelkezésével támogatja a bizonyítás szükséges keretben tartását. Így például a Be. 520.§ (4) bekezdése szerint: „a bíróság a bizonyítási indítványt abból a szempontból vizsgálja meg, hogy az indítványozott bizonyítás a tényállás tisztázásához szükséges-e”, amely a jogi szempontból irreleváns bizonyítás mellett a már tisztázott tényekre tekintettel ténymegállapítási szempontból irreleváns bizonyítás kizárását is megkívánja.

Mindez arra utal, hogy nemcsak a jogi relevancia körében jelölhető ki a tényállás alapja, de a ténymegállapítási relevancia körében is lehetséges az alap körvonalazása. Ez azonban nem az ügy egészére vonatkozik, hanem a jogilag releváns egyes tényekre külön-külön.

A következő jogesetben ennek figyelmen kívül hagyására láthatunk példát:

(1. számú jogeset)⁴¹

A vád lényege szerint a vádlott otthonában bántalmazta és kirabolta az idős sértettet, majd távoztában rázárta az ajtót, és a kulcsot magával vitte. A sértettet a lánya órákkal később találta meg. A rendőrség a hóban követett egy lábnyomcsapást, amely egy házhoz vezetett, ahol öt személy – köztük a rablásért már többször elítélt vádlott – tartózkodott. Ezek ruházatának átvizsgálása során a vádlott zsebéből előkerült a sértett kulcscsomója, a házban talált lábbelijének talpa pedig a lábnyomoknak megfelelt.

A nyomozás más kézzelfogható in personam bizonyítékot nem tudott feltárni, a sértett sem tudta megmondani, hogy ki ütötte le, a felismerésre bemutatás sem vezetett eredményre. Abban a vonatkozásban ezért, hogy a vitathatatlanul elkövetett bűncselekményt a vádlott követte el, kizárólag a kulcscsomó feltalálási körülményei és a lábnyomok képeztek támpontot. A terhelt – miután alibije összeomlott – a pusztá tagadás taktikáját választotta.

A bíróság igen hosszadalmas bizonyítási eljárást követően a bűnösséget megállapította, és kifejtette, hogy a kulcsok előkerülése és a lábnyomok nem lehetnek mással magyaráz-

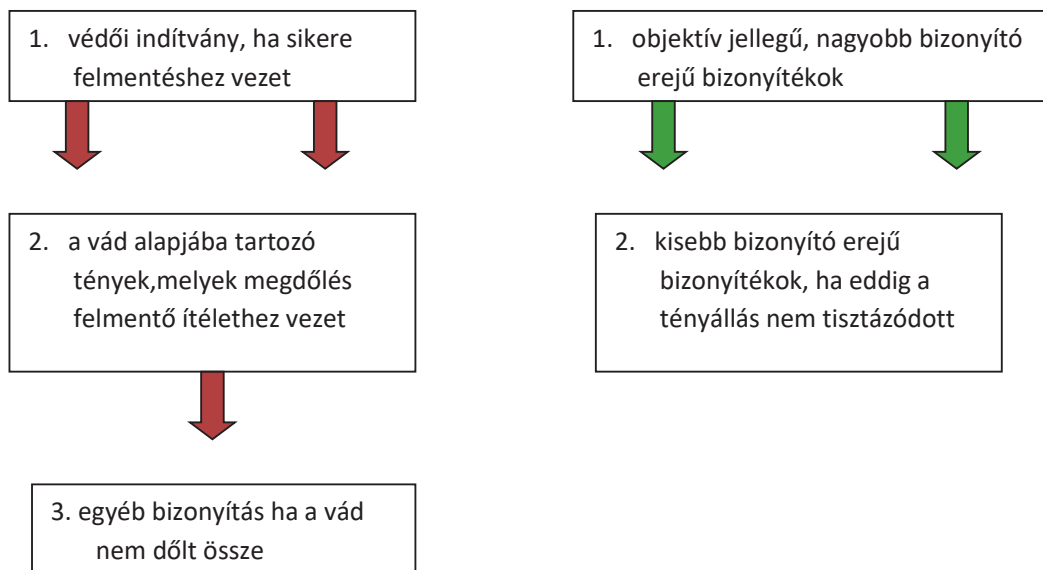
41 B.1076/2016. számú ügy. A jogesetek ügyszámait a dolgozat szerzőinek szolgálati helyén kapott ügyészégi –ritkábban, ha külön jelezzük, bírósági – iktatószámok.

hatók, mint azzal, hogy a vádlott követte el a bűncselekményt. A tényállást tehát pontosan ugyanarra alapozta, mint az ügyész. Mindez egyértelművé teszi, hogy a felvett bizonyítás javarészt mellőzhető lett volna, mert a kulcsok és a lábnyomok a ténymegállapítási relevanciát olyanmilyra beszűkítették, hogy a további bizonyítékok azon nem változtathattak. A fentieket összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a racionális bizonyítási eljárásnak a mérlegeléssel szinkronban és meghatározott (de legalábbis nem tetszőleges) sorrendben célszerű lefolyása. E sorrend két szempont figyelembe vételével alakítandó ki:

1. azon tényekre nézve célszerű a bizonyítást előbb felvenni, melyek tisztázódása felmentéshez vezethet, ezen belül ha a védelem kifejezetten ezt célozza, akkor a védelmi indítványnak megfelelő bizonyításnak célszerű elsőbbséget adni,

2. az egyes tényekre vonatkozó bizonyítékok közül előbb a legnagyobb bizonyító erejű kapcsán célszerű a bizonyítást felvenni, és annak értékelése után eldönteni, hogy van-e még szükség további bizonyításra, vagy az adott tény már tisztázottnak tekinthető.

10. ábra: A bizonyítási eljárás sorrendjére vonatkozó ajánlás (bal oldal) és a ténymegállapítási relevancia szűkülése (jobb oldal)

A fentiek figyelembe vételével a büntetőeljárások hossza anélkül volna csökkenthető, hogy az ítéletek megalapozottsága csorbát szenvedne.

1.2.3. Túlbizonyítás

Korábban már említettük, hogy ha az adott tényre irányuló részbizonyítás már teljes, a további bizonyítás – mennyiségétől függetlenül – már nem vezethet a már ismertektől eltérő tényekhez. Ez a legnagyobb ellenérv a túlrészletező processzuális bizonyítással szemben. Különösen így van ez olyan tények bizonyítása esetén, melyeket az eljárás résztvevői közül senki sem vitat.

(2. számú jogeset)⁴²

A költségvetési csalással vádolt polgármester a tárgyalás elnapolásakor jelezte, hogy bár a terhére rótt bűncselekmény elkövetését tagadja, azonban meg kívánja fizetni a vádirat szerint általa be nem vallott és meg nem fizetett adót. A következő tárgyaláson a bíró kérdése közölte, hogy mégsem fizetett, mert nem volt pénze, a bíró pedig ismertette a frissen beszerzett adófolyószámlát is, mely szerint a fizetésre tényleg nem került sor. Ezt követően a bíró újra elnapolta a tárgyalást, mondván: azt aényt, hogy a vádlott nem fizetett az adóhatóságnak, bizonyítékra kell alapozni, márpedig a vádlott nyilatkozata és az esetleg néhány nap alatt megváltozott adófolyószámla nem elegendő a bizonyosságához. Erre tekintettel megkeresi az adóhatóságot, hogy szövegesen (ne adófolyószámla megküldésével) adjon tájékoztatást.

Vitatható már az is, hogy a bíró a jogi relevancia szempontjából helyes döntést hozott, mert az a tény, hogy a vádlott a vádemelés után fizetett-e, nem tartozik a törvényi tényálláshoz. A kérdés tehát legfeljebb a büntetéskiszabási szempontból, egy enyhítő körülmény felderítéseként tekinthető jogilag relevánsnak. Az viszont bizonyos, hogy a ténymegállapítási relevancia szempontjából hibás döntés született: a rendelkezésre álló bizonyítékok teljes bizonyossághoz vezettek (hiszen a vádlott nem volt abban érdekelt, hogy egy enyhítő körülmény hiányát állítsa), így az ezt tovább erősítő bizonyítéknak nem volt „hozzáadott értéke”.

A nem vitatott tények mellett a túlrészletező, a bizonyítékokat halmozó processzuális bizonyítás vitatott tények megállapítása esetén is szükségtelen, sőt ellenjavallt. Az ugyanazon tény igazolására szolgáló bizonyítékok –ha egyazon ténybeli irányba mutatnak - egy bizonyos határon túl már nem erősítik egymást (mindegy, hogy öt vagy ötvenöt tanú állítja ugyanazt), a mennyiség nem csap át új minőségbe:

„Az információ mennyisége csak egyik mutatója értékének. Ebből a szempontból csak az az információ értékes, amely valami újat tartalmaz a bizonyítás tárgyáról. Éppen az ilyen információ felhalmozódása, mennyiségi emelkedése tükrözi a bűncselekmény eseménye

42 B.513/2017. számú ügy

megismerési folyamatát. Ezért olyan információ nyerése, amely ismert tényekre vonatkozik – ha az azokra vonatkozó, már rendelkezésre álló információ megbízhatósága kétségtelen – még nem visz közelebb bennünket az igazsághoz, habár mennyiségi szempontból felfogható az információ növekedésének. Ezért a bizonyítékforrások (például tanúvallomások) számának egyszerű növekedése – ha mindezekből a forrásokból ugyanazok a bizonyítékok meríthetők – ...nem járul hozzá az igazság megállapításához...”⁴³

Ennél is nagyobb probléma, ha a bizonyítékok nem teljesen azonos irányba mutatnak, mivel ez valamennyi bizonyíték kapcsán új és új aggályokat kelt, amely újabb és újabb további bizonyítás-felvételre ösztönöz. Ennek eredménye a szétaprózódott, Tremmel kifejezésével: „mozaikszerű” bizonyítéki anyag, amely nemhogy segítené a tisztánlátást, de még nehezíti is az igazság elérését. Ezt példázza az órahasonlat: akinek két-három órája van csupán, nagyobb biztonsággal tudja megmondani a pontos időt, mintha több száz volna, mert ilyen sok óra egészen biztosan nagyon sokféle időt mutat.⁴⁴ Ilyenkor a tisztánlátás érdekében már nem az újabb órák beszerzése a célszerű, hanem éppen fordítva: a meglévők számának csökkentése.

1.2.4. A tényállás alapjának összeállítása; az alap jelentősége a vádemelés során

A korábban említettek szerint az alapnak szilárdnak kell lennie, ezért abba a legbiztosabb ténymegállapítások és bizonyítékok kerülnek bele. Emellett – mindenképpen, ügyészi hiba esetén is - magába foglalja a relevancia-szűkítő hatású tényeket is.

A bizonyításelméleti irodalom az alapozás jelentőségét a ténymegállapítási relevancia körében felismeri. Nagy Lajos monográfiája például hangsúlyozza, hogy bár tételesjogi szabály nem rendelkezik róla, és általánosan érvényes elméleti sorrend sem állítható fel, mégis: „... elképzelhető, hogy az objektív jellegű bizonyító adatok súlyának, bizonyító erejük értékelésének és az e tekintetben hozott döntésnek célszerű megelőznie a szubjektív elemek értékelését”⁴⁵

Ehhez annyit tehetünk hozzá, hogy hatályos perjogunk szellemében az alapba az objektív bizonyítékok mellett a perbeli ellenfél által nem vitatott, hitelesként elismert bizonyítékok is felvehetők („a szakvélemény megalapozottságát, következtetéseit nem vitatom”, „a tanú szavahihetőségét, vallomását nem vonom kétségbe” stb.).

43 BELKIN, R. SZ: *A valószínűség és a bizonyosság...* i. m. 239.

44 TREMMEL F: *Bizonyítékok...* i. m. 93.

45 NAGY L: Ítélet a büntetőperben. i. m. 242. Az idézetből látható, hogy a szerző is felismerte azt, hogy az adatok értékelésének folyamatosan kell lezajlania, nem pedig egyszerre.

Áttérve a jogi relevancia körére, ezen a területen szakirodalmi állásfoglalással nem találkozunk. Saját véleményünk szerint mindenekelőtt azok a tények sorolandók az alapba, melyeket – zömében vagy kizárólag – objektív jellegű vagy kétségtelen megbízhatóságú (annak tartott) bizonyító adatok támasztanak alá. Az elsőre példa lehet a helyszínen rögzített ujjnyom és az arról készült, a vádlottat azonosító szakvélemény. A másodikra példa az olyan szemtanú vallomása, aki teljesen véletlenül került az észlelés helyzetébe (pl. utcai járókelő), a vádlottat és a sértett nem ismeri, ezért elfogulatlannak látszó, emellett észlelési képességei és emlékezete is kiválónak tűnik. Az ilyen bizonyítékokkal alátámasztott tények várhatóan akkor is az ítéleti tényállás részeivé válnak, ha a védelem kétségbe vonja őket.

Hatályos perjogunk alapján azok a tények is besorolhatók az alapba, melyeket a vád és a védelem egyaránt elfogad (és tegyük hozzá, a bírónak sem merül fel olyan mérvű kételye, ami hivatalból bizonyításra késztetné). Az ilyen tények akár akkor is a tényállás részeivé válhatnak, ha a bizonyítékokkal való alátámasztottsága szigorú elemzés szerint kérdéses volna. Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy az ügyész a tényállás alapjába azokat a tényeket és bizonyítékokat sorolja be, melyekről alappal feltételezheti, hogy a perbeli ellenfél nem tudja (objektív és kétségtelen megbízhatóságú bizonyítékok, valamint az azokkal alátámasztott tények) vagy nem kívánja (hitelesként leismert bizonyítékok és elismert tények) megtámadni.

Más oldalról: azok a bizonyítékok és tények tartoznak a vád alapjába, melyek (illetve a bizonyítékokból levont következtetés eredményeként megállapított tények) várhatóan változtatás nélkül fognak bekerülni a jogerős ítélet tényállásába is.

A „várhatóan” szó az alapozás elkerülhetetlen kockázatára, prognózis-jellegére utal. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy az ügyész származékos bizonyítékok alapján dönt az alap szilárdságáról, a védelem bizonyítási indítványairól pedig legfeljebb sejtései lehetnek. A tényállás alapjára vonatkozóan a vádemeléskor elfoglalt ügyészi meggyőződés tehát prognózis: „ha a tárgyaláson is minden így hangzik majd el, akkor meg tudom majd győzni a bíróságot arról, hogy a vád igaz és helyes.”⁴⁶

Az alap tehát a tényállás szilárd, de nem változtathatatlan része. Ezért is válik az előkészítő ülés az eljárás egyik legfontosabb pillanatává: ekkor derül ki, hogy a bizonyítás más alanyai az ügyész által az alapba sorolt tényeket elfogadják-e, ha pedig meg kívánják támadni, arra milyen esélyeik vannak. Az előkészítő ülésen történtek ezért bizonyítás felvétele nélkül is hatalmas lépést jelentenek a végső döntés felé.

Rendkívüli jelentőségű, hogy az ügyész a vádirat megszerkesztése után, de még annak benyújtása előtt végezze el a tényállás alapjára vonatkozó elemzést (és bonyolultabb ügyek-

46 BÓCZ E: *Kriminálisztika...* i. m. 71.

ben ajánlható annak írásos rögzítése is). Ekkor már nem az egyes bizonyítékok bizonyító erejét mérlegeli (ezt a vádirat összeállítása előtt kellett megtennie), hanem fordított irányban gondolkodik: az egyes vádirati tényállítások kellően bizonyítékkal való alátámasztottságát ellenőrzi. Ennek során tisztázza a bizonyító tények pontos mibenlétét és a bizonyítandó tényekhez fűződő kapcsolatát.⁴⁷ Példával megvilágítva: az alapozás során az ügyész már nem azt értékeli, hogy a sértett és más tanúk szavahihetőek-e (ez a bizonyíték hitelességének mérlegelése), hanem azt, hogy azt a vádirati tényállítást, miszerint a terhelt ütötte meg a sértettet, megfelelő összbizonyíték támasztja-e alá.

A tudatos ügyészi alapozás egyik fontos eredménye annak ellenőrzése, hogy megtörtént-e a relevancia-szűkítő hatású tények besorolása az alapba, vagyis a vád tényállási rendszere kellően szilárd-e, birtokában van-e az ügyész annak az adatbázisnak, amely nem illeszthető bele egy felmentő ítéletbe. Ha az alap ezeket a tényeket magába foglalja, a vádemelés kockázata elfogadható, ellenkező esetben helyesebbnek látszik a vádemelést – legálábbis egyelőre – elvetni.

Az alap ellenőrzésének pszichés jelentősége is van: a vádemeléshez és képviselőéhez szükséges meggyőződés a tényállás tudatos alapozása során válik véglegesen tényekre alapozottá, vagyis racionálissá (ha addig esetleg csupán intuitív volt).

1.2.5. Az alap jelentősége a bírósági eljárásban

A tényállási alap jelentősége a vádemelés után, hogy folyamatosan biztosítja azokat a tényeket, melyekkel összevetve az új – vagy csupán indítványozott - bizonyíték értékelhető. Ezáltal a mérlegelési tevékenység folyamatossá tehető. Példával bemutatva:

Ha a látélet szerint a fejtetőn lévő sérülés egy tompa tárggyal történő ütés következménye, akkor azonnal és magabiztosan lehet dönteni a vádlott és a sértett verziói között: a vádlotti verzió („a sértett olyan részeg volt, hogy hanyatt esett”) kizárható, míg a sértetté („a vádlott a fejemre ütött egy bottal”) elfogadható. Az értékelő döntés a két vallomás és az alapba sorolt tény összevetése útján hozandó, nem pedig a vallomások egymással való összehasonlításával.

A fenti bizonyítási helyzetben tehát a vádlotti verziót az alaptény miatt mindenképpen el kell vetni. Ennek következtében a verziót alátámasztó további bizonyítás is nélkülözhető, hiszen azok is olyan tényre irányulnak, melyet a bizonyítás alanya már elvetett. Így elutasítandóak például a vádlott tanúbizonyítási indítványai is, melyek az ítéletben is alátámaszthatóak azzal, hogy a sérülés keletkezése a látélet és a sértetti vallomás alapján már

⁴⁷ Bócz E: *Kriminalisztika...* i. m. 69.

tisztázódott, így az arra felvenni indítványozott bizonyítás már nem vezethetett volna eltérő ténymegállapításhoz.

Mindezek arra irányítják a figyelmet, hogy a tényállás szilárd alapja a koholt bizonyítékok kiszűrése kapcsán is szerephez jut.

A tudatosan összeállított tényállási alap mindezek alapján úgy teszi lehetővé a mérlegelési tevékenység folyamatosságát, hogy egyben gyakorlati segítséget nyújt az irreleváns bizonyítás-felvétel elkerülésében és a koholt bizonyítékok kizárásában.

Korábban említettük, hogy az ügyben ténymegállapítási relevanciával bíró bizonyítékok pozitív meghatározása elméletileg nem lehetséges. A tényállási alap azonban segítséget jelent a gyakorlatban ahhoz, hogy a jogalkalmazó a releváns bizonyítást lépésről lépésre fel tudja mérni. Ezáltal anélkül is felépítheti a megalapozott tényállást, hogy irrelevánsnak bizonyuló bizonyítási cselekményeket folytatott volna. Másként fogalmazva: az alapozás biztosítja a kiindulópontot a tényállás-felépítési folyamat számára, ezért a ténymegállapítási relevancia helyes meghatározásának kulcsa.

1.2.6. A tényállási alap nélkül folyó bizonyítási eljárás

A bizonyítási eljárás észszerűségének feltétele a fentiek alapján az, hogy az eljárás elején világos legyen a kiindulópont és a cél, vagyis a tényállás alapja és az egymástól eltérő tényállítások, melyek közül a döntéshozónak választania kell. A jogalkotó erre tekintettel tette az ügyész számára kötelezővé és a védelem számára lehetővé, hogy az előkészítő ülésen ezzel kapcsolatos álláspontjukat kifejezésre juttassák (azzal, hogy erre később már csak hátrányos jogkövetkezmények mellett tehetik meg).

A korábbi perjog a koncepció kifejtését ugyan lehetővé tette az eljárás elején is (az előkészítő ülés is ismert és szabályozott fórum volt), de kötelező kifejtésére csak a perbeszédben került sor. A rendszerinti szokás nem is követelte meg azt hamarabb.

Ez a bizonyítási eljárás tehát kiindulópont és célmeghatározás nélkül folyt. Ennek hátrányos következményei az alábbiak voltak:

1. A kiindulópont, vagyis a tényállási alap tisztázása nélkül meginduló eljárásban nehéz volt lezárni egy-egy tény tisztázását, mivel nem volt összevetési alap az új bizonyítás eredményének értékeléséhez és a bizonyítási indítványok relevanciájának megítéléséhez. Ez visszatérően egy ördögi körhöz vezetett: egyre apróbb részletekre vettek fel bizonyítást, mely azonban nem biztos ténymegállapításhoz, hanem újabb ellentmondásokhoz vezetett, ami újabb részletkérdéseket vetett fel. Az arra hajlamos védők az ördögi körbe szándékosan is belevezethették a bizonyítási eljárást.

E gyakorlat ismeretelméleti szempontból hibás volt: nem vette figyelembe, hogy az ismeretlen felé irányuló megismerési folyamatnak ismert tényekből álló kiinduláspontokra van szüksége. Ez pedig a tényállási alap.

2. Minthogy alapok hiányában felvett bizonyítás eredménye logikusan nem volt értékelhető, a felek a kártyajátékhoz hasonlóan újabb és újabb indítványokkal álltak elő a bíróság meggyőzése érdekében. Meg is teheték, hiszen ennek semmilyen korlátja sem volt, így következmények nélkül megtehető volt az is, hogy a védő a vád egyik alapbizonyítékának megtámadása érdekében több éves eljárás végén tett indítványt. Ez a rendszer tehát támogatta az indítványok fokozatos előadásának időhúzó taktikáját.

3. Többször is bebizonyosodott, hogy a tényállás alapjait nem tisztázó döntéshozók a koholt bizonyítékokkal szemben sem tudtak hatékonyan védekezni. Nem találtak ugyanis alapot arra, hogy a nyilvánvalóan (mégpedig az alapba sorolt tények és bizonyítékok miatt, tehát racionális okokból nyilvánvalóan) valótlan tartalmú vallomástételre felkészített tanúkat ne hallgassák ki, így legfeljebb az ítéletben tudtak arról számot adni, hogy a vallomást miért nem fogadták el. Ennek visszássága különösen akkor volt feltűnő, ha a tanúvallomással egy nem igazán vitatható objektív bizonyítékról akarták elterelni a figyelmet. Ilyen körülmények között a relevancia nem tudta ellátni a gondolkodási folyamat keretének szerepét.

1.3. A bizonyítás alanyainak eltérő szerepe

1.3.1. Az ügyész és a védő szerepkörének eltérése a bizonyítás szempontjából

Az ügyész bizonyításban betöltött szerepére részben már a vádirat és a perbeszéd kötelező, valamint lehetséges elmeit felsorakoztató törvényi előírásokból következtethetünk, azonban legtalálóbban talán Bócz Endre határozta meg:

„...vád három eleméből kettő – a tény és jogi minősítés – adott tehát, s ezzel adott a tárgyalási vita keretének egyik fele. Adottak a vádiratban – ahol a történeti tényállás le van írva – az enyhítő és súlyosító körülmények ténybeli alapjai is, a vádiratból csak a büntetőkiszabási konklúzió hiányzik.”⁴⁸

Ez lényegében nem mást jelent, hogy az ügyésznek a bűnösség megállapításán és a büntetés kiszabásán kívül a tárgyalóteremben is kulcsfontosságú szerepe van, hiszen az ügyész teszi a vád tárgyává a tényállást, az azt alátámasztó bizonyítékokat és megjelöli a bünte-

48 Bócz E: *Kriminalisztika...* i. m. 102. Megjegyzést érdemel, hogy a mű születése óta a büntetőkiszabási indítvány is a vádirat kötelező részévé vált.

tés kiszabását befolyásoló körülményeket. Az ügyész a vádirat ismertetésével lényegében megjelöli, hogy az adott ügyben a rendelkezésére álló adatok alapján mi tartozik a – fentiekben már részletesen ismertetett – jogi és ténymegállapítási relevancia körébe, mi tartozik az ügyre. Ezt követően az ügyész feladata a „relevancia határának a védelme” egészen a jogerős ügydöntő határozat kihirdetéséig.

A védő szerepe egészen más:

„A védő előnyt élvez az ügyésszel szemben, mert a bizonyítás terhe nem rajta, hanem az ügyészen van. Neki tehát nem kell bizonyítani, sőt megcáfolni sem kell az ügyész állításait, elegendő, ha ésszerű kétséget támaszt irántuk.”⁴⁹

Bócz idézett álláspontja a lehetséges védekezési taktikák skálájának az egyik végét mutatja be. Azaz a választott taktikától függően a védő a cáfolattól, a tényállítástól és annak bizonyításától egészen az állítás és bizonyítás nélküli kétségbeesztésig („nem állítom, de az is történhetett...”) bármit törvényesen megtehet a terhelt érdekében.⁵⁰

Láthatjuk, hogy a védekezés módját illetően széles skála áll rendelkezésre, amelyből szükség szerint választhat a védő, több vádlottas ügyekben a védők egyidejűleg akár több taktikát is alkalmazhatnak, ezzel szemben az ügyész számára nincs skála, csak a törvény által támasztott szigorú követelmények és a relevancia határának a védelme.

Mindezek mellett technikai szempontból is eltér az ügyész és a védő szerepe. A vádbeszéddel ellentétben a védőbeszédnek nincsenek kötelező elemei, a védőnek csak a saját védezcélval és csak az azt érintő tényálláspontokkal kell foglalkoznia, és kizárólag a terheltet mentő illetőleg enyhítő körülményekre kell hivatkozni. Ezzel szemben az ügyész valamennyi vádpontra, vádlottra és az őket érintő enyhítő és súlyosító körülményekre egyaránt köteles figyelmet fordítani.

Tanulmányunk szempontjából az ügyésznek az ügyretartozás védelme érdekében kifejtett azon tevékenysége a hangsúlyos, melyet a határt lerombolni vagy észrevétlenül elhomályosítani törekvő védővel szemben tanúsít. Az ilyen védői magatartással szemben (ahogy azt már az építkezés példájánál is szemléltettük) az egyetlen hatékony eszköz, ha minden védekezés során elhangzott állítást és indítványt az ügyész a már rendelkezésére álló adatok és bizonyítékok fényében nyomban értékeli. Amennyiben arra a következtetésre jut, hogy az adott állítás vagy indítvány nem az ügyre tartozik, úgy törekszik az ilyen állítás vizsgálatát észrevételével megakadályozni, az ilyen indítvány elutasítását indítványozza. Ezt követően már a bíróságra hárul a relevancia határainak a védelme.

49 BÓCZ E: *Kriminalisztika...* i. m. 143.

50 Lásd bővebben: 2.3. A védekezési taktika irányai fejezetben.

1.3.2. A bírói prejudikáció kérdése a bizonyítás folyamatában

A bizonyítási indítványok elutasításától való idegenkedés mögött pszichológiai okok, köztük a prejudikáció vádjától való félelem is meghúzódhat. Sok jel mutat arra, hogy a prejudikáció (sőt a prejudikáció látszatának) elkerülését a gyakorlatban ahhoz hasonló „axiómaszerű elvek” mentén ítélik meg, mint amit Erdei Árpád a beismerő vallomás szerepe vagy Ibolya Tibor a közvetett bizonyítékok láncolata kapcsán említett: bár nagyon is vitatható, logikus érvekkel kevésbé alátámasztható véleményekről van szó, azokat a gyakorlat vakon követi. Témánk szempontjából ez a gondolat akként fogalmazódik meg, hogy az ítélet bármely elemének előrejelzése a bíró részéről prejudikációra utal, ezért azt el kell kerülni.

Valójában a hatályos perjog is ismeri a bíró előismereteiken alapuló értékelését. Ilyen például a Be. 520. § (5) bekezdésében írt szabálya, mely szerint, ha az indítványozott bizonyítás nem szükséges a tényállás tisztázásához, a bíróság azt – szabálytalan előterjesztés esetén indokolás nélkül – elutasítja. Nyilvánvaló, hogy a bíróság a tényállás megállapításához való szükségességet csak akkor tudja megítélni, ha már – legalábbis egyes tények vonatkozásában – állást foglalt a bizonyítás eredményéről.

Hasonlóképpen: a vádlotti beismerés elfogadásának feltételei között szerepel az, hogy a beismerést az eljárás iratai alátámasztják [Be. 504. § (2) bekezdés c) pont]. Ez nyilvánvalóvá teszi, hogy a perjog elvárja a bírótól, hogy a nyomozási iratokat és a bírósághoz érkezett beadványokat alaposan megismerje az előkészítő ülés előtt, mivel enélkül az esetleges beismerés elfogadhatósága felől nem tudna megalapozottan dönteni.

Az előzetes ismereteiken alapuló bírói értékelés ebből adódóan önmagában nem minősíthető törvénysértő prejudikációnak.⁵¹

A törvény tehát azt várja el a bírótól, hogy a relevancia rögzítése során felhasználja előismereteit – a bizonyítási indítványok elutasításával is. Ezzel nem közvetít prejudikációt a felek irányába. Mindezek alapján a bizonyítás-elméleti ajánlásoknak a bírói pártatlanság nem mondhat ellent.

Csak ennek belátásával lehetséges a relevancia tényleges jelentőségének megértése a büntetőper előkészítésében, lefolyásában és az ítélet indokolásában. A relevancia csak akkor lehet a gondolkodási folyamat kerete, ha a bíró azt a prejudikáció vádjától mentesen

51 Más kérdés, hogy a nyomozási iratok átadása a bíróságnak a vádemeléssel egyidejűleg valóban olyan helyzetet teremti, amelyben alappal vethető fel aggály aziránt, hogy a bírói pártatlanság, elfogulatlanság kellően garantált-e, hiszen ez a bizonyítási eljárás megkezdése előtt már előismeretekhez juttatja a bírót. E felvetés jogosultsága azonban nem változtathat azon, hogy az előismeretek és azok felhasználása a törvényen alapul, ezért semmiképpen sem minősíthető szabálytalannak.

veheti figyelembe. Csakis ebben az esetben válhat a gyakorlatban is gyümölcsözővé a relevancia körvonalazása:

„Az ügyretartozás körének állandó szem előtt tartása határozza meg a pervezetés szempontjait is, és az annak megfelelő következetes pervezetés nagyban megkönnyíti az ítélethozatali tevékenységet. ... (a szakirodalom) külön is kiemeli, hogy a bíró kötelessége minden felesleges, az ügyre nem tartozó kérdést kizárni és ezzel megakadályozni azt, hogy a büntetőpert elhúzzák.”⁵²

Nincs tehát perjogi akadálya az olyan következetes pervezetésnek, amely az egyes jogilag releváns tényekre vonatkozó bizonyítási eljárást abban az időpontban lezárja, amint erre a tényre a megfelelő összbizonyíték összegyűlt; és annak sem, hogy a bíróság ennek érdekében a bizonyítás-felvétel sorrendjét is a korábban kifejtettek szerint határozza meg.

52 NAGY L: Ítélet a büntetőperben. i. m. 152.

BALOGH KRISZTINA¹ – HUSZÁR JULIANNA² – WINDT SZANDRA³

RÁBÍRÁS ÉS/VAGY FELAJÁNLÁS, AVAGY AZ EMBERKERESKEDELEM ÉS A KISKORÚ VESZÉLYEZTETÉSE KÉRDÉSEI⁴

Bevezetés

Az emberkereskedelem a szexuális, a munka és az ún. egyéb célú kizsákmányolás jelenségeit összefoglaló kifejezés. A szexuális kizsákmányolás rendkívül jól védhető – a szervezett bűnözés egyik sikerágazataként aposztrofálják, amely hazánkban is jelen van és nem csupán a határon átnyúló jelleg a jellemző. A gyermekek (18 év alattiak) szexuális kizsákmányolásának elszaporodása különösen figyelemfelkeltő tendencia⁵, és bár korántsem új jelenség, annak kibertérben történő térnyerése az utóbbi évek digitális devianciáinak egyike, amely a COVID-19 járvány idején még inkább megerősödött.⁶ Az Európa Tanács becslései szerint Európában *minden ötödik gyermek* a szexuális erőszak valamilyen formájának (bántalmazás, kizsákmányolás) áldozatává válik.⁷ Ennél jóval kevesebb figyelmet kap a gyermekek munka-, vagy egyéb célú kizsákmányolása.⁸

1 Balogh Krisztina r. alezredes, kiemelt főreferens, Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóság

2 dr. Huszár Julianna legfőbb ügyészségi ügyész, Legfőbb Ügyészség

3 dr. Windt Szandra tudományos főmunkatárs, Országos Kriminológiai Intézet

4 Ezúton is köszönjük dr. Garamvölgyi Balázs főosztályvezető-helyettes úr segítségét.

5 Különbséget kell tenni a gyermekek szexuális bántalmazása, kizsákmányolása és a gyermekkereskedelem között vö. Trafficking in Children, Greta 6th report (2016) <https://rm.coe.int/6gr-extract-web-en/16808b6552> (letöltve: 2020. 09. 23.)

6 l. erről az Europol jelentését, amely 2020 nyarán jelent meg: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/exploiting-isolation-offenders-and-victims-of-online-child-sexual-abuse-during-covid-19-pandemic> (letöltve: 2020. 10. 15.)

7 A gyermekek szexuális bántalmazása elleni hatékonyabb küzdelmet célzó uniós stratégia, COM (2020) 607 final, Brüsszel, 2020. július 24., 1.

8 l. pl. VIDRA Zs. – BARACSI K. – KATONA N. – SEBHÉLYI V.: *Child Trafficking in Hungary: Sexual Exploitation. Forced Begging and Pick pocketing* Ceu, Cps: Budapest, 2015., available online: <http://real.mtak.hu/27558/1/cps-book-child-trafficking-in-hungary-2015.pdf>

Az ún. egyéb céllal történő kizsákmányolás körében a kényszerkoldultatást, a bűncselekményre kényszerítést, a kényszerházasságot, a szervkereskedelemet⁹ említi a nemzetközi szakirodalom. A bűncselekmény elkövetése érdekében történő kizsákmányolásáról szinte semmilyen kutatás nem szólt eddig hazánkban, holott a kiskorú veszélyeztetése, a Btk. 208. §¹⁰ (2) bek. a) és b) pontjai a 18 év alattiak bűncselekmény elkövetésére rábírását és felajánlását rendeli büntetni.

A Kúria Bhar. III.111/2019/8 számú döntésében már foglalkozott az emberkereskedelem és kerítés elhatárolásával, valamint a kapcsolódó kiskorú veszélyeztetésével.¹¹ Ezt továbbgondolva az alábbiakban a kiskorú veszélyeztetésének két elkövetési magatartását: a bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására *rábírást*, illetve a bűncselekmény elkövetéséhez *felajánlást* vizsgáljuk meg, az emberkereskedelemmel¹² párhuzamba állítva. Ez a 2020. évi V. törvény hatályba lépését követő törvénymódosítás miatt rendkívül aktuális, a gyakorlat számára mindenképpen hiánypótló.¹³

A kriminálstatisztika alapján

2013 és 2019 között a *sértettek* száma másfélszeresére nőtt (84 035-ről 125 564-re) az ENYÜBS adatai alapján. A korcsoport szerinti megoszlás szerint átlagosan évente a sértek kb. 5,6%-a 18 év alatti. 2019-re 2013-hoz képest a 14 és 17 év közötti és a 13 év alatti

9 Btk. 175. § Emberi test tiltott felhasználása, erről l. BARABÁS Andrea Tünde – SZABÓ Judit: *Theoretical analyses of criminal cases initiated due to offences of illegal use of human body*. Belügyi Szemle, 68. évf., 2020/3. különszám, 9–21., <https://ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/article/view/4850/3802>

10 Btk. 208. § (2) a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírní törekszik, b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl. Jelen tanulmányban az (1) bekezdéssel nem foglalkozunk. Erről l. bővebben többek között: BALOGH Anna: *A szülői feladatokból eredő kötelességek megszűnése súlyosságának megítélése: gyakorlati útmutató tudományos köntösben, avagy ismerjük fel a kiskorú veszélyeztetése büntettét*. Ügyészek Lapja, 2015/6., 31–38. és Solt Ágnes: *Bírói ítélezési gyakorlat a kiskorú veszélyeztetése tárgyában*. Kutatási zárójelentés, 2018., https://www.okri.hu/images/stories/kutatok/soltagnes/kk_vesz_2018_sec.pdf (letöltve: 2021. 01. 06.) és <https://birosag.hu/hirek/kategoria/magazin/meg-legaprobb-jelzesek-arulkodok-lehetnek-jogkerdes-kiskoru-veszelyeztetese> (letöltve: 2021. 01. 06.)

11 l. erről bővebben: BALOGH K. – HUSZÁR J. – WINDT Sz.: *Büntetés helyett védelem – egy emberkereskedelmes ügy alapján*, Ügyészek Lapja, 2020/4. szám, 19–34.

12 amely alatt itt a Btk. 192. § emberkereskedelem és kényszermunka tényállást értjük.

13 vö. BALOGH Krisztina – HUSZÁR Julianna – WINDT Szandra: *Büntetés helyett védelem – egy emberkereskedelmes ügy alapján*. Ügyészek Lapja, 2020/4., 19–34.

sértettek száma megduplázódott. A hivatalos statisztikákban ennek ellenére 2015 óta csökken a gyermekkorú sértettek száma.¹⁴

2013 és 2019 között a hivatalos hazai statisztikában átlagosan *három* 18 év alatti sértettje volt évente az emberkereskedelemnek, a gyermekprostitúció kihasználásának évente átlagosan 31 (hat 1-13 éves, huszonöt 14-17 év közötti).

A Btk. 208. § (1) bekezdésébe ütköző bűncselekmény sértettjei inkább az 1-13 évesek, számuk 2013 és 2019 között átlagosan 683 évente. A Btk. 208. § (2) bekezdésnek a 14-17 év közöttiek a jellemző sértettjei. A Btk. 208. § (2) a) pontnak a vizsgált időszakban átlagosan 119 14 és 17 év közötti sértettje volt évente.

A Btk. 208. § (2) bekezdésébe ütköző regisztrált *bűncselekmények* száma 2013 és 2019 között az a) pontot tekintve összesen 1204 (2017 óta évi 200-nál kevesebb), a b) összesen 31, rendkívül alacsony volt.

A más bűncselekményekkel együtt történő Btk. 208. § (2) minősítés száma ennél sokkal magasabb volt. A 2013-2019 közötti időszakban a Btk. 208. § (2) mellett kb. 75-80 %-ban a Btk. 370. § szerinti lopást valósítottak meg a bűncselekmény elkövetésére rábírt kiskorúak.

A bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás¹⁵

A 2011/36/EU irányelv (11) szerint a „bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás” kifejezés azt jelenti, hogy egy adott személyt azáltal zsákmányolnak ki, hogy az elkövető – többek között – zsebtolvajlást, áruházi lopást, kábítószerrel való kereskedést és más hasonló, büntetendő és anyagi haszonnal járó tevékenységet követ el.

2017-18-ban az európai adatok alapján csupán az emberkereskedelemmel kapcsolatos vádemelések két százalékában szerepelt a bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás.¹⁶

14 vö. MOCSÁRY Eszter: *Gyermekekori bűnelkövetők és áldozatok*. Debreceni Jogi Műhely, 2017. évi (XIV. évfolyam) 1–2. szám (2017. június 30.), <https://ojs.lib.unideb.hu/DJM/article/view/6738/6367>, 59–61. (letöltve: 2021. 02. 15.)

15 l. erről még: RODRIGUEY-LÓPEZ, Silvia: Telling Victims from Criminals: *Human Trafficking for the purposes of Criminal Exploitation*. In: Winterdyk, J. – Jones, J. (eds): *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking*. Palgrave Macmillan, 303–318. és *Trafficking for Forced Criminal Activities and Begging in Europe Exploratory Study and Good Practice Examples*, http://www.antislavery.org/wp-content/uploads/2017/01/trafficking_for_forced_criminal_activities_and_begging_in_europe.pdf (2021. 01. 13.)

16 Data collection on trafficking in human beings in the EU, 16., https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/study_on_data_collection_on_trafficking_in_human_beings_in_the_eu.pdf (2021. 01. 06.) Data collection on trafficking in human beings in the EU, 39., https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/study_on_data_collection_on_trafficking_in_human_beings_in_the_eu.pdf (2021. 01. 06.)

A leggyakoribb bűncselekmények a nemzetközi tapasztalatok alapján: a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények és a vagyoni elleni bűncselekményekre történő rablás.¹⁷ A korábban bemutatott statisztikai adatok alapján nálunk is ez jellemző, ugyanakkor ez a jelenség további vizsgálatot igényel, eddig erre kevés figyelem fordult itthon.

Szexuális kizsákmányolás – gyermekprostitúció – kiskorú veszélyeztetése

A bűncselekmény (szabálysértés) elkövetésére rablásról több információval rendelkezünk a bűncselekmény elkövetéséhez történő felajánláshoz képest. Ebbe a körbe tartozik természetesen a szexuális cselekmény elkövetésére rablás is. A gyermekprostitúció kihasználása bűncselekmény¹⁸ mellett a vizsgált időszakban összesen 11 esetben a kiskorú veszélyeztetését is megállapították.

2020. július elsejét követően a rendőrségnek a 18. év alatti személy szexuális célú kizsákmányolása esetén nem csak a kiskorú veszélyeztetése bűncselekményben kell gondolkodnia, hanem a súlyosabb gyermekprostitúcióban, vagy adott esetben a még súlyosabb emberkereskedelemben, amely emiatt más nyomozási taktikát igényel, valamint a hatásköri szabályok is eltérhetnek.

A rendőrségnek a gyermekvédelmi törvény alapján, a kiskorú mindenek felett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva kell eljárnia a gyermek védelme érdekében. Az ügyészségek, a bíróságok, további intézmények, szervezetek, gyermekkel foglalkozó jóléti alapítványok, személyek mellett a gyermek családban történő nevelkedése, veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése érdekében látja el a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatait.

Függetlenül attól, hogy büntetőeljárásban vagy egyéb eljárásban, intézkedés során észleli a rendőr a gyermek veszélyeztetettségét, jelzéssel él az illetékes gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó felé az általa megállapítottokról, illetve hatósági eljárást kezdeményez a gyermeket ért bántalmazás, súlyos elhanyagolás vagy egyéb más veszélyeztető körülmény fennállása esetén. A jelzést abban az esetben is köteles megtenni, ha a kiskorú önmaga által előidézett

06.)

17 RODRIGUEY-LÓPEZ, Silvia: *Telling Victims from Criminals: Human Trafficking for the purposes of Criminal Exploitation*. In: Winterdyk, J. – Jones, J. (eds): *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking*. Palgrave Macmillan, 307–308. Az erőszakos bűncselekményekre történő rablással kapcsolatban l. p. 309–310.

18 Erről l. WINDT Szandra: *A gyermekek szexuális kizsákmányolásáról*. *Ügyészségi Szemle*, 2020/4., 42–53. <http://ugyeszsegiszemle.hu/hu/202004/ujsag#42>

súlyos veszélyeztető magatartását észleli. Ilyen jelzéssel és kezdeményezéssel a gyermekvédelmi törvény szerint bármely állampolgár és a gyermekek érdekeit képviselő szervezet élhet.

Ki kell emelni a gyermekvédelmi rendszer tagjai közötti fokozott és szoros együttműködés szükségességét, a gyermekjóléti szolgáltatóknak átadott információk fontosságát, akár jelentéktelennek tűnő – a gyermek körülményeiben, magatartásában észlelt – változások esetén is. Ez lehet az iskolában megváltozott viselkedése, új ruhák, értékes tárgyak, telefon (ha eddig nem volt jellemző a megjelenése). Csak akkor van esély segítő, támogató szolgáltatások, szükséges esetben hatósági intézkedések bevezetésére, a kiskorú áldozattá-bűnelkövetővé válásának megelőzésére, ha a jelzést megfelelő időben és nem csak akkor teszi a kötelezett, ha súlyos veszélyeztetést tapasztal, vagy a gyermek sérelmére vagy általa elkövetett konkrét jogsértés jut a tudomására.

Egy ítélet margójára

Közelebbről meg nem határozható időpontban az I. r. vádlott ózdi lakásában panaszkodott a szintén ott élő, vele szerelmi viszonyt folytató, fk. III. r. vádlottnak, hogy kk. B. L. sértett a prostitúciós tevékenységéből nem tud olyan mennyiségű bevételt „termelni”, amely neki és a II. r. vádlottnak elegendő lenne. Az I. r. vádlott azt mondta a fk. III. r. vádlottnak, hogy mivel ő is „jó alakú, szép lány», őt is el tudná vinni olyan férfiakhoz, akik a szexuális szolgáltatásaiért fizetnének. Az I. r. vádlott rábírása eredményes volt, ugyanis a fk. III. r. vádlott beleegyezett abba, hogy prostitúciót folytasson.

A fenti időszakban, 2014. szeptember végén, pontosabban meg nem határozható időben, az esti órákban – anélkül, hogy az I. r. vádlott tudott volna róla – a II. r. vádlott, abból a célból, hogy a cselekmény elkövetéséből rendszeres jövedelemre tegyen szert, megjelent az I. r. vádlott lakásán, és azt mondta a fk. III. r. vádlottnak, hogy menjen vele, mivel talált neki „kunsaftot». Ebbe a III. r. vádlott beleegyezett, őt a II. r. vádlott egy benzinkúthoz vitte, ahol a III. r. vádlott átült a vele szexuális kapcsolatot létesíteni kívánó személy (a IV. r. vádlott) autójába, majd Ózd egy elhagyatott részére, a Vadvirág söröző környékén lévő telekhez mentek, ahol közöszltek. A III. r. vádlottal szexuális kapcsolatot létesítő férfi (a IV. r. vádlott) még a fenti benzinkúton 4000 Ft ellenértéket adott át II. r. vádlottnak a szexuális cselekmény ellenértékeként, melyből a II. r. vádlott 2000 Ft-ot átadott a III. r. vádlottnak.

2015 októberében kk. S.K. sértett (szül.: 1998. 01. 29.) tudomást szerzett arról, hogy a I. r. és a II. r. vádlottak „futtatják» kk. B. L. sértettet. Kk. S. K. sértett ezért egy ismerősevel Ózdra utazott azért, hogy segítsen kk. B. L. sértettnek a vádlottaktól eljönni, és a prostitú-

ciós tevékenységével felhagyni. Ahogy azonban kk. S. K. sértett az I. r. vádlott ózdi házához ért, szóba elegyedett a házban az I. r. vádlottal. Az I. r. vádlott a sértettet – mialatt kb. 1 hétig az I. r. vádlottnál tartózkodott – arra próbálta rábírni, hogy folytasson prostitúciós tevékenységet. Kk. S. K. sértett azonban nem egyezett bele a vádlott felhívásába, az eredménytelen maradt.

„I. r. vádlott azon cselekményével, mely során 2014. október hónapjában az 1998. január 29. napján született kk. S. K. sértettet prostitúcióra próbálta rávenni eredménytelenül, a Btk. 200. § (2) bekezdésébe ütköző, de az (1) bekezdés szerint büntetendő kerítés büntetettét a Btk. 208. § (2) bekezdés a) pontjába ütköző és aszerint minősülő, de az (1) bekezdés szerint büntetendő kiskorú veszélyeztetése büntetével halmazatban követte el.”¹⁹

Ez az ügy rámutat néhány, a témánk szempontjából fontos jogalkalmazási kérdésre. Az I. rendű vádlott bűnösségét társtettesként elkövetett kerítésben, személyi szabadság megsértésében, prostitúció elősegítésében, kerítésben, két rendbeli kiskorú veszélyeztetésében állapította meg a bíróság. Az, hogy ebben az ügyben a kerítés mellett 2018-ban megállapították a kiskorú veszélyeztetését is, üzenet értékűnek tekintendő, hiszen kiolvasható belőle az eljáró jogalkalmazók érzékenysége, ugyanakkor vitatható álláspontot tükröz, figyelemmel arra, hogy a két bűncselekmény halmazatban történő megállapítása esetén felmerül a kettős értékelés kérdése. A megállapított tényállás szerint a III. r. vádlott magatartása nagyon nehezen minősíthető rábírásnak: nem észlelhető a részéről pl. kérés, rábeszélés megbízás, utasítás, fogadás, amely a rábírás mint elkövetési magatartás fogalmába beilleszthető lenne. A cselekmény lényege sokkal inkább a prostitúcióhoz történő segítségnyújtásban érhető tetten, ami az elkövetéskor 3 évig terjedő szabadságvesztést, míg a Btk. 200. § (4) bekezdésébe ütköző kerítés már akkor is 2-től 8 évig terjedő szabadságvesztést vonhatott maga után. (2021 első felében a két bűncselekmény büntetési tétele már azonos, 2 évtől 8 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.) Igaz, hogy az intézkedés, amit a 18 év alatti III. rendű vádlottal szemben alkalmazott a bíró, nagyon „méltányos”, de adott körülmények között még ez sem volt feltétlenül indokolt. Nem azért, mert magatartása nem lett volna beilleszthető a jelzett törvényi tényállás keretei közé, hanem azért, mert egy 14,5 éves lánytól – aki feltételezhetően olyan közegben nőtt fel, ahol természetes a prostitúció 14 éves kor környékén – nem várható el, hogy tisztában legyen cselekménye hatására a társadalomra, illetve konkrétan B. L. sértettre.

A III. r. vádlott és az I. r. vádlott korábban, rokonaikon keresztül ismerték meg egymást, 2014 nyarán pár napos ismeretség után a szerelmi viszony alakult ki közöttük, ennek során az I. r. vádlott érdeklődött a III. rendűnél, hogy ismer-e olyan, 18 év alatti lányt, aki hajlandó férfiakkal ellenszolgáltatás fejében szexuális cselekményeket végezni. A nemzet-

19 Ózdi Járásbíróság 7. Fk. I31/2016/139. számú ítélete alapján.

közi szakirodalomban szerepel az emberkereskedelemre kényszerítés éppen ezen esetek miatt²⁰, itt a bűnösségét megállapították bűnsegédként elkövetett kerítésben. Rendkívül fontos lett volna annak felderítése, illetve a történeti tényállásban szerepeltetése, hogy a 18 év alatti III. r. és az I. r. vádlott szerelmi viszonya milyen alapokon nyugvott, amely talán elkerülhetővé tette volna azt, hogy egy lehetséges áldozat elkövetővé váljon.

A kiskorú veszélyeztetéséről²¹

Az elkövető a kiskorút *bűncselekményre vagy szabálysértésre* bírja rá, vagy törekszik rábírní. A kiskorú lehet 14. életévét betöltött, ilyenkor ő az elkövetett bűncselekmény alánya, vagy 14 év alatti, ilyenkor a Btk. 16. § szerint nem büntethető. A *züllött életmódra* rábírás vagy rábírní törekvés esetében a züllött életmód hosszabb időn keresztül tanúsított, erkölcsileg igen súlyosan kifogásolható életvitel.

Kiskorú felajánlása bűncselekmény elkövetéséhez

A 182. számú ILO Egyezmény²² kifejti, hogy tilos a gyermekek illegális tevékenységre felhasználása, megvásárlása vagy felajánlása. Ha valaki megvásárolja a kiskorút, akkor az már emberkereskedelemnek minősül.

Befejezett a bűncselekmény rábírás esetében, ha a kiskorú a bűncselekményt, szabálysértést, züllött életmód folytatását megkezdi, illetve rábírní törekvésnél már azzal *befejezett, hogy a felhívás eljut a kiskorúhoz. Ha a kiskorút a Szabs.tv. szerinti tiltott prostitúció szabálysértésre bírja rá az elkövető, akkor a prostitúció elősegítését [Btk. 201. § (2)] kell megállapítani.*²³

20 RODRIGUEY-LÓPEZ, S.: i. m. 310.

21 I. BELOVICS Ervin (szerk.) (Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál): *Büntetőjog II. Különös rész.* Hetedik, hatályosított kiadás, HVG-ORAC, Budapest, 2019., 240–245., Filó Mihály – Nemes András (szerk.): *Büntetőjog. Különös rész.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018., 75–79. és Polt Péter (főszerk.): *Új Btk. kommentár.* Nemzeti Közszerológati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013., 47–56.

22 182. sz. Egyezmény a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltásáról és felszámolására irányuló azonnali lépésekről, <https://2010-2014.kormany.hu/download/6/3a/01000/182E.pdf> (letöltve: 2021. 03. 04.)

23 BELOVICS Ervin (szerk.) (Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál): *Büntetőjog II. Különös rész.* Hetedik, hatályosított kiadás, HVG-ORAC, Budapest, 2019., 245.

Az elhatárolási kérdésekről

A 2020. július 1-jén hatályba lépett 2020. évi V. törvény – többek között – azt is eredményezte, hogy az emberkereskedelem büntettének törvényi tényállása kollízióba kerülhet a Btk. 208. § (2) bekezdésébe ütköző kiskorú veszélyeztetése büntettének törvényi tényállásával, figyelemmel arra, hogy a két említett jogszabályhely átfedést mutat felnőttkorú elkövetők esetében²⁴ akkor, ha az emberkereskedelem törvényi tényállásának büntetési tétele nem éri el az 5 évet [Btk. 192. § (1) bekezdés, illetve 192. § (7) bekezdés] a kiskorú veszélyeztetése büntettének szubszidiárius jellegére tekintettel.

A két törvényi tényállás ütközésének vizsgálata során nem lehet szem elől téveszteni azt, hogy a Btk. 208. § (2) bekezdésének a) pontja a *rábírást* határozza meg elkövetési magatartásként, azaz ennek megfelelően ez a törvényi rendelkezés kizárólag a Btk. 192. § (2) bekezdés a) pontjával kerülhet kollízióba (a b) pont szerinti kényszerítéssel nem), illetve, hogy a Btk. 208. § (2) bekezdés b) pontja *csak a bűncselekmény* elkövetésére felajánlást minősíti bűncselekménynek. A két törvényi tényállás összeütközése kizárólag akkor jöhet szóba, ha a Btk. 192. § (2) bekezdésében meghatározott jogellenes cselekmény bűncselekmény. Ugyanakkor a Btk. 208. § (2) bekezdés b) pontja szerinti bűncselekmény és a Btk. 192. § (1) bekezdés szerinti bűncselekmény ütközése sem kizárt.

Kiskorú rábírása és emberkereskedelem

Amennyiben a 18. életévét betöltött elkövető a Btk. 192. § (2) bekezdése szerinti jogellenes cselekmény [amely tényállási elem lefedti a Btk. 208. § (2) bekezdés a) pontjában meghatározott bűncselekmény vagy szabálysértés tényállási elemet] folytatására rendszeres előny-szerzés érdekében 18. életévét be nem töltött személyt rábír vagy rábírní törekszik, nem az 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett kiskorú veszélyeztetésének büntette, hanem az 5 évtől 10 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, a Btk. 192. § (5) bekezdés a) pontja szerinti bűncselekmény megállapítására kerülhet sor, abban az esetben, ha az elkövető az emberkereskedelem és kényszermunka megjelölt tényállásában hivatkozott mó-

²⁴ A 208. § (1) bekezdés alapján, ha a kiskorú a felnőttkorú nevelése, felügyelete stb. alatt álló személy, akkor a (2) bekezdéses tényállás szóba sem jöhet, ebből kifolyólag pedig az emberkereskedelem különböző tényállásaival az (1) bekezdés ütközik.

dokon – megtevesztéssel, hatalmi vagy befolyási viszonytal visszaélés, a sértett kiszolgáltatott helyzetével visszaélve – bírja rá a sértettet a jogellenes cselekmény folytatására.

A fentiek egyben azt is jelentik, hogy amennyiben a jogellenes cselekmény folytatására történő rábírásnál rendszeres haszonszerzési célzat nem bizonyítható, az emberkereskedelem megállapítására nem kerülhet sor, hiszen ezen célzat hiányában a Btk. 192. § (2) bekezdés a) pontja nem tényállásszerű, a rendszeres haszonszerzési célzatot nem tartalmazó 192. § (1) bekezdés esetén pedig a jogellenes cselekmény folytatására rábírás nem tényállási elem. Ilyen esetekben kiskorú veszélyeztetésének büntette állapítható meg.

E körben annak megemlézése is fontos, hogy a jogellenes cselekmény *folytatása* önmagában több cselekmény elkövetését feltételezi. A jogelmélet a „végez” és a „folytat” igék eltérő jelentéstartalmából vezette le azt a következtetést, amely szerint a *folytat* a rendszeres időközönként végzett ugyanolyan vagy hasonló tevékenységet takarja, míg a *végez* ige egyetlen tevékenység kifejtését jelenti.

A Btk. 192. §-ához fűzött indokolás értelmében is az emberkereskedelem sértettje által folytatott jogellenes cselekmény jellemzően ismétlődő jelleggel valósul meg, ami feltételezi az elkövetői oldalról a rendszeres jelleget, de legalább az arra való törekvést. Ennek megfelelően a jogellenes cselekmény folytatásával elkövetett emberkereskedelem akkor tényállásszerű, ha az elkövető rendszeres előnyszerzési célzattal mást – a törvényi tényállásban írt módokon – többszöri jogellenes cselekmény megvalósítására bír rá, és a rábírt személy legalább egy jogellenes cselekményt megvalósított.

1. táblázat

Rendszeres előnyszerzés

	Rendszeres előnyszerzésre törekvés (célzat) <i>nem</i> bizonyítható	Rendszeres előnyszerzésre törekvés bizonyítható
rábírás megtevesztés, hatalmi vagy befolyási viszonytal, illetve kiszolgáltatott helyzettel visszaélve	Btk. 208. § (2) bekezdés a)	Btk. 192. § (5) bekezdés a) pontja
az elkövető megtevesztés, hatalmi vagy befolyási viszonytal, illetve kiszolgáltatott helyzettel visszaélés <i>nélkül</i> bírja rá a gyermekkorút	Btk. 208. § (2) bekezdés a)	Btk. 208. (2) bek a)

A valóságban nehezen képzelhető el az az eset, hogy az elkövető és a sértett viszonyát áthatja az elkövető rendszeres előnyszerzési célzata, de az elkövető csak egyetlen jogellenes cselekmény végzésére akarja rábírní a sértettet.

A törvényi tényállás 2020. évi módosításának alapja pont az volt, hogy a korábbi tényállás nem adta vissza kellően egyértelmű módon azt a nemzetközi és uniós szinten megfogalmazott elvárás, valamint az emberkereskedelem gyakorlatban is megjelenő jellegét, mely szerint a haszonszerzésre törekvés az emberkereskedelmet akként hatja át, hogy közben az elkövető a sértettel szemben valamiféle – köznyelvi értelemben vett – hatalmi viszonyt használ ki, ami lehetővé teszi a sértett dologként való kezelését.

Ezen szabályozási koncepcióra figyelemmel nem kizárólag a szexuális cselekmény végzésével kapcsolatos emberkereskedelem esetén kell érvényesíteni azt a törekevést, hogy amennyiben az elkövető és a sértett viszonyát áthatja az elkövető rendszeres előnyszerzési célzata, a bűncselekmény megállapítható, hanem a jogellenes cselekmény folytatásával megvalósított visszaélés esetén is. Amennyiben az ilyen célzat megállapítható, a jogellenes cselekmény folytatására (több jogellenes cselekmény végzésére) irányuló szándék megalapozottan valószínűsíthető, és fordítva, azaz amennyiben több jogellenes cselekmény végzésére történt rábírás bizonyítható, a rendszeres előnyszerzési szándék nem lehet kétséges. Ez egyben azt is jelenti, hogy akár egyetlen jogellenes cselekményre rábírás – a már jelzett elkövetői célzat – mellett az emberkereskedelem büntetvényének megállapítására sor kerülhet.

Amennyiben az elkövető rendszeres haszonszerzési céllal, azonban megtevesztés, hatalmi vagy befolyási viszonnal, illetve kiszolgáltatott helyzettel visszaélés nélkül bírja rá a kiskorú személyt jogellenes cselekmény folytatására, emberkereskedelem büntette nem állapítható meg. A valóságban nehezen képzelhető el olyan helyzet, amikor az elkövető és a kiskorú személy között ne állna fenn valamiféle hatalmi viszony, a kiskorú ne lenne tévedésben, függő vagy még inkább kiszolgáltatott helyzetben. Ezért a valósághű tényállás és az alapján a megfelelő minősítés megállapítása érdekében végzett eljárási cselekmények tervezésekor és azok teljesítése során a jelzett feltevésből történő kiindulást tartjuk követendőnek.

Ki a bűnös?

Legyen szó kiskorú veszélyeztetéséről vagy akár emberkereskedeletről, amennyiben az elkövető kiskorú személyt bűncselekmény elkövetésére eredményesen bír rá, a 14 év feletti maga is különböző bűncselekmények, tipikusan lopási cselekmények büntethető elkövetőjévé válik (hozzátéve, hogy a 14 év alatt is elkövető, csak nem vonható felelősségre).

A gyermekkori kriminalitásban az elkövetői és az áldozati kör nem minden esetben különíthető el egymástól. A bűncselekményt elkövető gyermekek legtöbbször maga is áldozat. A gyermekek által és sérelmére elkövetett cselekmények magas látenciája miatt valós adatokkal nem rendelkezhetünk, de az látható, hogy a háttérben több esetben elhanyagoló, elutasító szülői magatartás, deviáns környezet és kortárscsoport hatása, erőszak, lelki, fizikai bántalmazás áll, így gyakran maguk az áldozatok válnak bűncselekmények elkövetőivé.

„Azonnal adódik a kérdés: az elkövető valójában kinek a bűnéért felel? A sajátjáért, vagy pedig a családjá, gyakran közeli hozzátartozója, a közösség vagy azon hatóságok helyett állja ki a büntetését, akik egyáltalán nem, nem megfelelően vagy nem időben reagáltak.”²⁵

A törvény a büntethetőséget kizáró és korlátozó okok²⁶ útján megteremti annak a lehetőségét, hogy a gyermekkorú, tévedésben lévő, hatalmi, befolyási viszony alatt álló bűncselekmény elkövetésére rábírt 18 év alatti (és felnőtt korú személy) gyakorlatilag automatikusan mentesüljön a büntetőjogi felelősségre vonás alól. De az elkövetőtől függetlenül létrejött kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek részére a törvény ilyen lehetőséget nem biztosít, így módon súlyos és indokolatlan különbséget emelt törvényi szintre, amely felnőtt korúak esetén sem hagyható szó nélkül, 18 év alatti személyek esetén azonban különösen méltánytalan. (Az egy másik tanulmány tárgya, hogy milyen anyagi, illetve eljárásjogi eszközökkel korrigálható ez a különbségtétel.)

2. táblázat

Az elkövető életkora alapján

	Az elkövető a 18. életévét <i>nem</i> töltötte be	Az elkövető a 18. életévét <i>betöltötte</i>
tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírní törekszik, b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl.		Btk. 208. § (2) (és súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg)
és rendszeres előny szerzése érdekében	Btk. 192. § (2), (5) bekezdés a) pontja (?)	Btk. 192. § (5) bekezdés a) pontja

25 DOMOKOS Andrea: *Iskolai és campus erőszak az Amerikai Egyesült Államokban a XXI. században*. In: Borbíró Andrea – Inzelt Éva – Kerecsi Klára – Lévy Miklós – Podoletz Léna (szerk.): *Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014., 105–106.

26 Btk. 15–16. §

Kiskorú felajánlása és emberkereskedelem

A Btk. 208. § (2) bekezdés b) pontja szerinti cselekmény (a bűncselekmény elkövetéséhez felajánlás), a Btk. 192. § különböző bekezdéseihez közvetetten kapcsolódhat, figyelemmel arra, hogy míg a Btk. 208. § (2) bekezdés b) pontja valójában két elkövető közötti kapcsolatra mutat rá, az emberkereskedelem törvényi tényállása az elkövető és a sértett kapcsolatát írja le.

A két törvényi tényállás kapcsolódása, másik megközelítésből nézve kollíziója akkor válik nyilvánvalóvá, ha a kiskorút bűncselekmény elkövetésére felajánló személy ajánlatát egy másik személy (továbbiakban: harmadik személy) *elfogadja*. Amikor a kiskorú felajánlását elfogadták, azaz a 18 év alatti személy konkrétan alku tárgyává vált, az egyik első vizsgálendő kérdés az, hogy a 18 év alatti személyt egy bűncselekmény elkövetéséhez ajánlották-e fel (illetve a másik oldalról nézve, egy bűncselekmény elkövetéséhez fogadták-e el a felajánlást), vagy bűncselekmények folytatására ajánlották-e fel (fogadták-e el az ajánlatot).

Egy bűncselekmény

Amennyiben egy bűncselekmény elkövetésére ajánlották fel, és egy bűncselekményre fogadták el a felajánlást (illetve, ha nem bizonyítható több bűncselekményre történő felajánlás vagy több bűncselekmény elkövetésére irányuló célzat), akkor a Btk. 192. § (2) bekezdésének megállapítására nem kerülhet sor rendszeres előnyszerzési célzat, jogellenes cselekmények *folytatására* irányuló rábírás hiányában.

A Btk. 192. § (1) bekezdése szerinti emberkereskedelem és a Btk. 208. § (2) bekezdés a) pontja szerinti kiskorú veszélyeztetésének kollíziójáról nem beszélhetünk, azonban a Btk. 192. § (1) bekezdése szerint emberkereskedelem (illetve ezen törvényi tényálláshoz kapcsolódó előkészületi magatartás) és a Btk. 208. § (2) bekezdés b) pontja között átfedés észlelhető. A felajánlás ugyanis a Btk. 192. § (1) bekezdés szerinti átadás-átvétel előkészítő cselekménye lehet, mivel a felajánlással az elkövető a kiskorú átadása érdekében tesz lépéseket, a felajánlás elfogadásával pedig az átvételt készíti elő a harmadik személy elkövető. A felajánlás elfogadásával az elkövetők között olyan szóbeli megállapodás kötődik, amelynek tárgya a *sértett*. Attól függően, hogy a tulajdonképpeni alku teljesítése milyen fázisba jut, lehet szó a Btk. 192. § (1) bekezdése szerint befejezett bűncselekményről, annak ugyanezen bekezdés szerint minősülő kísérletéről, vagy a (7) bekezdés szerinti előkészületről.

Amennyiben a szóbeli megállapodást követően a sértett átadása-átvétele érdekében további lépést nem tesznek az elkövetők, magatartásuk egyezően az (1) bekezdés szerinti emberkereskedelem előkészületének [Btk. 192. (7) bekezdés] minősül. A kiskorút felajánló elkövető emellett a Btk. 208. § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott bűncselekmény miatt is felel, figyelemmel egyrészt arra, hogy különböző jogtárgyak sérelméről van szó, másrészt arra, hogy az emberkereskedelem és kényszermunka büntette első alapesetének nincs minősített esete, a cselekményt 2020. július 1. napját követően nem minősíti az, hogy a sértett 18 év alatti személy, és ezt a szubsidiaritási klauzula az azonos büntetési tétel miatt nem zárja ki.

Ha az elkövetők az „alku” után a sértett átadása-átvétele érdekében a Btk. 192. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározott magatartások valamelyikét tanúsítják, vagy egyikük megkezdí (pl. elszállásolás érdekében szobát foglal) az (1) bekezdésbe ütköző bűncselekmény kísérleti szakba lép, és magatartásuk egyezően az (1) bekezdés szerinti emberkereskedelem kísérletének minősül. A kiskorút felajánló elkövető emellett a Btk. 208. § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott bűncselekmény miatt is felel, a fenti indokok alapján. Amennyiben azonban a felajánlást *nem* fogadja el a harmadik személy, kizárólag a felajánló magatartása büntetendő, és az kiskorú veszélyeztetésének minősül.

Több bűncselekmény

Ha a felajánló több bűncselekmény elkövetésére ajánlja fel a kiskorút és ajánlatát elfogadják, azaz az elkövetők megállapodnak a sértett átadás-átvételében, a helyes minősítés megállapításához vizsgálni kell, hogy az átvevő saját magának szerzi-e meg a kiskorút, vagy más részére, a továbbadás céljával köt megállapodást (továbbiakban: közvetítő).

3. táblázat

A bűncselekmény (és kizárólag bűncselekmény!) elkövetéséhez felajánlás

Bűncselekmény elkövetéséhez felajánlás	Az ajánlatot elfogadják	Az ajánlatot <i>nem</i> fogadják el
egy bűncselekmény elkövetéséhez	Btk. 192. § (1) és (7) és a felajánló oldalán 208. § (2) bekezdés b) pont	Btk. 208. § (2) bekezdés b)
több bűncselekmény elkövetéséhez	vizsgálni kell: az átvevő <i>saját magának</i> szerzi-e meg a kiskorút [Btk. 192. § (2) bek. a) pont], de mivel 18 év alatti azért (5) bek. a), és lehet előkészület is, azaz (7) bek. vagy <i>más részére</i> , a továbbadás céljával köt megállapodást Btk. 192. § (3) bek., figyelemmel az (5) bek. a)- ra, és lehet még előkészület is, azaz (7) bek.	Btk. 208. § (2) bekezdés b)

Saját felhasználás

Amennyiben a harmadik személy a felajánlóval azért köt megállapodást, hogy a kiskorút utóbb ő maga használja fel rendszeres előnyyszerzés érdekében bűncselekmények elkövetésére, magatartásuk egyezően a Btk. 192. § (5) bekezdés a) pontja szerint minősülhet, figyelemmel arra, hogy a felajánlóval kötött megállapodás révén az átvett kiskorú személy feletti rendelkezési jogosultság megszerzése egyfajta hatalmi viszonyt keletkeztet (mint ahogy hasonló hatalmi viszony teszi lehetővé azt is, hogy kiskorút az elkövető felajánlja, és esetleg át is adja az elkövető), és ennek kihasználásával történő rábírás esetén magatartása a fentiek szerint tényállásszerű lesz.

A felajánlás elfogadásával az elkövetők között a fentiekben már említett egyezség kötődik, amelynek tárgya a sértett. Attól függően, hogy a tulajdonképpeni alku teljesítése milyen fázisba jut, az elkövetők cselekménye többféleképpen minősülhet.

Ha az egyezséget követően a sértett átadása-átvétele meg is történik, a Btk. 192. § (2) bekezdésének megállapítására akkor kerülhet sor, ha az ezen bekezdésben meghatározott elkövetési magatartások valamelyikét – rábírás, kényszerítés – elkövetik. Ezek hiányában, a kiskorút rendszeres haszonszerzés végett, bűncselekmény folytatása érdekében megszerző harmadik személy magatartása a Btk. 192. § (3) bekezdése szerint minősül, egységesen a kiskorút felajánló és átadó magatartásával (átadás, eladás). Ugyanígy minősül az elkövetők cselekménye, ha a szóbeli megállapodást követően a sértett átadása-átvétele nem történik meg ugyan, de annak érdekében a Btk. 192. § (3) bekezdésben meghatározott elkövetési magatartást (pl. szállítás, elszállásolás, elrejtés) megvalósítják.

Amennyiben a szóbeli megállapodást követően a sértett átadása-átvétele érdekében a Btk. 192. § (3) bekezdésben meghatározott magatartások valamelyikét az elkövetők vagy egyikük megkezdí (pl. elszállásolás érdekében szobát foglal), a (3) bekezdésbe ütköző bűncselekmény kísérleti szakba lép, és cselekvősegtől függően az elkövetők lehetnek társtettesek, vagy állhatnak tettes-felbujtó vagy bűnsegéd-tettes viszonyban.

Ha az alkut követően a sértett átadása-átvétele érdekében további lépést nem tesznek az elkövetők, magatartásuk egységesen a (3) bekezdés szerinti emberkereskedelem előkészületének [Btk. 192. § (7) bekezdés] minősül, és a kiskorút felajánló elkövető emellett a Btk. 208. § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott bűncselekmény miatt is felel.

Hangsúlyozni kell, hogy a fenti esetekben a felajánló tudatában van annak, hogy a kiskorút megszerző személy a sértettet rendszeres haszonszerzés céljából bűncselekmény elkövetésére kívánja majd „felhasználni”, de önmagának nem kell rendszeres haszonszerzésre törekednie.

Ha a felajánlást a harmadik személy *nem* fogadja el, kizárólag a felajánló magatartása büntetendő, és az kiskorú veszélyeztetésének minősül.

Hasonló a helyzet akkor, ha a felajánló ún. közvetítő részére tesz ajánlatot azzal, hogy ebben az esetben az ún. közvetítő magatartása *másnak megszerzésnek* minősül, és a személy, akinek az érdekében eljár, a majdani tulajdonképpeni kizsákmányoló, ezen cselekménynek lehet a felbujtója.

Zárszó

Az Európai Bizottság 2017-2018-ra vonatkozó adatai alapján a regisztrált magyar emberkereskedelem-áldozatok 55%-a gyermekkorú volt²⁷, ami sok megelőzési, rendőrszakmai, eljárásjogi, elhatárolási kérdést is felvet, és a sürgető válaszokkal adósok vagyunk.

Az ismertetett eset rámutat a kiskorúak sérülékenységre és a sérelmükre, érintettségükkel elkövetett bűncselekmények minősítési nehézségeire. A kerítés, a gyermekprostitúció kihasználása, az emberkereskedelem és a kiskorú veszélyeztetése kollíziója esetén megfelelő körültekintéssel kell eljárni, figyelemmel a kettős értékelés tilalmára. A helyes gyakorlat az ismertetett ügyben *nem* a halmazat megállapítása, hanem a büntetés maximalizálása lett volna a kerítés büntetési tételéhez igazodóan (leghelyesebb az emberkereskedelem megvalósulásának vizsgálata lett volna a teljes büntetőeljárás során). 2020. július elsejétől a gyermekprostitúció kihasználása büntetési tétele 2-8 évre emelkedett, így ezen időponttól a két bűncselekmény halmazata nem is jöhet szóba, önállóan a kiskorú veszélyeztetése sem.

A kiskorú veszélyeztetése büntette és az emberkereskedelem büntette kollíziójáról összegzésképpen az mondható el, hogy míg a Btk. 208. § (2) bekezdés a) pontja és a Btk. 192. § (2) bekezdés a) pontja elhatárolásának alapja a *rendszeres előnyszerzésre törekvés*, valamint az ebben a pontban felsorolt elkövetési módok megléte vagy hiánya, a 208. § (2) bekezdés b) pontja és a Btk. 192. § (1)–(3) és (7) bekezdés esetén az elhatárolás alapja az, hogy a felajánló személy ajánlatát elfogadják-e vagy sem.

A gyermekek a jövő társadalmának alapkövei: fejlődésük, tevékenységük, érdeklődésük, az őket körülvevő szűkebb és tágabb környezet hatásai határozzák meg, hogy milyen lesz a jövő társadalma. Egy gyermek sem születik sem áldozatnak sem „bűnözőnek”, mégis könnyen válhatnak és válnak mindkettővé. A rájuk irányuló figyelem, a megfelelő prevenció és a védelem eredményessé tétele – a folyamatosan változó társadalmi elvárások, változó kriminálpolitikai, szociálpolitikai, oktatáspolitikai célok mellett is – minden területen kiemelt figyelmet kell kapjon.

Az egyén és a társadalom közös érdeke, hogy gyermekeink ne váljanak sem bűncselekmény áldozatává, sem elkövetőivé. A család, a gyermekeket ellátó, védő, nevelő, oktató intézmények mellett a társadalom minden tagjának feladata a gyermekek társadalmi beilleszkedésének elősegítése, egészséges erkölcsi, érzelmi, testi, értelmi fejlődésük biztosítása. Ez mindannyiunk érdeke és feladata egyben.

²⁷ Ez az arány némi javulást mutat a 2015-16-os adatokhoz képest, akkor 63 százalékuk volt gyermekkorú. In: Data collection on trafficking in human beings in the EU i. m. 20.

TILKI KATALIN¹

AZ ELEKTROMOS KERÉKPÁR EURÓPAI UNIÓS ÉS HAZAI JOGI KÖRNYEZETE, AZ EZZEL KAPCSOLATOS BALESETEK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

Bevezetés²

Európában a kerékpározásnak több mint százéves hagyománya van. A személygépjárművek megjelenése az 1930-as években változásokat hozott magával, nevezetesen megnövekedett a gépjárműforgalom, az ennek megfelelően kialakított úthasználat, valamint a nagyobb távolságok megtételére való lehetőség fokozatosan kiszorította a kerékpárokat a forgalomból.

Az 1970-es évekig elsődlegesen személygépkocsik vettek részt a közlekedésben. Az olajválságok hatására azonban kiderült, hogy alacsonyabb költséggel és rövid távolságokon hatékonyan lehet közlekedni kerékpárral. A forgalomban szereplők sokszínűvé válása és számuk emelkedése oda vezetett, hogy egyre több baleset következett be és egyre nagyobb torlódások történtek.

A nyolcvanas években ezekhez a tényezőkhöz kapcsolódott az az irányzat, amely a közlekedésbiztonságot, a légszennyezés csökkentését és az egészséges életmódot tartotta szem előtt. Mindezek együttes hatása pedig egy fokozatos fejlődést eredményezett a döntéshozók körében, a forgalom egyéb szereplőinek (köztük a kerékpárosoknak) tett engedményekkel. Ekkor indultak el a nagyobb infrastrukturális beruházások, így például a bicikliutak építése, a kerékpársávok létrehozása. A kilencvenes évekre a kerékpározás előnyei már egyértelműek voltak. Ekkortól az lett az alapkoncepció, hogy a kerékpárosnak biztonságban kell éreznie magát, hogy élvezhesse a közlekedést.

1 dr. Tilki Katalin tudományos munkatárs, OKRI

2 A fejezet kidolgozásához felhasznált források: Bejárható Magyarország kerékpáros fókusszal. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2015. szeptember 18. Forrás: https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/1_BMO_kerekpar_nemzetkozi_szakirodalmi.pdf (Letöltés dátuma: 2020. március 30.), Az elektromos rásegítésű kerékpárok hatása a közlekedésbiztonságra. <http://kozlekedesbiztonsag.kti.hu/elektromos-rasegitesu-kerekparok-hatasa-a-kozlekedesbiztonsagra/> (Letöltés dátuma: 2020. március 20.), GoPedelec kézikönyv. Forrás: http://www.gopedelec.hu/download/GoPedelec_Pedelec_kezikonyv.pdf (Letöltés dátuma: 2020. március 19.).

Napjainkban egyre több az újra kerékpározó város. Két társadalmi folyamat figyelhető meg,³ amelyek növelik a városi környezetben élők számát. Az egyik a társadalom elöregedése (az idősek olyan szolgáltatásokat tudnak igénybe venni, amelyek városi környezetben találhatók), a másik pedig, hogy előtérbe kerülnek az önmegvalósító, független egyének, akik városban bontakoztatják ki az életüket. E mellett a technológiai fejlődés következtében számos új, többségében kisméretű elektromos közlekedési eszköz jelent meg. Egyre több az elektromos kerékpár, az elektromos roller, a segway (önegyensúlyozó kétkerekű elektromos szerkezet), továbbá az elektromos gördeszka vagy a hoverboard (siklódeszka). Ezeknek az eszközöknek az igénybevételét elsősorban a városi közlekedésben jelentkező nehézségek, környezetvédelmi motivációk, valamint a tevékeny pihenés érdekében végzett játékos és mozgásos tevékenységek indokolják.

Az elektromos kerékpárok 1998-ban jelentek meg a közlekedésben. Jelenleg Kínában 120 millió, Nyugat-Európában (főként Ausztriában, Németországban Hollandiában) és Észak-Amerikában évente több millió e-kerékpárt adnak el.

Nagyarányú elterjedésüket az indokolja, hogy a városi közlekedésben számtalan előnnyel jár a használatuk, mert megkönnyítik a mindennapi mobilitást, hiszen gyorsabbak, mint a személyautó; egyszerűsítik a munkába járást; a közlekedési torlódásokban akadálytalanul tudnak közlekedni; továbbá elmaradnak a parkolási nehézségek; megfelelő körültekintés mellett nagymértékben növelhetik a közlekedés biztonságát; valamint kisebb teret foglalnak el az utakon és csökkentik a közösségi közlekedés túlterheltségét. A felsoroltakon kívül fontos kiemelni azt, hogy fenntartható és tiszta közlekedési mód, ezen felül egészségmegőrző hatású, mert lehetővé teszi, hogy nem edzett vagy egészségi problémákkal küzdő személyek is tudjanak mozogni.

Az elektromos kerékpárok eltérő dinamikai tulajdonságaik, illetve nagy súlyuk miatt a hagyományos kerékpároktól eltérő járművezetést igényelnek. Nagyobb sebességük dinamikusabb gyorsulással és több előzéssel jár, nagyobb súlyuk pedig az egyensúlyozásban jelenthet nehézséget. Használatuk ugyanakkor nagyobb veszélyeket rejt magában, tekintettel a fentiekre, súlyosabb kimenetelű balesetet eredményezhet.

3 PRESTO Kerékpáros Irányelvek. 8. Forrás: https://www.eltis.org/sites/default/files/trainingmaterials/presto_ker_kp_iros_ir_inyelvek_utmutat_a_prom_ci_hoz_hu.pdf (Letöltés dátuma: 2020. április 6.)

Az elektromos kerékpárra vonatkozó Európai Uniós dokumentumok⁴

Az Európai Bizottság az Európa 2020 stratégia keretébe illeszkedő kiemelt kezdeményezése az „Erőforrás-hatékony Európa,”⁵ amelynek lényege az energia produktív felhasználása, az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság felé történő elmozdulás, mellyel az unió közelebb kerülhet ahhoz a célhoz, hogy az üvegházhatást okozó gázok kibocsátása 2050-ig 80–95 százalékkal csökkenjen az Unióban. A hosszú távú koncepciók egyik fontos eleme a fenti célkitűzések részeként egy biztonságos és versenyképes közlekedési rendszer 2050-ig történő megvalósítására vonatkozó olyan elképzelés előterjesztése, amely megszünteti a belső közlekedési piac előtti valamennyi akadályt, előmozdítja a tiszta technológiákat, és korszerűsíti a közlekedési hálózatokat.

A Fehér Könyv⁶ a kerékpáros fejlesztések jelentőségét a városon belüli környezetbarát közlekedésben látja a torlódások, a rossz levegőminőség és a zajártalom csökkentése érdekében. A fenntartható európai városokról szóló Lipcsei Charta⁷ rögzíti, hogy kiemelt figyelmet kell fordítani a fenntartható, elérhető és megfizethető városi közlekedés érdekében az infrastruktúra-korszerűsítéseknél a forgalomirányításra, a közlekedési módok összekapcsolására, beleértve a kerékpáros közlekedés feltételeinek megteremtését is. Továbbá ki kell alakítani a gyalogos és kerékpáros forgalom megfelelő hálózatait a hátrányos helyzetű városi területek vonzerejének növelése érdekében.

4 A fejezet kidolgozásához felhasznált források: Szatzger Ákos: Elektromos kerékpár vásárlói kézikönyv 2020. 16–17., Ebringa Zrt., GoPedelec kézikönyv. Forrás: http://www.gopedelec.hu/download/GoPedelec_Pedelec_kezikonyv.pdf (Letöltés dátuma: 2020. március 19.), Pedelec vagy e-bike? Forrás: <https://pedelec.hu/pedelec-rol/pedelec-vagy-e-bike/> (Letöltés dátuma: 2020. március 19.), Miben különbözik az E-bike és a pedelec? Forrás: <https://szegedbike.hu/miben-kulonbozik-az-e-bike-es-pedelec/> (Letöltés dátuma: 2020. március 20.), Hogyan tovább Európa? Forrás: <http://kozlekedesbiztonsag.kti.hu/hogyan-tovabb-europa-2/> (Letöltés dátuma: 2020. március 28.)

5 A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának az Erőforrás-hatékony Európa címmel. COM(2011) 21 végleges. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52011DC0021> (Letöltés dátuma: 2020. május 20.)

6 Európai Bizottság: Fehér könyv Európa jövőjéről. A 27 tagú EU útja 2025-ig: gondolatok és forgatókönyvek. COM(2017) 2025 final. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=COM:2017:2025:FIN> (Letöltés dátuma: 2020. május 20.)

7 A 2007. május 24–25-én Lipcsében tartott, városfejlesztésről és területi kohézióról szóló informális miniszeri találkozó alkalmából született megállapodás. Forrás: https://2010-2014.kormany.hu/download/d/fd/30000/lipcsei_charta.pdf (Letöltés dátuma: 2020. május 20.)

Az Európai Bizottság a közlekedésbiztonsággal kapcsolatos politikai iránymutatásában (amely a 2011 és 2020 közötti időszakra szól)⁸ arra hívja fel a figyelmet, hogy az elkövetkezendő évtized prioritása az alternatív meghajtási technológiákkal működő járművek kifejlesztése és alkalmazása a közúti közlekedés környezetre gyakorolt hatásának csökkentése szempontjából. Ezek közül egyes járműveknek olyan jellemzőik lehetnek, amelyek gyökeresen eltérnek a hagyományos közlekedési eszközök sajátosságaitól, és befolyással lehetnek a biztonságra. Az összes érintett tényezőre (így például veszélyeztetett úthasználókra) gyakorolt hatás, valamint a megoldási lehetőségek egyértelmű azonosításához ezért integrált és összehangolt megközelítést tart szükségesnek. Az intézkedések között a bizottság leszögezi, hogy különösen a motorkerékpárok és az elektromos járművek biztonságának javítását fogja ösztönözni.

A dokumentum hangsúlyozza, hogy égetően szükségessé vált a népesség idősödésével annak értékelése, hogy mekkora veszélynek van kitéve ez a csoport a közlekedés során. Különösen a vezetési alkalmasság megítélésére szolgáló egészségügyi alkalmassági követelmények vonatkozásában vannak fontos teendők. E tekintetben az egyik legfontosabb cél a kerékpározók és más kiszolgáltatott úthasználók biztonságának növelése, amelynek érdekében a bizottság javaslatokat fog tenni.

Az Európai Unió Bizottsága kidolgozta a 2021-2030 közötti időszakra vonatkozó uniós közlekedésbiztonsági szakpolitikai keretet,⁹ amely megállapítja, hogy az unió területén a mobilitási mintáknál változások tapasztalhatók. A közlekedés során egyre többen választják a kerékpározást, egyebek mellett az elektromos kerékpárok használatát, környezetvédelmi okok miatt vagy egészségükre tekintettel. Ez egyben azt is jelenti, hogy növekszik a veszélyeztetett közlekedők száma. Ezenkívül egyre népszerűbbek a megosztáson alapuló egyéni közlekedési formák. Új kihívást jelentenek a hagyományos, illetve elektromos kerékpárokkal működő közösségi közlekedési rendszerek, amelyek bárhol letehetők. A tagállamok és az önkormányzatok jelenleg azért küzdenek, hogy megfelelő alapot találjanak

8 A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régió Bizottságának a közúti közlekedésbiztonság európai térsége felé: a közlekedésbiztonsággal kapcsolatos politikai iránymutatás a 2011 és 2020 közötti időszakra. COM(2010) 389 végleges. Forrás: https://ec.europa.eu/transport/road_safety/sites/roadsafety/files/pdf/road_safety_citizen/road_safety_citizen_100924_hu.pdf (Letöltés dátuma: 2020. március 28.)

9 Bizottsági szolgálati munkadokumentum a 2021–2030 közötti időszakra vonatkozó uniós közlekedésbiztonsági szakpolitikai keret, következő lépések a „Vision zero” felé SWD(2019) 283 final. Forrás: https://ec.europa.eu/transport/road_safety/policy-documents_hu (Letöltés dátuma: 2020. március 27.)

oly módon történő használatukra, amely népszerűsíti a városi mobilitás innovatív formáit, ugyanakkor biztosítja a biztonságot is.

Az iránymutatás hangsúlyozza azt is, hogy az EU tagállamaiban egyre nagyobb az idősek aránya. Közlekedésüknek sajátos jellemzőik vannak, hiszen fizikai, valamint mentális állapotukra tekintettel ők képviselik a közúti közlekedés egyik kiemelten kockázatnak kitett csoportját. Különösen városi területeken vannak nagy veszélyben. Tekintettel erre, a jövőben növelni kell ezen úthasználói kör biztonságát.

Ezért az Európai Bizottság az elkövetkezendő időben a korábbiaknál nagyobb figyelmet kíván fordítani ezeknek a folyamatoknak a nyomon követésére és az eredmények értékelésére.

A kerékpár fogalmát az 1968. november 8. napján Bécsben aláírásra került Közúti Közlekedési Egyezmény határozza meg, amelyet Magyarország az 1980. évi 3. törvényerejű rendelettel hirdetett ki. A dokumentum 1. cikkének 1) pontja szerint olyan, legalább két kerekű jármű, amelyet kizárólag a rajta helyet foglaló személy izomereje hajt, pedálok és kézi forgattyúk segítségével.

Az Európai Unió szabályok közül ki kell emelni egyrészt az Európai Parlament és a Tanács 168/2013/EU rendeletét (2013. január 15.), amely a két- vagy háromkerekű járművek, valamint a négykerekű motorkerékpárok jóváhagyásáról és piacfelügyeletéről szól, másrészt pedig az Európai Parlament és a Tanács 2002/24/EK irányelvét, amely a motorkerékpárok és segédmotoros kerékpárok típusjóváhagyásáról rendelkezik.

A 168/2013/EU rendelet hatálya kiterjed minden 250 W vagy annál kisebb legnagyobb folyamatos névleges teljesítményű, elektromos segédmotorral felszerelt, pedálhajtású kerékpárra, amelyek segédmotorja 25 km/óra sebesség elérését követően automatikusan leáll. Ez alapján tehát az elektromos kerékpár pedálrásegítéssel¹⁰ rendelkező kerékpár, ami 250 W teljesítményű elektromos motorral rendelkezik, amelynek teljesítménye fokozatosan csökken és megszűnik, amint a jármű eléri a 25 km/óra sebességet.

A 2002/24/EK irányelv alapján ahhoz, hogy egy közlekedési eszköz közúti járműnek minősüljön, két feltétel szükséges. Az egyik ilyen követelmény az, hogy járművet a közúti közlekedésben való részvételre gyártották le előzetesen, a másik pedig, hogy rendelkezik

¹⁰ A pedálrásegítés azt jelenti, hogy egyes kerékpárokat olyan elektronikával szerelik fel, ami érzékeli, ha a vezető fárad, és annyira pörgeti a motort, hogy a sebesség állandó maradjon. Forrás: Az elektromos járművünk kerékpárnak számít vagy már segédmotor kategória. <https://www.duol.hu/kozelet/helyi-kozelet/az-elektromos-jarmuvunk-kerekparnak-szamit-vagy-mar-segedmotor-kategoria-2351854/> (Letöltés dátuma: 2020. március 27.)

ehhez szükséges típus engedéllyel (típusjóváhagyás). Ez utóbbit a gyártónak kell kérelmeznie és a jóváhagyási számot fel kell tüntetni a jármű adattábláján. Az elektromos járműveknek is meg kell felelniük ennek a két kritériumnak.

Az elektromos kerékpárokon belül két típus különböztethető meg: az e-bike és a pedelec (Pedal-Electric-Cycle). Mindkettő elektromotorral felszerelt, ugyanakkor az e-bike-oknál pedál tekerése – emberi erő – nélkül, egy gázkar, illetve a markolat elfordításával lehet mozgásba hozni a szerkezetet. Tehát tekerni és „motorozni” egymástól egymástól függetlenül is lehet. Ellenben a pedelec motorja csak a pedál tekerésével működik. Ez állandó tekerést igényel, az elektromos motor csak akkor segít, ha tekerik a pedált. Az e-bike-ok rendszám és engedély kötelesek, míg a pedelec-ek használatához semmilyen engedély nem szükséges, hiszen kerékpár kategóriába tartoznak. Az e-bike-ok mehetnek 25 km/h feletti sebességgel is.

A pedelecen belül megkülönböztethető a Pedelec 25, Pedelec 45, valamint az E-Scooter. A *Pedelec 25* elektromos motorrásegítéssel működő kerékpár. A motorrásegítő akkor kapcsol be, ha a pedált hajtják. Ha a motor 25 km/óra sebességnél lekapcsol és a motorteljesítmény nem haladja meg a 250 W-ot, ezek a járművek az Európai Unióban a kerékpár kategóriába tartoznak. Bukósisak és biztosítás nélkül, kerékpárutakon is használhatók.

A *Pedelec 45* minimális teljesítményű kismotor. A motor rásegítő ereje hajtás közben 25 km/óra sebesség felett lép be és 45 km/óráig működik. Kismotor vezetői engedély szükséges hozzá, valamint kötelező rá biztosítást is kötni.

Az *E-Scooter* pedál nélküli elektromos jármű, amely gyakran a robogóhoz hasonlít. Motorikus támogatása 20 km/óra sebességnél van korlátozva, hogy bukósisak nélkül is lehessen használni. Legalább M kategóriás jogosítvány szükséges a használatához.

Az elektromos kerékpárral elkövetett balesetek száma és elkövetői köre külföldön

Külföldi példák azt mutatják, hogy elektromos kerékpárokkal elsősorban az idősebb korosztály képviselői okoznak baleseteket. Az elektromos rásegítés révén ugyanis olyan sebességgel képesek közlekedni, amit testi adottságaik egyébként már nem tennének lehetővé. Váratlan helyzetekben általában nem képesek megfelelően reagálni, mert már nem rendelkeznek a jármű biztonságos vezetéséhez szükséges készségekkel. Ebbe a körbe kifejezetten olyan gyakorlatlan idős emberek sorolhatók, akik élethelyzetük változása miatt kezdenek el újra kerékpárral közlekedni.

A legelső közlekedésbiztonsági kutatás az elektromos kerékpárokkal kapcsolatban Németországban készült¹¹, biztosító társaságok adatai alapján. A 2014-es adatok alapján 396 halálos kerékpáros balesetből 39 történt elektromos kerékpárral, ez az összes kerékpáros haláleset kevesebb mint tíz százaléka. Fontos kiemelni azt, hogy az összes kb. 71 millió kerékpározó 2,3 százaléka használ elektromos rásegítést. A pedelec-kel történt halálos balesetek száma 39-ből 30 esetben a hetven év feletti korosztályban történt. A hatvanezer könnyű sérülésből 2,5 százalékot tett ki az elektromos kerékpár használata, a leggyakoribb a 45-55 éves korosztály körében volt. Ezen közlekedési eszköz használata esetén a korrall növekszik a balesetek száma. A vizsgálat azt állapította meg, hogy hasonló számú baleset történik hagyományos és elektromos rásegítésű kerékpárral. A gépjárművel való ütközésben a leggyakoribb balesettípusok az elsőbbség meg nem adása, parkolóból való kihajtás, valamint a kanyarodási szabályok megsértése voltak.

A holland Közüti Közlekedésbiztonsági Kutató Intézet (SWOV) közzétette¹² a személyi sérüléssel járó közúti balesetek 2017-es adatait. E szerint ebben az évben kiugróan megemelkedett a kerékpáros balesetekben elhunytak száma, a holland utakon 206 kerékpáros vesztette életét. Ez az utóbbi tíz év legnagyobb értéke, illetve tizenhétel több mint az előző év számadata. Először fordult elő 2017-ben az is, hogy több kerékpáros halt meg (ötten több), mint autós, gépjárművezető és utas összesen. Az elhalálozott kerékpárosok negyede elektromos kerékpárt vezetett és több mint hetven százalékuk 65 év feletti férfi volt. A fenti intézet igazgatója szerint a probléma gyökere az, hogy az idős emberek nem mérik fel, hogy fizikai és mentális képességeik megváltoztak (a reflexek lassabbak, a reakcióidő romlik, a látás, hallás gyengébb), amit a modern technológia csak felerősít.

Az elektromos kerékpár jogszabályi környezete, jogi megítélése hazánkban

A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ) 1. számú függelékének II/a) pontja szerint jármű a közúti szállító- vagy vontató eszköz, ideértve az önjáró vagy vontatott munkagépet is. Ugyanakkor nem minősül járműnek a mozgáskorlátozottak közlekedésére szolgáló emberi erővel tolt vagy hajtott kerekesszék és

11 Ajánlás kerékpárosbarát települések számára a pedelec kerékpárok térnyerésével kapcsolatban (Szerkesztők: Kovács Virág–Tóth Attila–Dalos Péter) Szélessáv Közhasznú Alapítvány, 2016. december. 17. o. Forrás: <http://ketosz.hu/sites/default/files/PedelecAjanas.pdf> (Letöltés dátuma: 2020. március 24.)

12 E-bike az idősek járműve. Forrás: <http://www.seniorplus.hu/e-bike-az-idosek-jarmuve/> (Letöltés dátuma: 2020. március 4.), Az idős e-bike-osok miatt lett több halálos kerékpár-baleset Hollandiában. Forrás: https://index.hu/kerekagy/2018/04/29/elektromos_bicikli_hollandia_tobb_halaleset_idosek_nyugdijasok/ (Letöltés dátuma: 2020. március 24.)

a gépi meghajtású kerekesek, ha sík úton önerejéből 10 km/óra sebességnél gyorsabban haladni nem képes, továbbá a gyermekkosci és a talicska. Az ilyen eszközökkel közlekedő személyek gyalogosoknak minősülnek.

A fenti jogszabály szerint kerékpár¹³ az olyan, legalább kétkerekű jármű, amelyet *emberi erő hajt, és ezt legfeljebb 300 W teljesítményű motor segíti. Az emberi erő hajt kifejezés úgy értelmezhető*,¹⁴ hogy a vezető a hajtószerkezet hajtásával készíti mozgásra az eszközt.

Az elektromos kerékpár használata megengedett kerékpárúton, természetvédelmi övezetben. Kivételes esetekben járdán és úttesten is használható.

Ezzel szemben segédmotoros kerékpárnak minősül a KRESZ szerint¹⁵ a külön jogszabályban meghatározott L1e járműkategóriába sorolt kétkerekű, L2e járműkategóriába sorolt háromkerekű jármű, továbbá az L6e járműkategóriába sorolt quad és a mopedautó. Ezt az új fogalmat a 289/2009. (XII. 18.) Korm. rendelet 28. § (2) bekezdése állapította meg és 2010. január 1-től hatályos.

A közlekedési járművek típusai a KRESZ, valamint a közúti járművek műszaki megvizsgálásáról szóló 5/1990. (IV. 12.) KÖHÉM rendelet alapján határozhatók meg. Ennek alapján a kétkerekű segédmotoros kerékpár és az elektromos kerékpár az L1e kategóriába sorolható.

A fentieket figyelembe véve segédmotoros kerékpárnak minősül az olyan elektromos vagy robbanómotoros kerékpár, amelynek motor teljesítménye nagyobb mint 300 W, emberi erővel történő hajtás nélkül, kizárólag motor hajtja, valamint a motoros rásegítés 25km/h felett nem kapcsol ki automatikusan. Ha a kerékpárra szerelt motor teljesítménye 300 W alatt van,¹⁶ de a jármű anélkül, hogy a vezető hajtana, képes önállóan elindulni, felgyorsulni, a sebességét tartani, már nem tekinthető kerékpárnak. Mindkét esetben a használathoz

13 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ) 1. számú függelékének r/1. pontja

14 Zala Megyei Rendőr-Főkapitányság Rendészeti Igazgatóság Közlekedésrendészeti Osztályának tájékoztatása a kerékpár fogalmáról. Forrás: http://kozlekedjitudatosan.blog.hu/2019/09/06/jogositvany_kell_az_elektromos_es_robbanomotoros_kerekparra (Letöltés dátuma: 2020. március 16.)

15 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ) 1. számú függelékének r) pontja.

16 Elektromos kerékpár vagy mégsem? Forrás: <http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/baleset-megelozes/aktualis/elektromos-kerekpar-vagy-megsem> (Letöltés dátuma: 2020. október 27.)

vezetői engedély,¹⁷ kötelező felelősségbiztosítás¹⁸ szükséges, bukósisak viselése kötelező.¹⁹ Vezetői engedély viszont nem szükséges²⁰ a 25 km/h vagy az alatti tervezési sebességű segédmotoros kerékpárok (beleértve az elektromos kerékpárokat) vezetéséhez.

Említést kell tenni néhány, az elektromos járművek jogszerű használatát szabályozó önkormányzati rendeletről, amelyek egy része az elektromos kerékpárra is vonatkozik.

Az országban hiányzik az elektromos járművekre vonatkozó egységes jogi szabályozás,²¹ ezért az egyes fővárosi kerületek, városok önkormányzati rendeletek megalkotásával próbálták ezt orvosolni. A rendeletek megszületését az indokolta, hogy számos panasz érkezett az új közlekedési eszközökre. Az ilyen típusú járművek kezelhetetlen mértékben lepték el a várost és nem egyszer fegyelmetlenül, nagy sebességgel közlekedtek. A járókelőkre azért veszélyesek, mert halkan haladnak és a gyalogosok nem tudnak kitérni az útjukból.

A Budavári Önkormányzat a személyi használatú könnyű elektromos járművek betiltása mellett döntött, tekintettel azok reális veszélyeire. A 2018. július 15-én hatályba lépett rendelkezések szerint²² az önkormányzat tulajdonában álló közterületen lévő gyalogutakon és

17 A közúti közlekedési igazgatási feladatokról, a közúti közlekedési okmányok kiadásáról és visszavonásáról szóló 326/2011. (XII. 28.) Korm. rendelet 2. Melléklete alapján

18 A kötelező gépjármű felelősségbiztosításról szóló 2009. évi LXII. törvény 4. § (1) bekezdése szerint minden magyarországi telephelyű gépjármű üzemben tartója köteles biztosítási szerződést kötni, és azt díjfizetéssel hatályban tartani. E törvény alkalmazásában gépjármű a közúti forgalomban való részvétel feltételeként hatósági engedélyre és jelzésre kötelezett – a KRESZ 1. számú függelékének II. b) pontjában meghatározott – gépjármű, pótkocsi, félpótkocsi, mezőgazdasági vontató, négykerekű segédmotoros kerékpár (quad), lassú jármű és munkagép, továbbá a hatósági engedélyre és jelzésre nem kötelezett segédmotoros kerékpár. (3. § 10. pont)

19 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ) 48. § (9) bek. E szerint a zárt utastérrel (vezetőtérrel) nem rendelkező motorkerékpáron és segédmotoros kerékpáron utazó személynek becsatolt motorkerékpár-bukósisakot kell viselnie. Ilyen járművel csak abban az esetben szabad közlekedni, ha a járművezető és az utas becsatolt motorkerékpár-bukósisakot visel.

20 A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság Rendészeti Igazgatóság Igazgatásrendészeti Osztályának Imregh István: „Kerékpárok, elektromos kerékpárok, segédmotoros kerékpárok elhatárolása, a közlekedésben való részvételük feltételei jogszabályi indokolással” című anyaga.

21 Ezzel foglalkozik részletesen Ambrus István-Orosz Noémi: Száguldó elektromos rollerek és segway-ek nyomában – a 21. századi közlekedési eszközök egyes szabályozási problémái című tanulmánya. Magyar Jog 2020/1. szám 1-12. o.

22 A Budapest I. kerület Budavári Önkormányzat Képviselő-testületének 13/2018. (VI. 28.) önkormányzati rendelete módosította a közösségi együttélés alapvető szabályairól, valamint ezek megsértésének és elmulasztásának jogkövetkezményeiről szóló 15/2013. (V. 31.) önkormányzati rendeletét, amelynek 23/A. §-a tartalmazza a vonatkozó tiltószabályokat. Forrás: file:///C:/Users/pc/Downloads/15-2013-rendelet-kozossegi-

gyalogos övezetekben tilos elektromos vagy más gépi meghajtású közlekedési, sport-, szabadidős vagy turisztikai közlekedési eszközzel (pl. segway, elektromos roller, hoverboard, elektromos gördeszka stb., a továbbiakban: szabadidős eszköz) közlekedni.

Hasonló szabályokat alkotott Budapest Belváros-Lipótváros V. kerületi, Tihany és Balatonfüred Önkormányzatának Képviselőtestülete is.

Budapest Belváros-Lipótváros V. kerület Önkormányzatának Képviselőtestülete²³ 2019. február 1-jétől vezette be az új előírásokat. Az előző rendelethez képest szélesebb körben határozta meg a tiltott eszközök körét. A 4. § a) pontja szerint az önkormányzat közigazgatási területén lévő gyalogutakon és gyalogos övezetekben – táblával jelzett területeken – elektromos vagy más gépi meghajtású közlekedési, sport-, szabadidős vagy turisztikai eszközzel (pl. segway, elektromos kerékpár, elektromos roller, hoverboard, elektromos gördeszka stb.), illetve meghajtásának módjától függetlenül személyszállítási szolgáltatást végző három- vagy többkerekű eszközzel (pl. riksa stb.) tilos közlekedni.

A Tihanyi Önkormányzat Képviselőtestülete 2019. június 21-én módosította 17/2019-es rendeletével²⁴ a közösségi együttélés alapvető szabályairól és ezek elmulasztásának jogkövetkezményeiről szóló 13/2013. (VII. 14.) önkormányzati rendeletének 10. §-át. A jogszabály szerint a közösségi együttélés alapvető szabályait sérti meg az, aki önegyensúlyozó járművel (pl. segway), az elektromos vagy más gépi meghajtású közlekedési, sport vagy szabadidős eszközzel (pl. hoverboard, elektromos gördeszka, elektromos roller) a mellékletben meghatározott gyalog- és kerékpárúton, járdán, parkban, közparkban, téren, egyéb parkosított területen, vagy a gépjármű forgalom elől időszakosan vagy állandó jelleggel elzárt közterületen közlekedik. Nem vonatkoznak viszont a szabályok a KRESZ 1. számú függelék II. r/1. pontja szerinti kerékpárra.

Balatonfüred Önkormányzatának Képviselőtestülete külön rendeletet²⁵ alkotott az elektromos közlekedési járművek használatáról. A jogszabály hatálya az önegyensúlyozó járművekre, az elektromos vagy más gépi meghajtású közlekedési, sport vagy szabadidős

egyuttes-egyseg-2018julus.pdf (Letöltés dátuma: 2020. március 10.)

23 Beváros-Lipótváros Budapest Főváros V. Kerületi Önkormányzat Képviselő-testületének 3/2019. (II. 01.) önkormányzati rendelete a közösségi együttélés alapvető szabályairól és ezek elmulasztásának jogkövetkezményeiről. Forrás: [https://www.belvaros-lipotvaros.hu/_user/rendeletek/R_03_2019_02_01_Közösségi%20együttelés.pdf](https://www.belvaros-lipotvaros.hu/_user/rendeletek/R_03_2019_02_01_Kozosségi%20egyuttelés.pdf) (Letöltés dátuma: 2020. március 17.)

24 Forrás: http://www.tihany.hu/images/Cikkek/Onkormanyzat/Rendeletek/Tihany_onkr_17_2019.pdf (Letöltés dátuma: 2020. március 17.)

25 Balatonfüred Város Önkormányzata Képviselő-testületének 18/2018. (VII.9.) önkormányzati rendelete az elektromos közlekedési járművek használatáról. Forrás: <http://www.njt.hu/njtonkorm.php?njtcp=eh8eg3ed0dr3eo2dt7ee4em3cj4bz7bx0cd9bw8cd7cd0g> (Letöltés dátuma: 2020. március 18.)

eszközökre (pl. hoverboard, elektromos gördeszka, elektromos roller) terjed ki, kivételt képez ez alól a kerékpár (KRESZ 1. számú függelék II. r/1. pontja szerinti). Pontosabban meghatározásra kerül, hogy ezek az eszközök hol nem használhatók: gyalog- és kerékpárúton, kerékpársávon, járdán, parkban, közparkban, egyéb parkosított területen vagy a gépjármű forgalom elől időszakosan vagy állandó jelleggel elzárt közterületen. A rendelet továbbá arra is kitér, hogy bizonyos közkedvelt területen az elektromos járművek vezetett túra formájában túravezető kíséretében igénybe vehetők.

Valamennyi fent ismertetett rendelet kimondja, hogy az érintett területeken ezekről a közlekedési eszközökről le kell szállni, és azokat gyalogosan tolva vagy kézben tartva lehet csak közlekedni. A kerület, illetve a város közigazgatási területén üzlethelyiséggel rendelkező kölcsönző vagy bérbeadó köteles a szabadidős eszköz használóit a tilalommal érintett területekről informálni, illetve a tájékoztatást az üzlethelyiségben a bérlők által jól látható helyen kifüggeszteni. Ezenkívül közterületen kölcsönző vagy bérbeadó tevékenység folytatása tilos. Mindezen szabályok nem vonatkoznak a rendvédelmi szervek járműveire és eszközeire, valamint a mozgáskorlátozottak által használt eszközökre. A közösségi együttélés alapvető szabályainak megsértése esetén 50 000 forintig terjedő helyszíni bírság vagy 150 000 forintig terjedő közigazgatási bírság szabható ki. A Budavári Önkormányzat közigazgatási bírság vagy helyszíni bírság helyett figyelmeztetés alkalmazását is lehetővé teszi,²⁶ ha a cselekmény az elkövetés körülményeire tekintettel csekély súlyú és a figyelmeztetéstől kellő visszatartás várható.

Vannak olyan részek az országban, amelyek kiemelt nemzeti emlékhelynek minősülnek. Ezek használatának rendjét szabályozza a 119/2014. (IV. 8.) Korm. rendelet. Ilyen hely a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 2. melléklet I. pontja szerint az Országház és környéke.²⁷

26 Budavári Önkormányzat rendelete i. m. 4. § (1) bek.

27 A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 2. melléklet I. pontja a következőképpen határozza le a fent megjelölt területet:

1. Kossuth Lajos tér 1–3. szám alatti, 24894 helyrajzi számon nyilvántartott Országház, 2. Kossuth Lajos tér (24893 helyrajzi szám),
3. Kossuth Lajos tér 11. szám alatti, 24891 helyrajzi számon nyilvántartott ingatlan,
4. Kossuth Lajos tér 12. szám alatti, 24898 helyrajzi számon nyilvántartott ingatlan,
5. id. Antall József rakpart (24897/4 helyrajzi szám),
6. Vértanúk tere (24834/1 helyrajzi szám),
7. Alkotmány utca (24892/1 helyrajzi szám).

A rendelet a fogalmak között meghatározza a kerékpár definícióját (1. § 1a. pont), amelyet a 447/2016. (XII. 16.) Korm. rendelet iktatott be, és 2017. január 1-jétől vált hatályossá. Kerékpár az olyan keréken gördülő jármű, amelyet emberi erő hajt, és ezt legfeljebb, 300 W teljesítményű motor segíti vagy amelyet motor hajt és legnagyobb sebessége nem haladja meg a 20 km/óra sebességet. Ez a meghatározás tágabb kört ölel fel, mint a KRESZ szerinti fogalom, ugyanis azt a kerékpárt is idesorolja, amely csak motorral működik. E mellett a 270/2019. (XI. 19.) Korm. rendelet bevezette az egyszerű közlekedési eszköz definícióját (1. § 4. pont) is, amely 2019. december 5-től lépett hatályba. Ez egy olyan (járműnek nem minősülő) személyszállító eszköz, amely emberi erővel, illetve elektromos vagy más gépi meghajtással hozható mozgásba. Az új szabályozást a sajtó úgy értelmezte,²⁸ hogy az egyszerű közlekedési eszközök az elektromos és lábbal hajtott rollereket és rollerszerű eszközöket fedik le, amelyeket a KRESZ nem tekint járműnek.

A rendelet leszögezi azt is, hogy a védett várakozási zónába (ezek azok a területek, ahova egyáltalán nem, vagy csak engedéllyel lehet bemenni) járművel nem lehet behajtani. Csak a villamos, valamint a sürgősségi esetben behajtásra feljogosított járművek léphetnek be, továbbá kerékpárral is lehet közlekedni.²⁹ Ide egyszerű közlekedési eszközzel nem lehet bejutni, illetve itt ilyen eszközt nem lehet használni. Ez a korlátozás nem vonatkozik a kerekesszékre, illetve a babakocsira és a „gyermekek közlekedését szolgáló játékeszközre”, azaz a gyerekrollerre.

A kerékpáros balesetek legfontosabb hazai adatai

Jelenleg a hazai baleseti statisztika nem rögzíti külön az elektromos kerékpárral történt baleseteket.

A „Veszélyben a gyalogosok és a kerékpárosok” című tanulmány³⁰ szerint 2011 és 2018 között lakott területen belüli útszakaszokon 89 982 személysérüléssel járó baleset történt, melyek során 108 388 személy szenvedett sérülést.

28 A Kormány kitiltotta a Kossuth térről az egyszerű közlekedési eszközöket. Forrás: https://hvg.hu/itt-hon/20191120_kossuth_ter_roller_kitiltas_egyszeru_kozlekedesi_eszkoz (Letöltés dátuma: 2020. március 18.)

29 A kiemelt nemzeti emlékhely használatának rendjéről szóló 119/2014. (IV. 8.) Korm. rendelet 13/A. § (3) bekezdése szerint a védett várakozási övezetbe kerékpár hozzájárulás nélkül behajthat, és a kiemelt nemzeti emlékhely vagyonkezelője által kijelölt és jól látható módon jelzett területen közlekedhet.

30 JANKÓ Domokos: *Veszélyben a gyalogosok és a kerékpárosok*. Forrás: http://kozlekedesbiztonsag.kti.hu/veszelyben-a-gyalogosok-es-a-kerekparosok/#_ftn1 (Letöltés dátuma: 2020. április 2.)

A vizsgált évek alatt az összes sérült 17%-a gyalogos (18 607 fő), 22%-a pedig kerékpáros (23 791 fő) volt. Közúti balesetekben az összesen elhunyt személyek 39%-a gyalogos (718 fő) és ennél kevesebb, 21%-a kerékpáros (398 fő) volt.

A közúti balesetekben a súlyos (kerékpáros sérültek 28%, gyalogos sérültek 23%) és könnyű (kerékpáros sérültek 20%, gyalogos sérültek 15%) sérülési kategóriákban a kerékpárosok nagyobb részt képviselnek, mint a gyalogosok, ez a különbség az elhunytak (kerékpáros 21%, gyalogos 39%) között fordított.

A tanulmány kiemeli, hogy a vizsgált időszakban a települések közútjain átlagosan naponta 37 személy sérült meg, közülük 6 fő gyalogos és 8 fő kerékpáros volt. Halálos vagy súlyos kimenetelű balesetet naponta 2 (2,35 fő) gyalogos és 3 (2,68 fő) kerékpáros szenvedett.

A dolgozat arról is tájékoztatást nyújt, hogy a vizsgált ciklusban összesen kb. 3100 települést tartottak nyilván, ezek több mint felénél, 1729 helységben történt ilyen baleset. Két vagy több kerékpáros sérülés 1203 településen fordult elő. A kerékpáros sérülések többsége viszonylag kevés településen fordult elő. Ebben az esetben az összes kerékpáros sérült 80%-a, 236 településen sérült meg, ami az összes település 14%-a. Ugyanakkor az összes halálosan és súlyosan megsérült kerékpárosok 80%-a 215 településen szenvedett sérülést, a települések 18%-án.

A legtöbb halálosan és súlyosan sérült kerékpáros Szegeden (295 fő), Békéscsabán (197 fő), valamint Debrecenben (186 fő) volt, a legkevesebb pedig Székesfehérváron (92 fő) és Szolnokon (91 fő).

Országos viszonylatban Békés megyében³¹ kiemelkedő a kerékpárosok száma. A Magyar Közút Nonprofit Zrt. 2018-as felmérése szerint³² három nap leforgása alatt a mérőpontokon több mint 15 000 kerékpárost számláltak meg, a legnagyobb forgalom idején pedig a kerékpárosok száma majdnem elérte a 600-at. A hagyományos kerékpárok mellett egyre többen használnak elektromos meghajtású kerékpárokat, egyre több az utóbbiakkal okozott balesetek száma. 2017-ben tíz balesetnek volt elektromos kerékpáros az okozója, 2018-ra tizenhatra nőtt ez a szám. A balesetek csaknem felében, hét esetben 65 év feletti személy vezette a járművet.

31 Békéscsabai elektromos kerékpár kisokos. 7. Forrás: https://korosoknaturpark.hu/kiadvanyok/2019-07-19_E-Bike%20fuzet.pdf (Letöltés dátuma: 2020. április 1.)

32 Kiderült, melyik magyar város az ország kerékpáros nagyhatalma. Forrás: <https://www.hellovidek.hu/utazas/2019/02/16/kiderult-melyik-magyar-varos-az-orszag-kerekparos-nagyhatalma> (Letöltés dátuma: 2020. április 2.)

Az elektromos kerékpár használatára vonatkozó felelősségi szabályok

Az elektromos kerékpárok használata során könnyen előfordulhat károkozás, ami azt a kérdést veti fel, hogy kit terhel az okozott kár megtérítése.

Az általános jogi megítélés szerint ilyenkor a Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. törvény, a továbbiakban: Ptk.) veszélyes üzemi felelősségre vonatkozó szabályai irányadók (6:535. §). E szerint aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. A károkozó mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. Ha bérbeadó számára felróható hibából származik a kár bekövetkezése, az a használatnak nem róható fel. Ha viszont az adott kár nem az eszköz hibájára vezethető vissza, akkor a használatot terheli a kár megtérítésének kötelezettsége.

A jelenlegi gyakorlatban azonban a veszélyesség megkívánt szintje alacsony, ezért előfordulhatnak olyan esetek, ahol nem lehet éles határvonalat húzni a veszélyes üzem és a nem veszélyes üzem közé. Ilyen például a segédmotoros kerékpár működtetése, amely egyes döntésekben nem veszélyes üzem, míg másokban igen. „A gépjármű KRESZ által meghatározott fogalmán (olyan jármű, amelyet beépített erőgép hajt) kívül reked a mezőgazdasági vontató, a lassú jármű, a segédmotoros kerékpár és a villamos. E döntés kizárta a segédmotoros kerékpár üzemeltetését a veszélyes üzem fogalmi köréből, azt a kerékpárhoz hasonlítva, hivatkozott arra a döntésre, amely a kerékpár esetében nem állapította meg a tevékenység fokozottan veszélyes jellegét (Nyíregyházi Törvényszék 4. Pf. 20.741/2016/4.). Ebben az esetben tehát a közvetlen értékelés a káreseményt veszélyes üzemi fogalommal szemben atipikusnak tekintette, és kirekesztette abból. Ehhez képest azonban egy viszonylag friss kúriai határozat veszélyes üzemnek minősítette a gyermekquadot, sőt ezzel összefüggésben hivatkozott arra is, hogy a segédmotoros kerékpár is veszélyes üzem (BH2017. 406.).”³³

A fenti probléma kapcsán egy másik ügyről (Pfv. III. 20.050/2017., BH2017. 182.) is érdemes szót ejteni.

Az ügy alapjául szolgáló tényállás szerint az alperes elektromos kerékpárral hátulról ütötte el a 87 éves felperest, aki kis terjedelmű lágyrészzúzóda, valamint a bal lábszár

33 PUSZTAHELYI Réka: *A veszélyes üzemi felelősség szabályozási környezete. Nemzeti Közszerződési Egyetem, Budapest, 2018. 46. Forrás: https://nkepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12954/Pusztahelyi_A%20veszelyes_uzemi_felelosseg_szabalyozasi_kornyezete_2018.pdf;jsessionid=9756DAE2972E562387625A618BE75EB2?sequence=1 (Letöltés dátuma: 2020. május 21.)*

hátsó felszínén felszínes hámsérülést szenvedett el. A felperes azt kérte a bíróságtól, hogy 250 000 forint vagyoni kártérítés és 760 000 forint nem vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezze az alperest.

Az elsőfokú bírói testület 250 000 forint vagyoni kártérítés és 200 000 forint nem vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezte az alperest. Hangsúlyozta, hogy az elektromos meghajtású kerékpár használata fokozott veszéllyel járó tevékenységnek minősül, ezért a Ptk. veszélyes üzemért való felelősségének szabályait kell alkalmazni. A bíróság úgy ítélte meg, hogy a felperes részéről felróható magatartás nem történt, ugyanakkor az alperes nem bizonyította, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esett. A bíróság a nem vagyoni kártérítés vonatkozásában kiemelte, hogy a felperes bizonyította, hogy a baleset következtében az élete elnehezült, huzamos ideig ellátásra szorult. Házi orvosának tanúvallomása szerint az önbizalma, a gyógyulásba vetett hite jelentősen csökkent. Mindazonáltal kitért arra is, hogy a felperesnek progresszív jellegű betegségei voltak, amelyek önmagukban is állapotának rosszabbodását okozták, továbbá a baleset bekövetkezésekor előrehaladott életkorban volt, ezért a jövőre nézve életkilátásai beszűkültek.

A másodfokú testület megváltoztatta az elsőfokú ítéletet és elutasította a keresetet. Véleménye szerint az elektromos kerékpárral való közlekedés nem tekinthető veszélyes üzemi tevékenységnek, ezért az általános kártérítési szabályok alkalmazandók. Tévesnek ítélte meg a nem vagyoni hátrány bekövetkezésével kapcsolatos megállapításokat és kiemelte, hogy a balesettel összefüggésben keletkezett zúzódások és hámsérülések a felperes önellátásra nem képes állapotával nem álltak okozati összefüggésben, így a balesettel oksági kapcsolatban egészségromlás, maradandó testi fogyatékoság nem alakult ki.

A felperes felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Kúriához. Ebben sérelmezte, hogy a másodfokú bíróság nem vette figyelembe azokat a tényeket, amelyek azt igazolják, hogy a baleset során a testi épséghez és egészséghez való személyiségi joga sérült. Kihangsúlyozta, hogy ugyan az igazságügyi orvosszakértő maradandó sérülést nem állapított meg, azt azonban leszögezte, hogy a „bal lábszár hátulsó felszínén egy 4x3 cm-es részen a bőr barnán elszíneződött.” Nézete szerint ez a maradandó esztétikai elváltozás megalapozza a nem vagyoni kártérítés iránti igényét.

A Kúria a felperes felülvizsgálati kérelmének a vagyoni kártérítésre vonatkozó részét hivatalból elutasította. Az alperes felülvizsgálati ellenkérelmet nem terjesztett elő.

A bírói testület rögzítette, hogy a felülvizsgálati kérelem megalapozott. A felperes az eljárás során nem támadta azt, hogy a veszélyes üzemi felelősségi szabály helyett az általános kárfelelősségi szabály alapján született meg a döntés. A másodfokú bíróság a nem vagyoni

kártérítés megfizetése iránti keresetet azért utasította el, mert a felperes az általa megjelölt nem vagyoni hátrányok bekövetkeztét nem bizonyította, meglátása szerint nem volt kimutatható okozati összefüggés önellátásra képtelen állapota és a baleset között, az átmeneti jellegű testi sérülések pedig nem vagyoni kártérítés megállapítását nem tették lehetővé.

A Kúria kiemelte, hogy az igazságügyi orvosszakértő véleménye valóban tartalmazta, hogy a felperes egészségi állapotára a baleseti sérülések nem voltak hatással, viszont a felperes bal lábszárán található hámsérülés megállapítható volt. Éppen emiatt a felperes testi épséghez fűződő személyiségi joga sérült. Hangsúlyozta, hogy a Ptk. ezt a jogot a sérülések gyógytartamára tekintet nélkül védi. A személyiségi jogsértés megtörténtét illetően nem volt jelentősége az igazságügyi orvos szakértő ezzel kapcsolatos megállapításainak, valamint az esetleges büntetőjogi felelősség szempontjából lényeges minősítő körülmények (maradandó testi fogyatékoság és súlyos egészségromlás) hiányának. A felperes ezért nem vagyoni kártérítésre volt jogosult, amelynek mértékét az elsőfokú bíróság a felperes által elszenvedett nem vagyoni hátrány jellegét és annak következményeit figyelembe véve, helyesen állapította meg.

Erre tekintettel a Kúria a jogerős ítélet felülvizsgálattal támadott részét hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta.

Összegzés³⁴

Az elektromos kerékpárok elterjedése két területen vet fel kérdéseket, az egyik a közlekedésbiztonság, másik pedig a jogi szabályozás.

Közlekedésbiztonság

Az elektromos kerékpár használata közlekedésbiztonsági kockázattal jár, hiszen a hagyományos kerékpárokhoz képest a nagyobb sebesség hosszabb fékúthoz, súlyosabb kimenetelű balesetekhez vezethet. Ezen kívül növeli az előzések, és a többi közlekedővel való interakciók számát.

³⁴ A fejezet kidolgozása során felhasznált anyagok: Elektromos rásegítésű kerékpárok hatása a közlekedésbiztonságra. Forrás: <http://kozlekedesbiztonsag.kti.hu/elektromos-rasegitesu-kerekparok-hatasa-a-kozlekedesbiztonsagra/> (Letöltés dátuma: 2020. október 6.), Egyre égetőbb a szükség az új, könnyű járművek használatának szabályozására. Forrás: https://www.orientpress.hu/cikk/2019-10-01_egyre-egetobb-a-szukseg-az-uj-konnyu-jarmuvek-hasznalatanak-szabalyozasara (Letöltés dátuma: 2020. október 21.)

Logi szabályozás

A kerékpárfajtákkal kapcsolatos jelenlegi szabályozás elavult, nem követi a járműtechnológia változását, így hézagok és szabályozatlanságok alakultak ki.

A jelenlegi szabályozás legfőbb problémái:

- túlságosan tág a jármű fogalma, amit tisztázni és egyszerűsíteni kellene,
- hiányosan vagy egyáltalán nem kezeli az utóbbi években terjedő elektromos és egyéb különleges kialakítású (pl. fekvő-, teherszállító kerékpár, velomobil³⁵) kerékpárok körét,
- nincs definíciója a különböző kerékpárfajtáknak,
- nem ismert a pedelec fogalma,
- nem történt meg az új közlekedési eszközök kategorizálása sem,
- a jármű, a segédmotoros kerékpár és elektromos kerékpár fogalma nincs összhangban az európai szabályozással.

Egy olyan átfogó jogszabályra lenne szükség, amely az újonnan megjelent különböző elektromos járművek, a bérjárműrendszerek megjelenésére és elterjedésére reagál.

Az Európai Unióban érvényes szabályok alapján a következő jármű csoportokat lehet elkülöníteni:³⁶

1. Legfeljebb 250 W motorteljesítmény, amely csak 25 km/óra sebességig működik. Ide tartoznak a korábban már említett pedelecek és a kisebb elektromos járművek (pl. roller, hoverboard stb.)

2. Legfeljebb 1000 W teljesítmény és legfeljebb 25 km/órás végsebesség pl. az elektromos rásegítésű teherbringák (L1e-A kategória).

3. 1000-4000 W közötti teljesítmény és legfeljebb 45 km/órás végsebesség. Pl. speed-pedelec és az elektromos robogó (L1e-B kategória).

Valószínűleg Magyarország is csatlakozni fog a fenti szabályozáshoz, de az még nem tisztázott, hogy a 250 W-os teljesítménykategórián belül lesz-e további felosztás és hogy pontosan milyen tulajdonságok alapján fogják elkülöníteni a különböző altípusokat.

A legfrissebb információk szerint hazánkban az Innovációs és Technológiai Minisztérium részvételével már zajlik a KRESZ átfogó módosításának előkészítése.

35 Velomobil fogalma: általában háromkerekű, egyszemélyes, emberi erővel hajtott burkolattal rendelkező fekvőkerékpár.

36 Az elektromos közlekedési eszközök törvényi szabályozása Magyarországon és Európában. Forrás: <https://egyszermarlattamautot.hu/2020/09/07/az-elektromos-kozlekedesi-eszkozok-torvenyi-szabalyozasa-magyarorszagon-es-europaban/2/> (Letöltés dátuma: 2020. október 5.)

A Kormány 2020. július 10-én úgy határozott, hogy 2020. második félévét és 2021. első félévét a „Kerékpározás évének” nyilvánítja. Ennek a programnak a keretein belül várható többek között a KRESZ módosítása, a gyalogosok és a kerékpárral közlekedők biztonságának növelése, valamint a kerékpárosközlekedés feltételeinek javítása érdekében. A módosításról szóló javaslatot 2020. végéig kell a Kormány elé terjesztenie a fent említett minisztériumért felelős miniszternek.

Az új program számos elemet, új intézkedést tartalmaz, amelynek főbb pontjai a következők³⁷ a fent említett jogszabály módosításon kívül:

1. közpolitikai intézkedések pl.

- a 2020-2030. közötti időszakra szóló Nemzeti középtávú kerékpáros stratégia kidolgozása,
- kerékpárral munkába járás pénzügyi ösztönző rendszerének kidolgozása,
- erdei kerékpáros ösvények létesítésének szabályozása,
- kerékpártárolók és parkolók kialakításának szabályozása,
- munkába járás és munkaidőn belüli ügyintézés céljára elektromos rásegítésű kerékpárok beszerzését támogató rendszer kidolgozása.

2. infrastrukturális fejlesztések és kerékpárhasználatot ösztönző programok, pl.

- elektromos rásegítésű teherkerékpár vásárlás támogatási program,
- elektromos rásegítésű kerékpár beszerzési program nemzeti parkok részére.

3. szemléletformáló rendezvények és kommunikációs kampányok, pl.

- országos kerékpáros közlekedésbiztonsági kampányok,
- „Bringázz a munkába!” kampány,
- kerékpározást népszerűsítő roadshow,
- nemzetközi szakmai rendezvények szervezése és lebonyolítása,
- kerékpáros kutatások és mérések lebonyolítása.

A Magyar Kerékpárosklub és a Magyar Kerékpáripari és Kereskedelmi Szövetség az elektromos rásegítéses kerékpárok és teherkerékpárok vásárlására 30 százalékos, de maximum 200 000 forintos támogatást javasol.

³⁷ KRESZ-változás a láthatáron. Forrás: <https://kreszvaltozas.hu/hir/kresz-valtozas-a-lathataron/> (Letöltés dátuma: 2020. október 9.), Vadonatúj programról döntött a kormány: változhat a KRESZ, jön az elektromos biciklikre is támogatás Forrás: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200711/vadonatuj-programrol-dontott-a-kormany-valtozhat-a-kresz-jon-az-elektromos-biciklikre-is-tamogatas-440814> (Letöltés dátuma: 2020. október 7.).

Az elektromos kerékpárok használatával kapcsolatban elengedhetetlen a társadalmi felkészültség és a kellő odafigyelés, továbbá a tudatformálás, hogy használatuk „ne a közlekedési káoszt fokozza, hanem a magasabb életminőséget szolgálja.”³⁸

38 Elektromos forradalom a fővárosban, szabályozás nélkül. Forrás: <https://autopro.hu/szolgáltatok/elektromos-forradalom-a-fovarosban-szabalyozas-nelkul/221460> (Letöltés dátuma: 2020. október 7.)

Tilki Katalin:

Az elektromos kerékpár európai uniós és hazai jogi környezete, az ezzel kapcsolatos balesetek általános jellemzői

FEHÉR SZILÁRD¹

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS HELYZETE A KORONAVÍRUS JÁRVÁNY ALATT BV. ÜGYÉSZI SZEMMEL²

1. A koronavírus világjárvány hatása a büntetés-végrehajtásra

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC) szakértője, Philipp Meissner szerint³ a 2019-ben felbukkant koronavírus világszerte 122 ország több mint 11 millió fogvatartottja közt legalább 527 ezer megbetegedést okozott, 47 országban 3800 feletti halálessel.

A helyzet olyan súlyos, hogy az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2021. február 8-án kénytelen volt módosítani az általa 2020 márciusában „A COVID-19-re felkészülés, megelőzés és kontroll a börtönökben és más fogvatartási helyeken” című ideiglenes irányelvét (a továbbiakban: Irányelv)⁴.

A tanulmány célja, hogy összevesse a hazai intézkedéseket és az Irányelvben szereplő járványkezelési ajánlásokat.

Számos ország mindezen túl olyan extrém intézkedésekre is kényszerült, mint a fogvatartottak ezreinek szabadon bocsátása, több helyen a járványhelyzet miatt alakultak ki súlyos kimenetelű börtönlázadások⁵, amelyek mind az adott ország büntetés-végrehajtási diszfunkcióját mutatják.

Alapvető igény, hogy az állam még a koronavírus járvány alatt sem mondhat le a büntetés végrehajtásának monopóliumáról és még ezen időkben is elfogadható büntetés-végrehajtást működtessen.

1 dr. Fehér Szilárd: mb. főügyészségi csoportvezető ügyész

2 Tanulmányommal nagy tisztelettel és szeretettel emlékezem Prof. Dr. Vóko György akadémikus úrra, a hazai büntetés-végrehajtás meghatározó személyiségére.

3 <https://news.un.org/en/story/2021/03/1086802>

4 <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/publications-and-technical-guidance/vulnerable-populations/prevention-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention/preparedness,-prevention-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention-interim-guidance,-8-february-2021-produced-by-who-europe>

5 https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons

Szerencsére a magyar, kb. 17 ezer fogvatartott elhelyezését biztosító büntetés-végrehajtás nemzetközi viszonylatban is idejében megtett hathatós intézkedései a járvány kezelésében mentesek a hasonló extrém következményektől, a COVID-esetek kezelhető számban maradtak, és a halálos kimenetel a civil társadalommal összevetve elenyésző számban következett be.

A koronavírus első hullámának 2020 márciusában történő megjelenése mind az országot, mind a büntetés-végrehajtást felkészületlenül érte. Nem volt ez másképp a világ más országaiban sem. A járványhelyzet első magyarországi hullámára a jogalkotásnak is gyorsan kellett reagálnia. Sorra születtek a veszélyhelyzettel kapcsolatos jogszabályok. Témánk szempontjából elsőként a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet, majd a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet, ezt követően a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes büntetőjogi tárgyú intézkedésekről, valamint a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet és a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet módosításáról szóló 188/2020. (V. 7.) Korm. rendelet, majd a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet, valamint a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet módosításáról szóló 229/2020. (V. 25.) Korm. rendelet, a járványhelyzet első hullámát követően a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készségről szóló 2020. évi LVIII. törvény, a járványhelyzet második hullámában a veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelet és legvégül a járványhelyzet harmadik hullámában a veszélyhelyzet során érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedések újbóli bevezetéséről szóló 112/2021. (III. 6.) Korm. rendelet.

A jogalkotás által meghatározott feladatok hatékony és egységes végrehajtására a büntetés-végrehajtás intézkedési tervekkel reagált.

Először 2020. március 6-án az I., 2020. március 15-én a II., 2020. április 9-én a III., a második járványhullám megjelenésével, 2020. szeptember 16-án a IV. és a harmadik járványhullám 2021 tavaszi megjelenésével, 2021. március 05. napján az V. intézkedési terv (a továbbiakban: Intézkedési terv, amely jelen tanulmányban kizárólag a V. Intézkedési tervre értendő) került kiadásra olyan metódusban, hogy a soron következő későbbi hatályon kívül helyezte az előzőt.

Az egyes bv. intézeti feladatok meghatározására helyi intézkedési tervek is készültek. Ezen intézkedési tervek szinte teljes egészében megfeleltek a már említett 2020. márciusi eredeti, majd az idén módosított Irányelvben foglaltaknak.

Így a járványhelyzet megfékezése érdekében az Irányelvvel azonosan sor került például:

- személyi védőfelszerelések biztosítására, megfelelő használatuk megkövetelésére,
- fertőtlenítési eljárások előírására és bevezetésére, különösen a kéz és az orr-nyálkahártya higiéniaát illetően,
- napi testhőmérséklet-monitorozására,
- információk és tájékoztatók előírására,
- elkülönítési helyszínek, útvonalak és eljárások előírására,
- a bv-be be- és kilépők regisztrációjának előírására,
- a gyanús esetek azonnal tesztelésének bevezetésére,
- a látogatófogadások korlátozására, módosítására (Magyarországon teljes tiltást rendeltek el),
- 1 méteres védőtávolságok megállapítására (ittthon 1,5 méterest írtak elő),
- a megerősített fertőzöttek egyéni vagy kivételes elkülönítésének szabályozására,
- a karantén 14 napban történő megállapítására,
- járványügyi akciótervek, checklisták kidolgozására,
- különböző definíciók bevezetésére,
- online módszerek előírására,

de még ezeken kívül sok más intézkedésre is.

Mindeközben a magyar büntetés-végrehajtásnak – a saját járványkezelésén túlmenően – az ország működéséhez és járványkezeléséhez is hozzá kellett járulnia. Így folyamatosan biztosít védőmaszkokat és védőfelszerelést⁶, mobil járványkórházat adott át 2020. április 21-én Kiskunhalason⁷ – csak a legfontosabbakat említve.

2. A bv. ügyész szerepe a járványhelyzet alatt

A bv. ügyész törvényességi felügyeleti és jogvédelmi szerepe a járványhelyzet alatt alapvetően nem változott. A bv. ügyészi munkamódszerek azonban a járványhelyzet következtében az alábbiak szerint jelentősen módosultak.

Fontos rögzíteni, hogy az 1. pontban felsorolt veszélyhelyzeti jogszabályok a fogvatartottak a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás

6 <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3425>

7 <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3685>

végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényben (továbbiakban: Bv. tv.) meghatározott egyes jogainak gyakorlását és kötelezettségeinek teljesítését nem függesztették fel, hanem azok gyakorlásának módja változott meg a veszélyhelyzet jellege folytán.

A bv. ügyész mint a büntetés-végrehajtást övező garancia rendszerének független, külső kontrolljára továbbra is szükség van.

A törvényességi vizsgálatokkal kapcsolatban a Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztálya (a továbbiakban: Önálló Osztály) először 2020. március 13-án kiadott iránymutatása szerint a bv. ügyész a körletekre, zárkákba és lakóhelyiségekbe nem léphetett be, a fogvatartottak hivatalbóli meghallgatását pedig mellőznie kellett. Meghallgatásra kizárólag kérelem, panasz elintézése során elengedhetetlenül szükséges ügyekben, plexifalas beszélő helyiségben kerülhetett sor. Ebben a szabályzóban írták elő, hogy ha a bv. ügyészek akár a fogvatartotti, akár a személyi állományt illetően COVID-fertőzésről kapnak értesítést, azt haladéktalanul jelentsék az Önálló Osztálynak. A 2020. március 27-én kiegészített szabályzó már elsősorban Skype internetes alkalmazás útján történő bv. ügyészi meghallgatási módszert írt elő, míg a plexifalas beszélős meghallgatás – vélhetően, mert azok a haza bv. intézetek egy részében a körleten találhatóak – másodlagos lett, és lehetővé vált az írásbeli beadványtételre történő felhívás is. A bv. ügyészeknek kötelezővé vált a maszk és a gumikesztyű használata. A büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyészi tevékenységről szóló 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás (a továbbiakban: Alaputasítás) 16. § (2) bekezdése szerint a bánásmód tárgyában havonta kétszer végzendő vizsgálatokat csak havonta egyszer, az egyéb vizsgálatokat pedig a II. félévben kellett elvégezni.

A járványhelyzet szorítása 2020. július 01-től megengedte, hogy az Alaputasítás bánásmódos vizsgálatait ismét havi kétszer lehessen elvégezni. Az iránymutatás szerint a bv. ügyész körletre, zárkába csak akkor léphetett be, ha az előterjesztett panasz vagy kérelem kivizsgálásához feltétlenül szükséges volt. Újra előírta a Legfőbb Ügyészség a fogvatartottak hivatalbóli, tehát a bv. ügyész véletlenszerű választása szerinti meghallgatási kötelezettségét elsősorban Skype-on/plexifalas beszélőn, másodsorban 2 méter védőtávolság betartásával – ez már duplája az Irányelvben meghatározottnak – továbbra is lehetővé téve az ügyészi szervhez írásban fordulás lehetőségének szorgalmazását.

Az iránymutatás a bv. bírói meghallgatásokon telekommunikációs eszközt vagy személyes megjelenést írt elő.

Az egyéni védőfelszerelés-viselési és COVID-jelentéstételi kötelezettség továbbra is érvényben maradt.

2020. szeptember 15-től – a COVID járvány második hullámának elindulása miatt – ismét havi egy „bánásmódos” vizsgálat került előírásra, illetőleg egyéb vizsgálati körben bevezetésre került az iratok alapján végzett vizsgálat – amely sajnos a járványhelyzet alakulása miatt – jelenleg is érvényben van. Megtiltásra került a bv. ügyész körletre, zárkákba és lakóhelyiségekbe való belépése. A bv. ügyész tevékenységére vonatkozó egyéb különleges rendelkezések érvényben maradtak.

A 2020. november 16-án kiadott iránymutatás a bánásmódos és az egyéb vizsgálatok be-
kért iratok alapján történő elvégzését írta elő, míg a fogvatartottak bv. ügyészi meghallga-
tását csak az erre irányuló kifejezett kérelem esetén tette lehetővé, a bv. bírói meghallga-
tásokon való részvételt csak telekommunikációs eszköz útján rendelte végrehajtani. Ezen
időponttól – a COVID-esetszámok nyilvánvalóan megnövekedett volta miatt – a COVID
rendkívüli események Önálló Osztály felé történő jelentéstételi kötelezettségét törölte.

A járványhelyzet miatt bevezetett fenti különleges előírások alkalmazása miatt a bv.
ügyészeknek az alábbi gyakorlati problémákkal kellett szembesülniük:

- a bv. intézeti Skype vonalak a megnövekedett fogvatartotti használat miatt is leterheltté
váltak, a vonalminőség leromlása miatt Microsoft Teams alkalmazás használata iránt kel-
lett intézkedni,

- az iratbekérések után végzett bv. ügyészi vizsgálatok gyakorlati tapasztalatai cáfolták az
azok eredményességével és hatékonyságával kapcsolatos kezdeti félelmeket. Az iratbeké-
rések kapcsán sokszor volt és van félreértés a megkeresett bv. intézet és a bv. ügyész között
a beküldendő iratok körére vonatkozóan, sokszor az elektronikus úton beküldött iratok
olvashatóságával vannak problémák, de még így is számtalan hiba, hiányosság kerül feltá-
rásra,

- a helyszíni vizsgálat lehetőségének hiányában a bv. ügyész nincs abban a helyzetben,
hogy maga is közvetlenül tapasztaljon a bánásmódot érintő esetleges bv. intézeti jogsérté-
seket. Ilyenekre kizárólag írásbeli beadványok útján derülhet fény jelenleg,

- az egyes büntetés-végrehajtási kérelmek, panaszok összetettsége és jellege mindenképp
a helyszíni kivizsgálást tenné szükségessé, amelynek hiányában a szakszerűség a tényál-
lás tisztázásában és az időszzerűség is sérelmet szenvedhet. (A BAZ Megyei Főügyészség
Bv. 3726/2020. számú ügyében a jogerős elítélt még a viszonylag rövid bv. intézeti tartó-
zkodását érintően többször, összesen 214 oldalon előterjesztett panaszát napirend szerint,
óra-perc pontossággal terjesztette elő, amelynek egy része arra utalt, hogy a szolgálatban
lévő személyi állomány mely időpontokban és mely bv. intézeti kamerafelvételekkel iga-

zolhatóan nem vagy nem szabályosan viselte a szájmaszkot. A panaszt a főügyészség ezen részében helyszíni eljárása és egyéb bizonyítékok beszerzése miatt találta alaposnak.),

- a főügyészség a fogvatartottakkal kapcsolatos bánásmód és a koronavírus helyzet folyamatos monitorozása miatt fogvatartottakat – amikor csak az lehetséges – véletlenszerű kiválasztással valamennyi fogvatartotti helyen is meghallgat azon logika mentén, hogy a biztonságos csatornán keresztül végzett meghallgatás további valós jogvédelmet nyújt részükre,

- a fogvatartotti – nem csak COVID-ból eredő – rendkívüli haláleseti szemléken történő részvétel érdekében a bv. ügyésznek teljes védőfelszerelésben (szájmaszkon és gumikesztyűn kívül overál, lábzsák és arcvédő pajzs) továbbra is be kell lépnie a körletre, illetőleg a zárakba,

- a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) 48. § (1) bekezdése felsorolja a rendkívüli eseményeket. Ezek közt a COVID-járványhelyzet, a megbetegedések ugyan nem szerepelnek, de az Intézkedési terv 48. pontja szerint ezek rendkívüli események. Az Alaputasítás 30. §-a pedig a rendkívüli eseménnyel kapcsolatban bv. ügyészi feladatokat határoz meg. Főügyészségünk több ilyen jellegű rendkívüli eseményt érintő eset, körülmény felszámolását és megszűnését is folyamatosan figyelemmel kísérte még akkor is, amikor az eseteket már nem kellett jelenteni az Önálló Osztálynak,

- a koronavírus járvány bv. intézeti kezelése esetenként szükségessé tette a zárkaajtók ideiglenes zárva tartásának elrendelését is a Bv. tv. 97. § (5) bekezdés, 99. § (7) bekezdés, 101. § d) pont, 102. § (2) bekezdés d) pont és 153. §-a alapján. A megye egyik bv. intézetében a szolgálati feladatok COVID-helyzet miatti feltorlódása következtében a szabad levegőn tartózkodás jogának a Bv. tv. 154. §-a szerinti felfüggesztésére is sor került egy napra, amelyet a bv. intézet az Intézkedési terv 107. és 117. pontja alapján jelentett is a bv. ügyésznek.

3. Fogvatartotti jogok és kötelezettségek a COVID veszélyhelyzet alatt

A 2020-ban megjelent COVID-járvány új helyzetet teremtett a fogvatartotti jogok érvényesítése és a kötelezettségek teljesítése körében is.

A Bv. tv. 83. § (6) bekezdése értelmében a szabadságvesztés végrehajtása során az elítéltet csak a büntetés céljának eléréséhez szükséges mértékben lehet elkülöníteni a társadalom tagjaitól. Az elítélt számára biztosítani kell a büntetés céljával, valamint az intézet rendjével

és biztonságával nem ellentétes személyes és társadalmi kapcsolatos létesítését, fenntartását, illetve fejlesztését.

A (8) bekezdés szerint az elítéltet kizárólag a büntetés céljának eléréséhez szükséges legkisebb mértékű korlátozásoknak lehet alávetni. A szabadságvesztés végrehajtása során a büntetés-végrehajtási szervezet az elítélt életébe csak a büntetés céljának eléréséhez szükséges mértékben avatkozik be. Az elítélt szabadságvesztés alatti életvitelét – ha erre képesnek és késznek mutatkozik – vele együttműködésben kell kialakítani.

Az elemzést célszerű a továbbiakban az Intézkedési terv és a Bv. tv. – különösen fenti – és az IM rendelet rendelkezéseinek összevetésével folytatni.

A büntetés-végrehajtás 2020. március 07. napjával felfüggesztette az ideiglenes intézet-elhagyások engedélyezését a fogvatartottak számára, beleértve a korábban engedélyezett – de még meg nem kezdett – eltávazások végrehajtását is. Ettől az időponttól kezdve – az országos parancsnok engedélyét kivéve – nincs kimaradás, látogató bv. intézeten kívüli fogadása, eltávazás, súlyos beteg hozzátartozó meglátogatása és részvétel a temetésén, mindezek kihatással vannak az átmeneti részleg, az enyhébb végrehajtási szabályok és a társadalmi kötődés programban lévő elítéltek jogaira is.

A fogvatartottak még nagyobb körét érinti a látogatások megszüntetése. Ennek ellensúlyozására a fogvatartotti internetalapú video hívásokat (Skype) vezették be a fogvatartottak kapcsolattartóival, ezt a bv. intézetek sikeresen megoldottak. Ezt az intézményt a jogalkotó is hosszú távon kívánja fenntartani, mert 2021. január 1-jével kiegészítette az IM rendelet 2. §-át a kilencedik telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartás definíciójával. A végrehajtás módjára az IM rendelet 102/A. §-a irányadó. Szintén előremutató rendelkezés volt, hogy az egészségügyi válsághelyzetben ez rezsimszabályokra tekintet nélkül alkalmazhatóvá vált (normál helyzetben az egyes végrehajtási fokozatoknál a szigorúbb rezsimekben ez nem lehetséges).

Maga az elektronikus kapcsolattartás lehetősége már a Bv. tv. megalkotásakor is felmerült, hiszen bekerült a törvénybe a 173. § (2) bekezdésében az elektronikus kapcsolattartási forma, akkor még szűk körben. Helyes, hogy a Skype hívások gyakoriságát és időtartamát a fogvatartott együttműködési hajlandósága tükrében differenciáltan határozza meg a büntetés-végrehajtás, fő szabályként heti egyszer minimum 45, maximum 120 percben (Intézkedési terv 92. pont). Ennek ellenére volt ezzel kapcsolatban a főügyészségen személyes látogatófogadás érdekében előterjesztett panasz.

A Skype-os alkalmazás bevezetésével a büntetés-végrehajtás sikeresen átállt a digitális oktatásra is.

A bv. szerv a koronavírus járvány alatt felhasználható letéti pénzzel nem rendelkező fogvatartottaknak kérelmükre havi 3-szor 5 perc díjmentes telefonálást, a pénzzel rendelkezőknek többlet 15 perc beszélgetési időt biztosít (Intézkedési terv 93. pont).

A büntetés-végrehajtás módosította a házirendet a koronavírus járvány miatt többlet birtokban tartható tárgyakkal, továbbá Intézkedési terve előírta a napirend ideiglenes módosítását is (Intézkedési terv 99. pont).

Járványhelyzetben az egyébkénti bezártság miatt is kiemelt jelentőségű a fogvatartottak szabad levegőn tartózkodásának biztosítása. Ezt a fogvatartottak kisebb csoportokba osztásával, a sétaudvarokon kötelezően betartandó 1,5 méteres védőtávolságok meghatározásával valósították meg.

A bv. intézeti internetes csomagküldő rendszer 2018. július 01-jei bevezetése miatt a járványhelyzet kezdetekor a jól működő rendszert tovább lehetett hasznosítani. Az Intézkedési terv 17. pontja szerint a fogvatartotti nagyszámú mozgatás elkerülése érdekében – szintén a WHO Irányelvének megfelelően – a személyi szükségletekre szolgáló vásárlást kizárólag a fogvatartott által készített lista szerint a zárkából kimozgatás nélkül lehet elvégezni.

A fürdési lehetőségek számát a nem dolgozó férfi fogvatartottaknál a jogszabályban írt heti háromról heti ötre emelte fel az Intézkedési terv 23. pontja.

A szabadidő hasznos eltöltésének egyik módjaként az Intézkedési terv 58. pontja előírta, hogy valamennyi zárkában biztosítsanak intézeti tv készüléket.

A fogvatartotti fórumok és a személyi állományt érintő értekezletek kizárólag zártláncú távközlési hálózat útján online tarthatóak (Intézkedési terv 51. és 58. pont).

Az Irányelvben is megfogalmazott nagyszámú fertőtlenítési és járványtehermentesítési munkákra az Intézkedési terv 21. pontja előírja a Bv. tv. 133. § e) pontja és a Bv. tv. 135. § (1) és (3) bekezdésében szabályozott díjazás nélküli munka szervezését és végeztetését is.

A biztonsági intézkedések közt szabályozott motozást, napi biztonsági ellenőrzést és biztonsági szemléket is az Intézkedési terv 57. pontja alapján csak egészségügyi maszkban és gumikesztyűben lehet végrehajtani.

A Bv. tv. 82. § (5) bekezdés szerinti reintegrációs programok időtartamát az Intézkedési terv 124. pontja – egyezően a COVID-járvánnyal kapcsolatos ajánlásokkal – maximum 15 percben határozza meg. Ez bizonyos foglalkozásokra és fogvatartottakra elégséges idő, de nem minden személynél és nem minden ügyben.

A befogadási eljárásokkal kapcsolatban lényeges kiemelni, hogy a 2020. június 18. napján hatályba lépett 2020. évi LVIII. törvény kiegészítette a Bv. tv.-t a 91/A. §-sal, mely szerint a befogadást követően – az egészségügyi szakterület javaslatára – a bv. intézet parancsnoká-

nak írásbeli rendelkezése alapján az elítélt befogadó részlegen 14 napra egészségügyi okból elkülöníthető – az Intézkedési terv 65. pontja részletezi az ilyen elkülönítések szabályait is, és előírja valamennyi, 5 napnál hosszabb időre befogadott PCR mintavételezését.

Az Intézkedési terv kitér a fogvatartottak előállításának, kiadásának, szállításának, de egyáltalán bv. intézeten belüli mozgatásának minimalizálására is.

A jogszabályon alapulóan kiadott Intézkedési tervek mentén a bv. pártfogó felügyelőknek is új munkamódszereket kellett bevezetni, mert az általuk készítendő pártfogó felügyelői véleményeket, környezettanulmányokat, reintegrációs őrizet keretében a távfelügyeleti eszköz ingatlanban történő alkalmazhatóságának felmérését is a személyes kapcsolattartás mellőzésével kötelesek elkészíteni. A Bv. tv. 185. §-a ugyanis személyes meghallgatási kötelezettséget ír elő – a veszélyhelyzeti jogszabály és a fenti Intézkedési terv ez alól ad felmentést. A szabadulásra felkészítést az ajánlott telefonos és elektronikus kapcsolattartás útján – nézetem szerint – nem lehet megfelelően végrehajtani, mert a fogvatartottak ezen eszközökkel nem rendelkeznek, és ezek nem a zárka kötelezően biztosítandó felszerelési tárgyai.

Nem szabályozza az Intézkedési terv a fogvatartottak IM rendelet 88. §-a szerinti intézeti házasságkötését és a Bv. tv. 404. § (2) bekezdésében, valamint az IM rendelet 194. § (2) bekezdésében írt letartóztatott 72 órán belüli 15 perces látogatófogadásának jogát sem, vélhetően ezeket a bv. intézet végrehajtja.

Az Intézkedési tervben nincs szabályozás továbbá a Bv. tv. 200/A. § szerinti – a fiatakorú reintegrációs őrizetbe helyezéséhez kötelezően szükséges – családi terápiára vagy családi konzultációra vonatkozóan sem, pedig a járványhelyzetben ezek végrehajtása a gyakorlatban kétséges.

A COVID veszélyhelyzetből eredően – a büntetés-végrehajtásnak nem felróhatóan – csökkentek a szabadidő hasznos eltöltésére (művelődés, sportolás, vallásgyakorlás stb.) fordítható lehetőségek is. Az Intézkedési terv 89. pontja megszüntette a kondicionáló termek működését. Ez azért nem jelent többlet jogkorlátozást, mert a COVID-járványban a civil életben is szüneteltek az ilyen lehetőségek.

Az Intézkedési terv 78. pontja a jóvátételi és resztoratív programokat – a fertőzés megelőzése szempontjából egyébként jogosan – teljesen leállítja, ugyanakkor a feltételes szabadságra bocsátásnál a Bv. tv. 188. § (1a) bekezdés c) pontja alapján a bv. ügyésznek és a bv. bírónak – többek közt – ezek teljesülését is figyelembe kell vennie, a járványhelyzettől függetlenül.

4. A fogvatartottak munkáltatása a járványhelyzetben

A Bv. tv. 98. § (1) bekezdés f) pontja alapján a szabadságvesztés végrehajtása során biztosítani kell az elítélt foglalkoztatásához szükséges feltételeket. A büntetés-végrehajtás a fogvatartottak munkáltatásának alapvetően három formáját különbözteti meg. A Bv. tv. 164. § (5) bekezdése a munkáltatás biztosítását ugyan normál helyzetben is csak lehetőség szerint írja elő, továbbá a Bv. tv. 219. § (1) bekezdése kimondja, hogy az elítélt munkáltatása átmenetileg, a munkába állítását akadályozó ok fennállásáig szünetelhet, mégis azt gondolom: az, hogy a fogvatartottak munkáltatása napi 8 órás időtartamban történik, még a járványhelyzetben is elengedhetetlenül fontos. A foglalkoztatás a reintegrációs tevékenység sarokkövét jelenti, járványhelyzettől függetlenül.

A COVID járványhelyzet a bv. intézeteknél történő ún. költségvetési munkáltatás volumenében és jellegében nem járt jelentős változással (házi műhely, konyha, takarítók stb.) A gazdasági társaságoknál végzett munkáltatás azonban a megrendelések módosulása miatt jelentős változáson esett át. Míg korábban bv. ügyészi szempontból a munkamegtagadásból eredő fegyelmi eljárások és panaszok jelentettek feladatot, jelenleg egyre több az olyan bv. panasz, amely a megrendelések hiánya miatti elháríthatatlan okból szünetelő munkáltatás miatti munkabér elmaradását vagy a mielőbbi munkába állítás elmaradását, a munkaképtelenség fenntartását sérelmezi (BAZ Megyei Főügyészség Bv. 1217-1221/2021. ügyei).

A megye területén lévő egyik bv. intézetben például a nem dolgozók létszáma a járvány kezdetéhez képest több mint duplájára nőtt, így a jelenlegi összlétszám 23%-a.

A harmadik típusú, más gazdálkodó szervezetnél végzendő munkáltatást az Intézkedési terv 73. pontja kizárja, külső munkahelyen a munkavégzés a járványhelyzet miatt érthető okokból nem lehetséges. Mindezekon túlmenően azonban a büntetés-végrehajtás a munkáltatás során is biztosítja a COVID járványhelyzetből eredő különleges megelőzési és felszámolási előírásokat, megfelelően ezzel az Irányelvnek is.

5. A fogvatartottak egészségügyi ellátása a járványhelyzetben

Figyelemmel arra, hogy a COVID világjárvány egésze elsősorban egészségügyi és nem büntetés-végrehajtási kérdés, külön is indokolt foglalkozni a járvány egészségügyi vetüleivel és a védőoltás biztosításával is a büntetés-végrehajtásban.

A büntetés-végrehajtás intézkedési tervei mind arra irányulnak, hogy megelőzzék, de legalább elodázzák, időben későbbre tolják a COVID-esetek intézetek falain belüli meg-

jelenését. Ez a járványhelyzet első hullámában sikerült is, azonban arra számítani lehetett, hogy a második, de különösen a harmadik hullám már próbára fogja tenni a büntetés-végrehajtást, különösképp annak egészségügyi szolgálatát.

A fogvatartottak egészségügyi ellátásával kapcsolatban a Bv. tv. 98. § c) pontja előírja, hogy biztosítani kell az elítélt szakmai eljárásrend szerinti egészségügyi ellátását és arra egyébként a Bv. tv. 122. § a) pontja alapján jogosult is.

A koronavírus-járvány bv. intézeti terjedésének szempontjából az is kedvező, hogy a főröhelybővítés a járvány második hullámának kezdete előtt megvalósult. Az viszont kedvezőtlen, hogy az új, könnyűszerkezetes épületek az IM rendelet 127. § (1) bekezdés a) pontjában kötelezően előírt fertőző elkülönítők nélkül készültek el: mint ahogy arra az Intézkedési terv 65. pontja rámutat, járványügyi elkülönítés ezekben – a közös szellőzőrendszer miatt – nem hajtható végre. A Bv. tv. 99. § (1) bekezdés g) pontja – a koronavírus fertőzésre is – előírja a fertőző betegek nem fertőző betegektől történő elkülönítésének kötelezettségét.

Az Intézkedési terv 15. pontja alapján a fogvatartottak mosható textil szájmaszkokat kaptak, fertőtlenítőszerrel, COVID-fertőzés esetén az Intézkedési terv 40. pontja alapján a tünetmentes vagy enyhe tüneteket mutató fogvatartottak akár a bv. intézetekben is elkülöníthetők. A gyakorlatban azonban az időközben bezárt Büntetés-végrehajtás Központi Kórházába kerültek Tökölre. A közepes vagy súlyosabb tüneteket mutató fogvatartottak esetében – szerencsére ilyen elenyésző számban volt – felmerült a területileg illetékes civil egészségügyi ellátás.

Az Intézkedési terv 125. pontja a személyi állomány oltóhelyéről tesz említést. Jelenleg azonban a fogvatartottakat egyre inkább foglalkoztatja, hogy őket a büntetés-végrehajtás mikor oltatja be önkéntes alapon, hiszen az alapvető hírforrásoktól ők sincsenek elzárva, a civil életből ezt hallják. Olyan fogvatartotti panaszokról is hallani lehet, hogy a büntetés-végrehajtás miért nem állítja őket elő külső orvoshoz, ahol a vakcinát már korábban megkapták, illetőleg megkaphatták volna.

A fogvatartottak COVID-védőoltásuk elmaradását már büntetés-végrehajtási panasz formájában, több ügyben is sérelmezték. Ezzel kapcsolatban az Intézkedési terv semmilyen megoldást nem tartalmaz, holott zárt közösségben a minél teljesebb átoltottság létfontosságú lenne.⁸ Mindennek szükségességét felismerve a WHO irányelv ajánlja a vakcinákhoz történő hozzáférés biztosítását a fogvatartottaknak is. Addig érdemes áttekinteni egy ilyen hipotetikus fogvatartotti panasz egyik lehetséges megoldását, kizárólag a hazai jogszabályok alapján.

⁸ Időközben a fogvatartottak oltása megkezdődött (*a szerk.*).

A Bv. tv. 121. § (1) bekezdése a szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetelteti az elítélt szabad orvosválasztáshoz fűződő jogát. Sőt, ettől konkrétabb szabályt meghatározandó, a Bv. tv. 160. §-a előírja, hogy az elítélt számára a gyógyító megelőző eljárást elsősorban a fogvatartó bv. intézet, illetőleg BVEK, annak Szegedi Fegyház és Börtönben működő krónikus utókezelő részlege, valamint az IMEI biztosítja, és az elítélt ezt az ellátást köteles igénybe venni.

Az, hogy jelenleg a büntetés-végrehajtás a COVID-oltás biztosítása érdekében külső helyszínre nem állítja elő a fogvatartottat, az IM rendelet 5. § (1) bekezdésével is megin-
dokolható, mely szerint az elítélt jogának gyakorlása nem veszélyeztetheti a fogvatartás rendjét és biztonságát. Az ilyen előállítás nyilvánvalóan kockázatot jelent a járvány esetleges behurcolása miatt.

A fentiekben kifejtett jogszabályi rendelkezések alapján azonban a bv. szervezet köteles a fogvatartott egészségügyi ellátására, beleértve az igény szerinti, önkéntes döntés alapján történő COVID-védőoltás biztosítását is.

Remélhetőleg ez a probléma és ellátási szabályozatlanság mielőbb megoldódik, ezáltal a büntetés-végrehajtási is visszatérhet a normál kerékvágásba, az alapfeladatához, azaz a büntetések, intézkedések, kényszerintézkedések és elzárás törvényes és szakszerű végrehajtásához.

6. Összegzés

Jelen tanulmánnyal arra mutattam rá, hogy a már több mint egy éve tartó COVID járvány-helyzetben a hazai büntetés-végrehajtás – korábbi és meglévő problémái ellenére is – nemzetközi összehasonlításban kiválóan helyt állt, mert nem következtek be a köznyugalmat súlyosan megzavaró, kizárólag a COVID-helyzettel magyarázható, abból következő súlyos rendkívüli események.

A hatékony járványkezelést mutatja az is – amit ismét hangsúlyozok –, hogy mind a személyi állományi, mind a fogvatartotti oldalon a végzetes esetek száma a civil társadalom hasonló méretű populációjával összehasonlításban alacsony maradt.

A járványhelyzettel együtt járó korlátozások és módosult magatartási szabályok szükségességét a fogvatartottak a büntetés-végrehajtással együttműködve megértették, a fő-
ügyészség tudomása szerint mindössze egy jogerős elítélt ellen indult koronavírus elleni védekezéssel összefüggő szabályok megsértése miatt fegyelmi eljárás (BAZ Megyei Fő-
ügyészség Bv. 3181/2020.).

Megállapítható azonban az is, hogy koronavírus-járvány nélkül ezen időszak alatt a büntetés-végrehajtás sokkal jobban, magasabb szakmai színvonalon elláthatta, láthatta volna el törvényi alapfeladatait.

A bv. ügyészek a járványhelyzet alatt megfelelően adaptálódtak a megváltozott munkaszervezési módszerekhez, és innovatív, az új helyzetnek megfelelő megoldásokkal tettek eleget a büntetés-végrehajtás törvényessége feletti felügyelet gyakorlása során alkotmányos kötelezettségüknek.

IN MEMORIAM PROF. DR. VÓKÓ GYÖRGY

(PROF. DR. POLT PÉTER LEGFŐBB ÜGYÉSZ GYÁSZBESZÉDE 2021. MÁJUS 12-ÉN, A MAGYAREGREGYI TEMETŐBEN)

Nehéz feladat, szomorú kötelesség búcsúztatni azt, akit tiszteltünk, becsültünk, szerettünk. Különösen nehéz akkor, ha az utolsó percekig nem hisszük, hogy elveszítjük, hogy eltávozik, hogy többé nem találkozunk. Amikor azt gondoljuk elmúlik a szörnyű járvány és újra együtt leszünk az OKRI Tudományos Tanácsának ülésén, ahol meghallgathatjuk bölcs humorral, latin idézetekkel fűszerezett, tudományos igényű előadásait.

Nem így történt, nem ez történt.

Kollégánk, pályatársunk, barátunk professzor emeritus dr. Vókó György igazgató úr eltávozott.

Ahogy talán ő is idézné Horáciust az elmúlásról: „A deo vocatus – rite paratus. Isten szólít, neked jó így.”

Lehet-e vigaszunk, hogy Vókó György földi pályafutása szakmai sikerekben gazdag volt, életét szerettei, barátai, kollégái körében harmonikusan élte. Egyszer majd, talán igen, de most York napsütése sem változtatná tündöklő nyárrá rossz kedvünk telét.

Gyászoljuk barátunkat.

Mielőtt végső búcsút vennénk tőle, idézzük fel életének főbb állomásait, fontosabb eseményeit!

Dr. Vókó György 1946. szeptember 23-án született Magyaregrefyén. Tanulmányait a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán folytatta. A diploma megszerzését követően jogi tevékenységét a Mecseki Szénbányák Vállalatnál kezdte jogtanácsosként.

Az ügyészi szervezet kötelékébe 1977-ben lépett. 1978. december 1. napjával került a Legfőbb Ügyészség Büntetőbíróvási Főosztályának Büntetés-végrehajtás Felügyeleti Osztályára, legfőbb ügyészségi ügyészi munkakörbe.

Ez az időszak – szakmai szempontból – életének felfelé ívelő szakaszát jelentette. Az 1990-es években az ügyész büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeleti jogköre jelentősen kiszélesedett. A klasszikus feladatok 1990-től kiegészültek a rendőrségi fogdákból fogatartott őrizetek, valamint előzetes letartóztatások törvényességi felügyeletével, később tovább bővültek az idegenrendészeti őrizet és a külföldiek szabadságkorlátozásának végrehajtásával kapcsolatos felügyeleti teendőkkel. Az ügyész egyre jelentősebb szerephez jutott a bv. bírói eljárásokban is. Ez a változásokkal teli időszak tette lehetővé, hogy Igazgató úr páratlan munkaszeretétét egy „felfutó” ügyészi szakterületi tevékenység tökéletesítésére fordíthassa. A szakterület ügyészeinek továbbképzését, instruálását nagy precizitással szervezte meg.

1990. június 16. napjától csoportvezető ügyészként, majd 1992. január 1. napjától osztályvezető ügyészként tevékenykedett. A bv. szakterület – növekvő jelentőségének köszönhetően – 1999. április 1. napjától önálló szervezeti egységként, a Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti Önálló Osztályként működött tovább. Igazak Horatius szavai: „Artificem commendat opus”, azaz „Az alkotót alkotása dicséri”. Igazgató úr közel 13 éven keresztül látta el e szervezeti egység vezetését kiváló szakmai eredményeket felmutatva.

Vókó György előre látta azt, amit kevesen, hogy különösen uniós csatlakozásunk után mennyire felértékelődik munkája, a bv. ügyészi feladatok ellátása hogyan fog hozzájárulni a magyar állam tevékenységének értékeléséhez az emberi jogok mind szélesebb körű biztosításának területén. Ennek szellemében tevékenykedett.

Fiatal korától kezdődően rendkívül nagy gondot fordított elméje pallérozására, általános műveltségének emelésére. Vergilius szerint „Discere non est vitiosum, sed ignorare”, vagyis „Nem a tanulás szégyen, hanem a tudatlanság.” Talán ez a tulajdonsága is hozzájárulhatott ahhoz, hogy ügyészi munkájában nagy hangsúlyt helyezett az emberi jogok biztosítására, a humánus bánásmód megkövetelésére. Míg saját magával szemben szigorú volt – szabadidejét sem kímélve, nem ritkán öntevékeny feladatok ellátásán fáradozva, fokozott munkatempóban dolgozott – beosztottjaival szemben – bár igényes volt és célratörő – megértő

és segítőkész vezetőnek bizonyult. Korábbi felettese (dr. Szeder Gyula) óva intette a túlfeszített munkatempótól (ti. vezetőként mérsékelje az egyedi ügyek intézésében történő személyes részvételét).

Curtius Rufus római történetíró szavaival élve „Altissima quaeque flumina minimo sono labuntur”, azaz „A legmélyebb folyó hömpölyög a legkisebb zajjal”. Korrekt munkastílusával kiváltotta vezetőtársai elismerését, szakmai eredményei ellenére azonban mindvégig csendes volt és szerény. Kiváló tulajdonságai miatt kollégái nem csupán tisztelték, de őszintén szerették is.

Igazgató úr 2012. évi nyugdíjazását követően még egy szűk évtizedig irányította az ügyészség tudományos, kutatói munkáját az Országos Kriminológia Intézetnél. Esetében nem közhely állítani, hogy foglalkozását nem csak hivatásának, de hobbijának is tekintette. Gyakorló jogász tevékenysége mellett a kezdetektől részt vett a tudományos életben is. Tekintélyes mennyiségű büntetés-végrehajtási jogi témájú publikációt hagyott ránk, közel háromszáz cikk és tanulmány szerzője, társszerzője. 1989-ben Dr. univ. címet, 1991-ben az állam- és jogtudomány kandidátusa titulust, 1998-ban PhD fokozatot szerzett. 2000-ben habilitált doktorrá nyilvánították, 2012-ben pedig a Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanácsa az MTA doktora tudományos címet ítélte meg részére.

Oktatói tevékenységét a tőle megszokott kimagasló színvonalon végezte. 1995 és 2006 között a Pécsi Tudományegyetemen, 2004-től a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen egyetemi tanárként, később Professor emeritusként tanította és vizsgáztatta hallgatók ezreit. Több mint húsz éven keresztül a jogi szakvizsgabizottság tagjaként is működött; a bv. jogi szakvizsga tananyagát maga állította össze. Professzor úr tudta azt, amit Seneca: „Homines dum docent discunt”, azaz „Tanítás közben az ember maga is tanul”.

Thomas Hobbes angol filozófus így fogalmaz: „Ante mortem ne laudes hominem quemquam”, azaz „A halál előtt ne dicsérjünk senki halandót”. Igazgató úr azonban már életében méltóvá vált a dicséretre és elismerésekre. A jogász hivatás gyakorlása során szerzett érdemeit, kiváló gyakorlati, tudományos és oktatói munkáját számos magas rangú kitüntetéssel, díjjal méltányolták:

1983-ban Legfőbb Ügyészi Dicséretben,
1987-ben Kiváló Munkáért kitüntetésben,

1994-ben a Büntetés-végrehajtás Szolgálatáért Ezüst Emléklakettben,
1996-ban Legfőbb Ügyészi Elismerő Oklevélben,
2001-ben Kozma Sándor-díjban,
2003-ban Deák Ferenc-díjban,
2010-ben Finkey Ferenc-díjban,
2011-ben a Magyar Köztársaság Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetésben,
2011-ben Pázmány Péter Éremben,
2012-ben Pro Facultate Érdemérem arany fokozatában, valamint Ügyészségi Emlékgyűrűben,
2013-ban főtanácsos címben,
2016-ban Szent Adorján érdemjelben részesült.

2016-ban Magyaregregy község díszpolgári címet adományozott részére.
2017-ben a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Hallgatói Önkormányzata Oktatói Életműdíjban részesítette.
2019-ben a Magyar Ügyvédi Kamara „A jog szolgálatában” életműdíjat adományozta számára.

„Cum te aliquis laudat, iudex tuus esse memento; plus aliis de te, quam tu tibi credere noli.”
(Ha valaki dicsér, légy önmagad bírója, s ne higgy el többet másoknak, mint magadnak.)
Igazgató úr – Cato intelmeit mintegy megszívlevélve – számos elismerése, díja és kitüntetése ellenére kedves és szerény ember maradt.

Életműve, szakmai-tudományos munkája generációk számára mutat példát és nyújt szakmai segítséget. Beosztottjai tevékenységét nagy odafigyeléssel koordinálta, a feladatok gyakorlati megvalósításában ugyanakkor a vezetői kötelességeket meghaladó aktivitással vett részt. Fáradhatatlan munkaszeretete és kiváló szaktudása miatt mind vezetői és közvetlen munkatársai, mind a főügyészek és a beosztott ügyészek tisztelték, szakmai tekintélyét elismerték, iránymutatásait elfogadták.

Míg egészsége lehetővé tette, fáradhatatlanul és nagy lelkesedéssel vett részt az ügyészség életében. Munkaköri feladatain túl számos egyéb, sok munkával járó kötelezettséget elvállalt: 1998-tól az Ügyészek Országos Egyesülete Etikai Bizottságának elnöke volt, és több mint húsz évig a Magyar Jogász Egylet Büntetés-végrehajtás Jogi Szakosztály elnöki tisztségét is betöltötte. Munkabíráásával a nála jóval fiatalabb kollégák elismerését is kivívta.

Az Igazgató úrtól való búcsút talán a szokásosnál több latin kifejezéssel tarkítottam, ezzel is emlékezve a beszédeit gyakran színesítő latin mondásokra.

Tisztelt Gyászoló Rokonok, Barátok, Pályatársak! Kedves Kollégák!

Megemlékezésem végéhez közeledve Juvenalis római költő szavait idézem: „Divelli a caro, res est durissima, amico”, azaz „Legkeserűbb élmény elválni a drága baráttól”. Elérkezett a búcsú és így a könnyek ideje. Ahogy Ovidius mondja: „Expletur lacrimis, egeriturque dolor”, azaz „Könnytől enyhül a kín, s nem gyötör oly hevesen.”

Szent Ágoston szavai is vigaszul szolgálhatnak számunkra:

„A halál nem jelent semmit. Csupán átmentem a másik oldalra. Az maradtam, aki vagyok, és te is önmagad vagy. Akik egymásnak voltunk, azok vagyunk mindörökre. Úgy szólíts, azon a néven, ahogy mindig hívtál. Beszélj velem, ahogy mindig szoktál, ne keress új szavakat. Ne fordulj felém ünnepélyes, szomorú arccal, folytasd kacagásod, nevéssünk együtt, mint mindig tettük. Gondolj rám, kérj, mosolyogj rám, szólíts. (...) Az élet ma is olyan, mint volt, ma sem más. A fonalat nem vágta el semmi, miért lennék a gondolataidon kívül... Csak mert a szemed nem lát... Nem vagyok messze, ne gondold. Az út másik oldalán vagyok, lásd, jól van minden. (...) Kérlek, légy szíves... ha lehet, töröld le könnyeidet, és ne sírj azért, mert annyira szeretsz engem.” (Ne sírj azért, mert szeretsz. Részletek)

Kedves Gyuri!

Földi létednek – ahogy kedvelt előadásaidnak is – immár vége van.
A függöny legördült, de mi nem felejtjük, ami mögötte van.

Nyugodj békében!

BORY NOÉMI¹

LA PRIVACIÓN DE LIBERTAD DE LOS MENORES EN HUNGRÍA

A partir del 1 de enero de 2016 entra en vigor un nuevo Código de ejecución penal en Hungría.

I. La situación jurídica del preso en general

Durante la ejecución de la privación de libertad, el preso pierde su libertad personal, y se suspenden, se modifican, o se restringen sus derechos y obligaciones en la medida que así lo dispone la sentencia judicial.

De este modo, los derechos abajo mencionados se modifican:

- derecho de adquisición, acceso y divulgación de datos de interés público,
- derecho al trabajo,
- derecho de expresión de opinión,
- derecho de uso de teléfono y otras tecnologías de la comunicación.
- derecho de asociación,
- derecho al estudio, derecho a la formación.

Se puede revisar la correspondencia que mantenga el preso, salvo las cartas dirigidas a autoridades y entidades internacionales.

Los siguientes derechos del preso también se suspenden durante la pena:

- derecho a la libre circulación y a elegir el lugar de permanencia,
- derecho de reunión,
- derecho de huelga,
- derecho de sufragio (derecho de votación y de ser elegido),
- patria potestad.

¹ Noémi Bory, PPKE-JÁK

II. Los derechos del preso

Los derechos que sí le asisten son:

- conocer sus derechos y obligaciones en su idioma materno o en un idioma conocido y elegido por él,
- durante la ejecución de la pena tendrá derecho a usar su idioma materno,
- derecho de protección de su integridad moral,
- derecho a un desarrollo saludable, conforme a condiciones higiénicas adecuadas,
- alimentación y atención sanitaria tal y como corresponda a su estado de salud,
- derecho a la comunicación (como mínimo una vez al mes podrá recibir visitas); aunque, por motivos de seguridad, se podrá disponer que hable desde una cabina de seguridad o a través de una reja,
- realizar actividades laborales de utilidad social,
- (derecho) a percibir remuneración y protección laboral,
- ejercicio libre de la religión que, en su caso, profese,
- atención sanitaria en caso de accidentes,
- protección de sus pertenencias,
- permanencia al aire libre como mínimo una hora al día,
- utilizar voluntaria la supervisión de un tutor,
- derecho de autoformación
- derecho de suscripción/pedido de artículos de prensa,
- derecho de descanso y de ocio,
- si es ciudadano extranjero, mantener contacto con el representante del consulado o la misión diplomática de su país,
- recibir y enviar paquetes, una vez al mes.

III. Obligaciones del preso

Al estar preso, las obligaciones que debe cumplir el individuo son las siguientes:

- someterse a la ejecución de la pena o de la medida,
- respetar la separación de los presos de otro género y de un grado de pena distinto,
- asignación a grupos según criterios de edad, seguridad, educación o salud,
- cumplir con el orden interno del centro y los requisitos de seguridad,
- cumplir con las órdenes y las instrucciones que emitan los responsables del centro penitenciario,

- participar en el mantenimiento de la limpieza del centro, sin remuneración,
- someterse a los exámenes médicos y tratamientos necesarios,
- contribuir con los gastos de su manutención,
- someterse al cacheo y al control de sus pertenencias,
- recibir las medidas coercitivas en los casos determinados por la ley,
- ahorrar el importe determinado por la ley para la fecha de su liberación.

IV. Grados de ejecución

En Hungría existen tres grados de ejecución de penas, si bien en menores solo se aplican dos de ellos (se excluye el grado superior).

En cada uno de esos grados se establece una forma distinta de intervención con el preso. Así, la separación del preso del mundo exterior, su guardia, supervisión y control, sus posibles movimientos por el interior del centro, el horario diario, el importe que se puede invertir en necesidades personales, las gratificaciones y las medidas disciplinarias, así como la participación que pueda tener en organizaciones, varía de uno a otro supuesto.

En cada caso, será el juez el que determine la asignación a uno u otro grado.

El grado intermedio

El preso que esté asignado al grado intermedio queda bajo un control menos estricto: la puerta de su celda estará abierta durante el día, en zonas determinadas del centro podrá circular con libertad, así como en casos excepcionales podrá participar en trabajos externos. Sin embargo, la jornada la determinan en su totalidad las autoridades.

El grado inferior

El condenado asignado al grado inferior podrá gozar de salidas de corta duración que, como es lógico, se contabilizarán dentro del tiempo de condena. Además, podrá participar en trabajos externos y tendrá libertad para determinar cómo usar su tiempo libre en la prisión.

Como se decía antes, estos dos grados serán los que se apliquen a los menores, si bien las reglas mencionadas se adecuarán a las características del menor, en función de su edad.

V. Previsiones legales

Dado que en su mayor parte, adultos y menores están sometidos al mismo régimen legal, a continuación enumeran solo aquellas diferencias más relevantes entre ambos grupos. En cuanto a la convivencia de adultos y menores en el mismo módulo o prisión, la norma general es que estos no coincidan, teniendo que ocupar centros o –al menos– unidades separadas. Las excepciones son las siguientes: cuando sea preciso por razones estrictamente laborales y de funcionamiento interno del centro. O cuando exista alguna relación de parentesco entre prisioneros. Por ejemplo, en el supuesto del menor que solicite compartir espacios con un preso mayor de edad, que sea su hermano, y que no suponga ningún perjuicio para el interés de los menores afectados. En todo caso, esta petición estará supeditada a las características del centro y a una serie de datos relacionados con los presos y su posible rehabilitación. En concreto, se valorarán los antecedentes de los reclusos afectados, la gravedad del delito cometido, el posible efecto que dicha convivencia pueda tener sobre el orden y la seguridad del centro y, sobre todo, las consecuencias en el desarrollo emocional y proceso de madurez del menor.

VI. Disposiciones prohibitivas

Otra especialidad que podemos encontrar en este apartado es que los menores reclusos que no hayan cumplido los dieciocho años, no podrán disponer de tabaco, por lo que no tampoco se les podrá ubicar en una celda de fumadores.

Por otro lado, el mobiliario de las celdas o de los locales donde permanecen los reclusos menores, se dispondrá teniendo en cuenta la conducta, su desarrollo académico y la diligencia en el cuidado del mismo. Todo ello dentro de las posibilidades de los centros, que tendrán –como fin– la promoción del llamado principio de normalización.

VII. Comunicaciones oficiales directas de los menores a lo largo del periodo de internamiento

El menor podrá interponer, de forma independiente y autónoma, cuantas quejas, solicitudes o declaraciones considere necesarias, siempre que lo sean en relación con asuntos que afecten a su internamiento y/o normal convivencia en el centro penitenciario. Todo ello sin que sea necesario contar con el consentimiento o aprobación (previa y/o posterior) de su representante legal.

Esta normativa no es aplicable en lo que afecte al ejercicio del derecho de autodeterminación sanitaria del menor. Esto es así por una cuestión temporal en la vigencia de las normas: esta autonomía en las comunicaciones oficiales no es aplicable porque tal derecho exigía –en todo caso- la declaración y convivencia del representante legal, y esta previsión no ha sido modificada.

VIII. Prestaciones económicas

El menor recibirá medicamentos y tratamiento terapéuticos gratuitamente cuando lo necesite. Ahora bien, en cuanto a su manutención, el condenado deberá contribuir con los gastos que se generen si trabaja, si percibe alguna remuneración de forma regular o si es beneficiario de una beca. Este mismo régimen se aplica a otros procesos como son las detenciones, traslados y otros servicios onerosos. En estos casos, el menor también deberá pagarlos o, al menos, aportar dinero en la cuantía correspondiente.

Esta disposición no se aplica a los menores de dieciocho años que carezcan de dinero. De ser así, el centro les facilitará gratuitamente su traslado para visitar a los parientes cercanos, en determinados casos, como son enfermedades graves o asistir a ceremonias funerarias.

En definitiva, con las medidas descritas, se pretende reforzar un estilo de vida saludable y prevenir con eficacia las posibles adicciones que –de otro modo- podrían generarse en prisión.

Para lograr estos objetivos, como es obvio, será esencial verificar la capacidad y condiciones de los centros. En esta misma línea, habrá que asegurar determinados hábitos higiénicos, saludables, como el baño diario con agua caliente, o la posibilidad de practicar deporte de forma gratuita en las instalaciones del centro.

IX. Enseñanza de los menores

La edad de escolarización obligatoria se determina en la legislación propia del sector educativo. En este sentido, solo cabe mencionar las especialidades. Así, la ley de ejecución penal elimina la edad superior de la escolarización obligatoria, que anteriormente estaba fijada en los dieciséis años.

A su vez, el menor sancionado a confinamiento solitario no será excluido de las clases escolares ni de los programas de reintegración.

En lo que respecta a menores con demanda especial educativa, así declarados conforme la ley sobre la Educación Pública, su situación será valorada por un comité de especialistas que, si lo considera adecuado, podría decidir que se prolongue la escolarización obligatoria hasta los veintitrés años. En ese caso, la medida se ejecutará dentro del centro para menores hasta cumplir los veintiún años. Esta competencia corresponde al Comité de Internamiento y de Reclusión.

Por lo demás, hay que remarcar que la principal tarea de los centros de menores será la enseñanza y formación de las personas recluidas.

De hecho, también está previsto que el menor pueda tener o pueda asistir a clases privadas con instituciones académicas fuera del centro, además de las existentes en el mismo, siempre que cuente con la aprobación del Director del centro. En este sentido, el menor podrá mantener contacto con el docente de la escuela o centro educativo con el fin de cumplir con sus obligaciones académicas y de exámenes y para su desarrollo personal.

De nuevo, para otorgar este permiso, se valorará de forma especial el delito perpetrado, los riesgos de seguridad, la conducta anterior del menor, su desarrollo académico y aplicado.

X. Reintegración de los menores

Para lograr una mejor reinserción del menor, desde el centro se debe elaborar un informe pedagógico que refleje los ámbitos en los que precisa un mayor desarrollo así como las circunstancias familiares que le rodean. Dicha información se podrá utilizar en beneficio de su plan individual de desarrollo y para la valoración de eventuales riesgos.

También está programado que el menor pueda abandonar el centro, si su representante legal, su tutor, un pariente mayor de edad o cualquier organización social o religiosa se haga cargo del mismo. En concreto, se pide que esa persona o institución firme un acuerdo de cooperación con el centro, de forma que las autoridades se encarguen de recibirlo, acompañarlo y devolverlo al centro en condiciones óptimas.

Independientemente de lo antes mencionado, el joven detenido también podrá, a petición propia, o de su representante legal, solicitar la denominada consulta familiar, cada tres meses, con el permiso del centro. La consulta tiene como objetivo principal permitir que los familiares estén juntos con el menor, dentro del centro.

Otra posibilidad consiste en tener encuentros familiares a través de sesiones de terapia familiar, que pueden ser solicitadas por el menor interesado o por su representante legal. Las necesidades terapéuticas determinarán el número de las sesiones. Excepcionalmente se podrá permitir que las sesiones se realicen fuera del centro.

Como es obvio, a estas actividades no podrán asistir los padres que no tengan derecho a mantener relación con el menor. Además, conviene aclarar que la consulta familiar y las sesiones terapéuticas no se consideran visitas ni tampoco forman parte de los derechos de los detenidos.

XI. Sanciones disciplinarias

En el caso de posesión de tabaco o de fumar no podrá iniciarse un proceso disciplinario, sino que solo serán aplicables las medidas de seguridad.

En otros supuestos casos más graves podría aplicarse el confinamiento solitario, que tendrá una duración máxima de diez días en la prisión de menores o de cinco días si es en el centro de menores.

XII. El procedimiento de puesta en libertad

Los menores que no hayan cumplido los dieciocho años serán puestos en libertad antes de los sesenta días. El centro avisará a los representantes legales. En la sede del centro el menor será entregado al padre que ejerza la patria potestad o al tutor.

Cuando el representante legal dé su consentimiento por escrito, el menor podrá dejar el centro sin ser acompañado. Para ello, como mínimo tres días antes de la puesta en libertad tendrá que hacer llegar la declaración escrita al director del centro. En el supuesto de que el menor no haya cumplido los dieciocho años en la fecha prevista de la puesta en libertad, el centro avisará al supervisor competente según el domicilio del menor para aplicar las medidas correspondientes.

XIII. La reclusión

El tiempo de reclusión varía en función de la edad: el mínimo es de un mes para menores

y es de tres meses para adultos. El máximo general es 20 años en el caso de los menores y posible cadena perpetua si se trata de adultos.

La privación de libertad se realiza en la cárcel de los menores:

- cuando al menor se le condena con una pena de dos años o con una pena superior,
- con una pena de un año o superior siendo un menor reincidente
- cuando el menor condenado con una pena de un año o más y dentro de tres años anteriores a la perpetración deliberada de un crimen, ya fue condenado con internamiento en régimen cerrado.

En los casos restantes la privación de libertad se ejecuta en un centro con un grado mínimo de restricción.

XIV. Otras sanciones penales aplicables al menor

Arresto de custodia

La duración mínima del arresto de custodia para un menor es de tres días y la máxima es de treinta días (en adultos la mínima es de quince y la máxima es de noventa días).

Trabajo de interés

Si el menor aún no ha cumplido los dieciséis años cuando se dicte la sentencia, no se le podrá asignar trabajo de interés público.

Multa

Se podrá imponer una multa al menor si dispone de ingresos, remuneraciones o bienes propios. Se impondrán entre quince y doscientos cuarenta días, siendo el importe diario entre quinientos florines (2 euros) y cincuenta mil florines (150 euros).

XV. Cambio en el nuevo Código Penal

El juez podrá disponer el internamiento de régimen cerrado cuando el menor no haya cumplido los veinte años en el momento de dictar sentencia, por cualquier crimen.

Si para la educación y reinserción exitosa del menor hace falta la separación de su entorno anterior, por entender que es perjudicial a ese objetivo, se podrá imponer su internamiento en régimen cerrado. En ese caso, la duración mínima es de un año y la máxima es de cuatro años (a diferencia de la normativa anterior que era de tres años). El aumento del límite superior de la edad se vincula con la reducción del límite de la punibilidad. El tribunal determinará la duración de la educación correccional en años y meses, al igual que la reclusión con los menores.

Por consiguiente, el internamiento cerrado se podrá imponer mediante sentencia firme para personas entre 12 y 21 años; cuando el menor cumpla los 21 se le pondrá en libertad definitivamente.

Suponiendo que, de forma fundamentada, el objetivo de las medidas se cumpla también fuera del centro, será posible ponerlo en libertad con carácter temporal junto con la orden de supervisión simultánea. Esta decisión será tomada por el juez de vigilancia, tras una audiencia o vista presencial.

También se podrá disponer la puesta en libertad de forma temporal si el cumplimiento del fin se puede alcanzar sin esa privación de libertad y si se ha cumplido la mitad de la medida o, como mínimo, un año de educación correccional. La duración de la libertad provisional es igual a la de la educación correccional restante, pero como mínimo será de un año. Durante el período de libertad temporal el menor queda bajo supervisión. El tribunal la suspenderá si el menor comete un crimen de forma deliberada o si viola gravemente las reglas de la supervisión durante ese período.

XVI. La prisión preventiva

La prisión preventiva podrá ser ejecutada no solamente en una cárcel de jóvenes, sino también en un centro correccional. Cuando el menor no ha cumplido los catorce años, la prisión preventiva será practicada en un centro correccional y su duración máxima será de un año. Entre catorce y dieciocho años será de dos años. La duración total de la prisión preventiva y de la detención se incluirá dentro de la duración de la educación correccional, para restarla del período finalmente establecido.

XVII. La prisión de menores

En los años noventa, para hacer valer los efectos positivos del internamiento, el criterio aplicado era el de la separación de grupos adecuados a los menores.

La secciones eran: la cerrada, la semi-cerrada y la semi-abierta, que suponían la progresión paulatina del grado de libertad concedido; es decir, los menores conseguían una oportunidad cada vez mayor de abandonar temporalmente el centro. Este sistema de regímenes se introdujo no sólo para menores sino también para adultos, y funcionaba con éxito a nivel nacional.

Su objetivo era promover la reinserción social del penado además de incentivar que la conducta de los presos cumpliera con las expectativas estatales. Además, con este sistema también se promovía que los presos utilizaran las oportunidades laborales, educativas, formativas y culturales ofrecidas por el centro.

La conducta de los presos y su relación con los compañeros determina el tipo de premio que se les puede conceder.

El sistema de regímenes se componía de 14 secciones:

1. Sección preparatoria.
2. El grupo de los que están en prisión preventiva,
3. Grupo educativo-terapéutico: entre los que se encuentran los presos con trastornos mentales; desde aquí pueden ser trasladados a cualquier régimen dependiendo de su conducta y de la duración de la pena.
4. Régimen correccional/prisión: presos que sufren una disfunción emocional y trastornos de adaptación e inserción social.
5. Régimen semi-abierto: en un centro de grado mínimo, aquellos presos cuya conducta es excelente durante un período largo, pueden pasar a este régimen.
6. Régimen correccional para los presos de centro de grado medio y mínimo. No pueden llegar a este régimen aquellos menores presos que necesiten un mayor nivel de apoyo para su reinserción, aquellos que hubieran cometido alguna infracción disciplinaria grave y cuya personalidad o conducta suponga un riesgo para sus compañeros o los que hubieran maltratado a sus compañeros.

7. Régimen básico/centro de grado mínimo: por regla general los menores de la sección preparatoria con una pena de centro de grado mínimo pasan a este régimen, donde se les concede una amplia gama de programas recreativos y, en base a la evaluación mensual, se da la posibilidad de modificar el régimen en ambas direcciones.
8. Régimen restrictivo: aquellos menores que hayan cometido reiteradas veces infracciones disciplinarias graves llegan a este régimen; la supervisión se hace cada tres meses y, en el caso de un cambio positivo, es posible la asignación del menor al régimen básico.
9. Cárcel semi-abierta: el funcionamiento de este grupo coincide con el del régimen semi-abierto del centro de grado mínimo.
10. Régimen básico de prisión: la evaluación se realiza cada tres meses y el resultado determina el tipo de cambio del régimen.
11. Régimen restrictivo: se aplica a aquellos menores cuya pena es superior a los cinco años y hayan cometido repetidas veces infracciones disciplinarias graves dentro de la cárcel o hayan vuelto a cometer hechos delictivos.
12. Grupo especial: pertenecen a este grupo quienes hayan cometido algún crimen contra la vida y cuya pena es superior a los cinco años aunque, sin embargo, su conducta y trabajo realizado dentro del centro ha sido excelente. La supervisión se hace cada año, en base a lo cual es posible cambiar de régimen en ambas direcciones.
13. Grupo correccional de régimen restrictivo: se aplica a aquellos menores que cometen infracciones disciplinarias con regularidad, y al enfrentarse a las reglas del centro, reaccionan con una conducta agresiva y no desean insertarse en su entorno. La supervisión se realiza cada mes.
14. Régimen de celdas individuales: a solicitud propia del menor o por la propuesta del psicólogo y del educador; su objetivo es la gestión de conflictos. Es de duración corta.

El objetivo del sistema de regímenes consistía en que, tras la observación de los menores y paralelamente con el cumplimiento de los requisitos, el menor pudiera pasar de la sección más estricta a la que disponía de características más abiertas y flexibles.

La finalidad del centro era que, tras la puesta en libertad, el individuo (que abandona el centro) no tuviera predisposición a comportamientos violentos o a la agresión. También se perseguía mejorar su formación, sus conocimientos, para evitar que terceras personas abusaran de su situación.

Como puede verse, es muy importante que exista interoperabilidad entre los diversos regímenes de tal manera que el preso pueda avanzar o retroceder en función de su propio desarrollo.

XVIII. Criterios de la evaluación

Para lograr el paso de un régimen a otro, se utilizan los siguientes criterios:

- evolución de la personalidad,
- actividad laboral,
- asistencia a la educación,
- trabajo por el bien de la comunidad,
- relación con los compañeros,
- actitud frente a la supervisión.

XIX. Los regímenes actuales según los grados de ejecución

1. Régimen menos estricto: si los resultados de la evaluación trimestral reflejan una conducta y actividades ejemplares y el menor pertenece al grado de seguridad I, II, III., entonces llegará a este régimen.
2. Régimen básico: los menores de grado de seguridad II. y III, situados en régimen preparatorio, llegan a este grupo.
3. Régimen restrictivo: se aplica a los menores que cometen infracción disciplinaria grave o cometen infracciones repetidas veces o bien hechos delictivos, y que pertenecen al grado de seguridad III. y IV.

Pero pueden existir otros grupos:

Grupo psico-social de menores

- pueden participar en los programas formativos organizados en el centro sin limitación,
- la puerta de la celda queda abierta desde la apertura hasta el cierre,
- la permanencia al aire libre se efectúa sin restricciones y en el patio del bloque está permitido jugar,
- pueden ver la tele dentro de la celda, si hay suficientes aparatos disponibles.

Grupo terapéutico-educativo de menores

- sólo los que tengan pena firme y hayan pasado por un examen pericial y dispongan de un informe final pericial o los que se asignen de forma temporal por un mes,
- el grupo está gestionado por un grupo de trabajo,
- dirigido por el educador, cuyos miembros son: el psicólogo, el médico y el supervisor,
- los programas formativos del grupo los organiza el educador,
- pueden participar en los programas de ocio organizados por el centro,
- puertas de la celda abiertas desde la apertura hasta el cierre,
- la permanencia al aire libre se hace sin restricciones y en el patio del bloque está permitido jugar,
- pueden ver la tele dentro de la celda, si hay suficientes aparatos disponibles,
- para reasignar al menor a otro grupo distinto del grupo terapéutico educador se tendrá en cuenta el régimen aplicable, que a su vez depende de la conducta y de la duración de la pena.

XX. Programación diaria

Para los presos que no trabajan y que participan de la educación en días laborales, la programación es la siguiente:

- 1.) 5-5.10: se levantan,
- 2.) 5.10-6:50 desayuno, higiene personal, se afeitan y ordenan la celda,
- 3.) 6.50-7.00: control de número del grupo, apertura de la celda,
- 4.) 7-9: preparación para la inspección
- 5.) 8.00-12.40: actividades educativas y formativas (en días escolares para los que participen de la educación),
- 6.) 9-10.00: inspección del bloque,
- 7.) 10.00-11.50: programa libre, actividades educativas y ducha,
- 8.) 12-13: control del número de participantes del grupo, comida,
- 9.) 13.-17.40: programa libre, actividades educativas y ducha,
- 15.00-17:55: educación, formación profesional (en días escolares para los que participen de la educación),
- 10.) 17:55-18:15: control del número del grupo y cena,
- 11.) 18:15-18:50: limpieza del bloque, orden de la celda,
- 12.) 18.50-19: cierre,
- 13.) 21.00: descanso.

XXI. Entrada en el centro

A la hora de entrar en el centro toman una foto para registrar al preso, cuyo gasto corre a cargo del centro. Esta foto se imprime en una tarjeta con un código de barras que sirve para su identificación, para realizar llamadas telefónicas y para hacer compras.

A continuación, el preso puede cambiar su aspecto físico solo mediante solicitud y autorización escrita. De ser así, el gasto de la nueva foto corre a cargo del preso. Para la precisa identificación del preso también se le pueden tomar huellas dactilares y una muestra de ADN.

Además, al preso se le dan los objetos y bienes que determina la ley. El preso tiene que dejar en el depósito aquellas pertenencias que trae consigo y que no están permitidas en el centro. Estas pertenencias se guardarán en el depósito y se le devolverán cuando finalice la condena. También puede ocurrir que algunos objetos, por sus características, deban ser tratados en la forma establecida en la ley (esto puede conllevar la eliminación o el envío al domicilio familiar, por cuenta propia).

Luego, el preso realizará una declaración referente a sus hábitos como fumador (en el caso de presos menores, sólo los que tengan más de dieciocho años) y, teniendo esto en cuenta, le asignarán una celda.

El comité de admisión y de empleo determina el grupo de seguridad al que pertenece el preso, que será al que quede asignado, así como también su empleo.

La asignación al grupo de seguridad se realiza en función del grado de peligro, en orden creciente. Estos niveles son régimen leve, básico y severo. Para realizar esta clasificación habrá que tener en cuenta diversos criterios, entre otros: la naturaleza del hecho, las circunstancias del delito, el grado de ejecución, la duración de la privación de libertad impuesta, el tiempo restante de la pena, la fecha previsible para la puesta en libertad, la personalidad, los antecedentes, el estado físico y de salud, los contactos y la conducta del preso, además de los criterios de seguridad del centro.

La asignación del grupo de seguridad será revisada como mínimo cada seis meses y en caso justificado habrá que modificarla a la vista de dichos informes.

La asignación a grupos de seguridad no repercutirá en los derechos de los presos determinados por la ley. La única repercusión será en el orden y el modo de ejercicio de estos derechos, es decir en la asignación del bloque, celda y cama, además en la forma de traslado y movimiento del preso.

XXII. Normas de conducta impuestas en el contacto con los compañeros presos

Las normas de conducta que deben asumir en el centro son las siguientes:

- deben cooperar de forma positiva y no pueden establecer jerarquía entre ellos, ni generar ningún tipo de dominio o sometimiento de unos con otros,
- no pueden provocar perjuicios a terceros, ni beneficios para sí mismos,
- no se permite hablar de forma grosera, está prohibido ofender, utilizar palabras soeces ni hablar en voz alta,
- está prohibida toda conducta que pueda suscitar temor, resulte indigna para los demás, o que moleste a los otros presos tanto en el trabajo como en los períodos de descanso, tampoco se admiten conductas que violen los derechos morales,
- se considera una infracción disciplinaria grave: pelear, maltratar a los compañeros, el acoso físico y mental, el chantaje, la intimidación, la coacción, el abuso, la adquisición ilegal de bienes materiales, la violación y/o el acoso sexual,
- todos están obligados a cuidar su aseo personal y su vestimenta propia.

En particular, está especialmente prohibido durante la estancia en el centro:

- violar las disposiciones referentes al orden y a la seguridad del centro y a las obligaciones del preso,
- no cumplir las instrucciones dadas por el personal del centro o por los representantes del ministerio fiscal,
- disponer de medicamentos sin una autorización escrita por el médico del centro,
- recoger y almacenar el medicamento prescrito y entregarlo o facilitarlo a otros, en vez de destinarlo a su uso personal,
- preparar sustancias con efectos psicoactivos para conseguir un estado de embriaguez,
- participar en juegos de azar.

Las consecuencias de la violación intencionada de estas reglas de conducta conllevan un proceso disciplinario; además, dependiendo de la gravedad del caso, el centro podría hacer una denuncia penal, iniciándose el correspondiente proceso penal.

El empleado del centro puede y debe usar medios coercitivos para hacer valer sus instrucciones o medidas a la hora de realizar sus tareas. Entre ellos cabe citar, por ejemplo, la porra, las esposas, el perro policial, la manguera de agua o incluso el arma reglamentaria.

XXIII. Horario diario según los grados

Los diferentes grupos de presos y las diferentes zonas del centro disponen de horarios distintos. El horario referente a una zona dada se cuelga en el bloque en la pared.

Forma de despertar

Se acciona el timbre a la hora determinada para el tipo de grupo y zona. El guardia encargado del bloque enciende la luz y dice en voz alta que es hora de despertarse.

A continuación, el preso está obligado a:

- levantarse, higienizarse, afeitarse, hacer la cama, dejar la ropa de cama según lo establecido,
- poner orden en su espacio personal y participar en la limpieza del espacio común de la celda,
- vestirse con el uniforme o con la vestimenta autorizada. En el caso de trabajar hay que llevar el calzado y las prendas de vestir requeridas para la labor,
- prepararse para la apertura de la celda.

Control de lista

- a la hora de pasar la lista todos deben permanecer en su propia celda; a la señal de guardia, antes de la apertura de la puerta, hay que ponerse en fila de forma reglamentaria delante de las camas, con la vestimenta completa.
- Después de abrir la puerta, el encargado de la celda informa sobre las reglas de conducta.

Comidas

– los presos reciben comidas tres veces al día, normalmente las consumen dentro de la celda. El reparto de la comida se hace de forma centralizada y el preso está obligado a recibir la comida. La comida preparada tiene que ser consumida luego de recibirla, no se puede almacenar. Los recipientes se retiran al cabo de una hora; después de la comida, la limpieza y la retirada de los utensilios la gestiona el centro.

Movimientos internos

Para las actividades comunes antes de traslado en el pasillo ubicado delante de la celda, hay que ponerse en fila, con una vestimenta adecuada según la estación del año y lo que haya determinado el guardia. Está prohibido abandonar la celda con la vestimenta incompleta. La colocación en fila se hará en la forma y hora indicadas por el guardia y en perfecto orden.

Retirada

Al prepararse para la retirada hay que hacer la cama y quitarse el uniforme, realizar el aseo personal y hacer uso de la ropa de noche. Las pertenencias y las prendas de vestir tienen que quedar colocadas según las normas de la celda. A la hora establecida para la retirada se apagará la luz de la celda.

XXIV. En el interior de la celda

No se puede fumar en la cama.

Se permite llevar zapatillas en el pasillo o en la celda. Llevar calcetines es obligatorio menos cuando se vaya a la ducha.

Es muy frecuente que los retretes no se separen de la celda con puertas sino solo con cortinas y la ventilación se realice a través de la propia celda. El Comité de Prevención de Torturas (CPT) estableció que esto tenga la consideración de trato inhumano. Esto provocaba que en las celdas hubiera cucarachas. De hecho, algunos presos solicitaron ante los tribunales una indemnización por haber sufrido picaduras de insectos.

La realidad muestra que en Hungría las cárceles están sobrecargadas. Actualmente la ocupación de los centros es del 150 % y en algunos alcanza el 200 %. Por este motivo, los internos también se dirigen al tribunal solicitando una indemnización. En la actualidad se están construyendo 9 institutos penitenciarios que permitirán mejorar la situación.

Los menores tienen derecho a estar al aire libre como mínimo una hora al día. El uso del gimnasio no es gratuito, tienen que pagar por ello 800 florines (más o menos tres euros) al mes. La fiscalía tomó una medida al respecto, porque los presos deberían tener acceso gratuito a los gimnasios como un premio.

A partir del uno de septiembre de 2017 los menores no podrán quedarse en las celdas, sino que tendrán que salir y participar en distintas actividades ofrecidas hasta las diecisiete horas de la tarde. En la sala de actividades educativas los oficiales de reintegración cuidarán a los presos y los menores que, como se ha dicho, estarán separados según su grado de seguridad. En esta sala se pueden incluir descansos de diez minutos de duración.

XXV. Sistema de premios

Grupos de trabajo. En 2013 se realizó un experimento novedoso e interesante: se lanzó un programa de dibujo, con el apoyo/financiación del Comité de Prevención Criminal Nacional. Participaron 30 presos, durante 3 días, 8 horas diarias. Hubo presos que querían abandonar el grupo, pero al final todos lo terminaron. Esto es importante, porque los menores colaboraban entre ellos como grupo, y esto lo podrán continuar en su vida fuera del centro.

Salidas. Las salidas grupales son un premio frecuente. Se organiza una excursión para el grupo de presos dado: visitaron el Museo de Historia Militar, el Museo Etnográfico al Aire Libre, el Museo de Terror, el Parque Zoológico. Esto es muy importante, porque promueve su reintegración, y ayuda a su formación. Este programa se realiza con vestimenta civil, sin uniforme, en autobuses civiles, lo que reduce o anula cualquier sensación de exclusión. A pesar de que sean presos, se les concede confianza. Por su parte, ellos nunca abusan de esta confianza y no intentan escaparse durante estos programas exteriores. Esto quiere decir que debemos confiar en ellos aún sin rejas y sin muros. Y que ellos mismos también pueden hacerlo.

Actualmente hay 250 presos menores en Hungría, entre los 17 mil presos. En el centro de menores de Tököl, hay 80 menores entre los 700 presos. Y fuera de Tököl, hay tres centros más.

Lo ideal para estos presos menores sería tener celdas de 4 personas en vez de las celdas de 10 que tenemos ahora. Ya que en tales celdas no es viable la separación de los presos según criterios profesionales.

Algunos compromisos ejecutados por las autoridades, desde la última supervisión realizada por la Fiscalía, son las siguientes: pintaron las duchas, montaron en cada celda unas instalaciones sanitarias nuevas, resistentes al vandalismo. También está previsto que aumenten el tamaño de las celdas disciplinarias, uniendo dos de ellas, de modo que se respete el derecho del preso a tener 3,5 metros cuadrados, y 6 metros cúbicos.

Se instalaron cámaras en las salas de espera y gracias a ello se redujo el número de delitos. También se redujo el número de denuncias por delitos sexuales y bajó el número de personas con enfermedades dermatológicas (datos hasta el 31 de diciembre de 2016).

Por otra parte, como es sabido, es muy frecuente la agresividad en menores. Desde que se les imparten sesiones de orientación sexual, y gracias a los programas exteriores a las celdas, el número de los delitos sexuales se redujo. A pesar de que las jerarquías no están permitidas, dentro de las celdas se puede constatar la existencia de los siguientes grupos jerárquicos:

Condiciones de ingreso	Visita	Recibo de paquetes	Llamadas de teléfono	Decoración de la celda	Ropa de cama	Programas centrales	Aire libre	Uso de la sala cultural	Frecuencia y criterios de supervisión
régimen básico: después de la sección de preparación, las visitas se hacen automáticamente	una vez al mes, una hora	un vez al mes	3 X 10 minutos a la semana	dos cuadros /dos planta por celda	ropa de cama propia	según decisión del educador	delante del bloque B	el educador decide la hora y la actividad	cada tres meses
régimen más ligero: tener una conducta impecable, después de concluir tres meses en el régimen básico, la decisión será tomada por el Comité de Ingreso y de Empleo	1,5 hora una vez al mes	2 veces al mes	7 X 10 minutos a la semana	3 cuadros, tres plantas	ropa de cama propia	participación ilimitada	delante del bloque B, con juegos	cada día, sin tener que estar presente el educador	tras la comisión de una infracción disciplinaria, de forma extraordinaria
régimen más estricto: conducta negativa durante el régimen básico, infracción disciplinaria grave y repetida, comisión de delito	1 hora, una vez al mes, detrás de una reja	1 vez al mes	10 min. a la semana	no hay	ropa de cama del centro	de forma excepcional, solo con autorización del educador	paseo en espacio delimitado cerrado en el patio, sin juego	solo en presencia del educador	cada semestre

En lo alto de la jerarquía están los *chulos*, después vienen los “*gorilas*” o los de “*cerebro muscular*”, que son aquellos que se destacan por su fuerza física; les siguen los “*peleadores*”; los últimos en la jerarquía son los *servidores* y los maricones, que tienen por debajo a los “*soplones*”. Aquellos presos que tienen miedo y no pelean para defenderse, y no saben decir “no”, serán los *sometidos*. Serán ellos los que harán la limpieza, sirvan a los otros, hagan las camas y sean las víctimas de delitos sexuales.

KÖNYVISMERTETŐ

BARTKÓ RÓBERT (SZERK.): A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEM AKTUÁLIS KÉRDÉSEI A XXI. SZÁZADBAN

A Gondolat Kiadónál, az Igazságügyi Minisztérium, az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Széchenyi István Egyetem között, a kutatási és oktatásfejlesztési feladatok támogatására létrejött megállapodás keretében, ezen belül is „*A terrorizmus elleni küzdelem aktuális kérdései a XXI. században*” című alprogramhoz kapcsolódva, ugyanilyen címmel, a közelmúltban jelent meg a Bartkó Róbert által szerkesztett kötet, benne az alábbi tanulmányokkal:

Kelemen Roland: Az Alaptörvény szükségállapot szabályozásának kritikai áttekintése az egyes európai uniós tagállamok alkotmányainak figyelembevételével – Különös tekintettel a visegrádi államok alkotmányaira,

Sulyok Gábor: A terrorcselekmény elkövetéséhez használt polgári légi jármű lelövésének alkotmányjogi megítélése az új szabályozási környezetben,

Lamm Vanda: A nukleáris területet érintő terrorcselekmények visszaszorítására irányuló nemzetközi erőfeszítések,

Kecskés Gábor: A nemzetközi jog eszközrendszere a terrorizmus elleni küzdelemben,

Váczai Péter: Az Emberi Jogok Európai Egyezménye alkalmazásának gyakorlata a terrorizmus elleni küzdelemben,

Knapp László: A terrorizmus elleni küzdelem az Európai Unió jogában: A terrortámadásra adandó válasz a szolidaritási és a kollektív védelmi klauzula tükrében,

Bartkó Róbert: Az Unió 2017/541. sz. Irányelvének hatása a V4 országainak büntető anyagi jogszabályalkotására,

Király Péter Bálint: A terrorizmus finanszírozásának új eszközei: A blokkláncok és a kriptovaluták,

Bartkó Róbert: Az illegális migráció és a terrorizmus kapcsolata az EUROPOL és FRONTEX jelentéseire tekintettel,

Kovács Gábor – Nagy Klára: Kriminálisztikai eszközök a terrorizmus elleni harcban.

Kelemen Roland szerint „az elmúlt években megjelenő újfajta biztonsági kihívások kifejezetten szükségessé teszik, hogy az egyes államok felülvizsgálják különleges jogrendi szabályait ... Magyarország esetében sincs ez másként. Számos új típusú kihívásra kénytelen volt válaszolni az alkotmányozó is, így került be a különleges jogrendi szabályanyagba többek között a váratlan támadás vagy a terrorveszélyhelyzet tényállása. Ezek azonban csak tovább fokozták a rendszer koherenciahiányát ...”.

Sulyok Gábor tanulmányában azt a nehéz kérdést járja körül, hogy mi történik akkor, ha a terrorcselekmény elkövetéséhez polgári légi járművet használnak, és a gép lelövése milyen alkotmányjogi megítélés alá esik. „Ha a terrorcselekményt nem pilóta nélküli polgári légi jármű felhasználásával követik el, a fedélzeten természetes személyek tartózkodnak, akik három különböző csoportba nyerhetnek besorolást: a légi járművet hatalomba kerítő/vezető terroristák, a légi járművön tartózkodó utasok és a légi jármű személyzetének tagjai. Érintettségük okán hozzájuk társulnak még a földön tartózkodó potenciális áldozatok és az áldozatok közeli hozzátartozói.”

Sok olvasónak talán itt *Schirach* színműve, a *Terror* jut eszébe. A darabban Lars Koch vadászpilótának döntenie kell, hogy lelője-e az eltérített Lufthansa – Berlin és München között közlekedő – utasszállítóját, a fedélzetén 164 emberrel. Ha nem lövi le, akkor a gép becsapódik a teltházas müncheni stadionba, a 164 emberen felül pedig a stadionban lévők is meghalnak. Bár sok ezer embert ment meg a pilóta a döntésével, a német alkotmány szerint viszont nem volt joga lelőni a gépet.

A tanulmány szerint, „ha ártatlan utasok és/vagy a személyzet tagjai is a terrorcselekmény elkövetéséhez használt polgári légi jármű fedélzetén tartózkodnak, az állam abszurd jogi helyzetbe kerül: köteles megvédeni a földön tartózkodó potenciális áldozatok és a légi járművön tartózkodó utasok és a személyzet tagjainak életét, egyúttal köteles tartózkodni az utasok és a személyzet tagjainak feláldozásától. Ebben az esetben a légvédelmi készenléti erők nem semmisíthetik meg a légi járművet. Még a potenciális áldozatok megmentése érdekében sem engedhető meg a fedélzeten tartózkodó és a terrorcselekménynek szintén áldozatául eső ártatlanok élete feletti állami rendelkezés.”

Lamm Vanda tanulmánya a nukleáris területet érintő terrorcselekmények visszaszorítására irányuló nemzetközi erőfeszítésekről szól. „A nukleáris anyagok különösen veszélyes jellegéből következően ilyen anyagokkal történő különféle visszaélések, vagy netán terrorcselekmények, illetve nukleáris létesítményekkel szembeni bármiféle támadások olyan veszélyeket jelentenek, amelyek megelőzése érdekében mind a nemzetközi közösségnek

közös összefogással, mind pedig az államoknak egyénileg minden rendelkezésükre álló eszközzel fel kell lépniük.”

Kecskés Gábor tanulmánya a nemzetközi jog eszközrendszerét ismerteti. „A nemzetközi közjogban a terrorizmus elleni küzdelem sokáig kizárólag nemzetközi szerződések szintjén jelent meg, egyfajta kriminalizációs, kiadatási és szankciós kötelezettséget keletkeztetve a részes felek között. Az utóbbi időben azonban ’finomhangoltabb’, célzott eszközök is megjelentek már, elsősorban a 2001. szeptember 11-i terrorcselekmények utáni lépések hosszú sorában.” A tanulmány „a Magyarország számára legfontosabb univerzális és regionális nemzetközi szerződéseket, azok főbb szabályait, valamint univerzális nemzetközi szervezetek (Egyesült Nemzetek Szervezete – ENSZ) vonatkozó szabályanyagát vizsgálja.”

Váczi Péter tanulmánya az Emberi Jogok Európai Egyezménye alkalmazásának gyakorlatát mutatja be a terrorizmus elleni küzdelem kapcsán. A szerző szerint „mindig kell, hogy legyenek olyan jogi normák, amelyeket az államoknak be kell tartaniuk, a terrorizmus elleni harcot nem a jogon kívül, hanem jogi normák alapján kell megvívni, a terror nem vezethet a jogi normák erodálásához, hiszen akkor pont ezzel elérné a célját. Éppen ezért, ez nem csupán az állam küzdelme az ellenségeivel szemben, hanem a jog küzdelme is a jogtalanság ellen.”

Knapp László „A terrorizmus elleni küzdelem az Európai Unió jogában: A terrortámadásra adandó válasz a szolidaritási és a kollektív védelmi klauzula tükrében” című tanulmányában „górcső alá kívánja venni a terrorcselekmények elkövetése utáni fellépés uniós jogi kereteit. Az ezzel összefüggő vizsgálat magában foglalja a két ... klauzulának és az ezekhez kapcsolódó szabályozásnak az elemzését, illetve egymással történő összevetését. Az előbbiek célja annak feltérképezése, hogy az elfogadott rendelkezések betöltik-e a nekik szánt funkciót, azaz a jelenlegi uniós jogi keretek között beszélhetünk-e hatékony közös fellépési mechanizmusról az Európai Unió valamelyik tagállamában elkövetett terrorcselekmény esetén.”

Bartók Róbert „Az Unió 2017/541. sz. Irányelvének hatása a V4 országainak büntető anyagi jogszabályalkotására” című tanulmánya az egyes terrorizmussal összefüggésben büntetendővé nyilvánított magatartásokat – a terrorizmus finanszírozását kivéve – elemzi. A szerző célja, hogy „elsősorban hazánk, másodsorban pedig az elmúlt időszakban az irreguláris migráció elleni harcban összekovácsolódott V4 egyéb országainak büntető anyagi jogi sza-

bályozását tekintse át a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatosan, különös tekintettel az Irányelvől fakadó implementációs kötelezettségekre.”

A kötetben a szerző/szerkesztő másik tanulmánya az illegális migráció és a terrorizmus kapcsolatával foglalkozik, és megvizsgálja az EUROPOL és FRONTEX jelentéseit. Bartkó Róbert tanulmányában kitér arra, hogy van-e, s ha igen, milyen természetű kapcsolat az irreguláris bevándorlás és a terrorveszély fokozódása között. A vizsgálat fókuszában az EUROPOL ún. TE-SAT jelentései, valamint a FRONTEX évente megjelenő kockázatelemzéselei állnak, mely statisztikai adatok kellő alapot adhatnak arra, hogy a feltett kérdésre a tudomány oldaláról tudjunk választ adni.”

Király Péter Bálint „A terrorizmus finanszírozásának új eszközei: A blokkláncok és a kriptovaluták” című tanulmányban azt vizsgálja, „miként lehetne a blokkláncokat és a hozzájuk kapcsolódó kriptovalutákat olyan módon szabályozni, hogy megakadályozhassuk a blokkláncok illegális tevékenységekre való felhasználását”. A szerző szerint a blokkláncok a hasznuk mellett „legalább annyi veszélyt rejtenek magukban, mint ahány problémára megoldást kínálnak. Ezen kockázatok közül a tanulmány keretei között a pénzmosással és a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos felhasználási lehetőségeit vizsgáltuk meg. Megállapításra került, hogy a blokkláncokon keresztül anonim módon lehet pénzösszeget mozgatni az államhatárokon tekintet nélkül, amely lehetőséget a terroristaszervezetek ki is használnak a külföldi államokban tevékenykedő társaik költségeinek finanszírozására. A pénz útjának nyomon követését tovább nehezítik az ún. kriptovaluta-keverő szolgáltatások, amelyek megkönnyítik a bűncselekményből származó pénzösszegek eredetének elleplezését.”

Kovács Gábor – Nagy Klára „Kriminálisztikai eszközök a terrorizmus elleni harcban” című tanulmánya azon a felismerésen alapul, miszerint a terrorizmus elleni küzdelem nemcsak az európai büntetőjogi harmonizációban, hanem a kriminálisztikai megoldások kidolgozásában és közelítésében is megfigyelhető, elsődlegesen a bűnmegelőzés és bűnüldözés területén. A szerzők szerint „a jelenlegi erőforrások jobb kiaknázására, az uniós előírások implementálására és a tagállamok közötti együttműködés szervezetségének emelésére lenne szükség. Számos uniós aktust fogadott el a Tanács a rendőrségi együttműködés területén, amelyek valóban előrelépést jelentenek a hatékonyabb szervezeti keretek között megvalósuló adattovábbítások terén. Ezek implementálása azonban nem történt meg maradéktalanul. A Prümi Szerződés hazai jogba történő átültetésének határideje 2011. augusztus 26-a volt, de az közel sem működik megfelelően valamennyi tagállam vonat-

kozásában. Az érem másik oldala, ha a tagállamok beemelik a belső jogukba az uniós előírásokat, de azokat nem hajtják végre. Ez azokban az esetekben lehet problémás, amikor az adattovábbítás proaktivitást igényel, és az nem történik meg, így a másik tagállam nem tud időben felkészülni az esetleges jogellenes támadásokra. E körben fontos a tagállamok közötti bizalom erősítése.”

A kötet tehát több oldalról közelít a célként meghatározott témához, a terrorizmus elleni küzdelemhez. Az egyes tanulmányok a más-más irányból, többféle módon feltett kérdéseket járják körül.

Kiss Anna

VÁLOGATÁS A SZAKIRODALOMBÓL¹

Büntetőjog, büntetőeljárási jog, kriminológia

Barabás A. Tünde: *Alkalmazott kriminológia*. Dialóg Campus, Budapest, 2020.

Bárányos Bernadett: *A becsület büntetőjogi védelme a közügyeket érintő megszólalások esetén*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021.

Bárd Károly: *Az áldozatok méltósága és a vádlottak jogai*. Összehasonlító jogi tanulmány. HVG-ORAC, Budapest, 2021.

Belovics Ervin: *Büntetőjog I. általános rész*. Harmadik, hatályosított kiadás (2020. november), HVG-ORAC, Budapest, 2020.

Belovics Ervin – Erdei Árpád (szerk.): *A büntetőeljárási törvény magyarázata: Az új, 2017. évi büntetőeljárási törvény magyarázata a kodifikációs bizottság korábbi tagjaitól*. HVG-ORAC, Budapest, 2020.

Polgári jog

Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz: Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. E-könyv, Wolters Kluwer, Budapest, 2020.

Strihó Krisztina: *A merchandising szerződés*. Wolters Kluwer, Budapest, 2020.

Veress Emőd: *A szindikátusi szerződés*. HVG-ORAC, Budapest, 2020.

Európai jog

Kecskés László: *EU-jog és jogharmonizáció – Alapok*. Ötödik kiadás, HVG-ORAC, Budapest, 2020.

¹ Összeállította: Jónás Irén könyvtáros, Országos Kriminológiai Intézet.

Lapu Árpád – Szesztay Ádám – Lovászy László Gábor – Sándor Lénárd – Perlaki Beatrix – Sulyok Márton – Szigeti István: *Európai körkép*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020

Munkajog

Ferencz Jácint – Halmos Szilvia – Kiss György – Kulicity Mária – Kun Attila – Lőrincz György – Nyerges Éva – Pál Lajos – Petrovics Zoltán – Rácz Ildikó – Sipka Péter – Tercsák Tamás – Zaccaria Márton Leó: *Az egyenlő bánásmód szabályozásáról*. A Magyar Munkajogi Társaság 2020. február 5-i vitaülésén elhangzott előadások, hozzászólások. HVG-ORAC, Budapest, 2021.

Kozma Anna – Lőrincz György – Pál Lajos: *A Munka Törvénykönyvének magyarázata* – a CD-mellékleten 88 szerkeszthető munkajogi iratmintával. HVG-ORAC, Budapest, 2020.

Egyéb

Gergely Katalin – Kiss Gergely: *Kommentár a társadalombiztosításról szóló törvényhez*. Kommentár a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2020.

Grádné Fekete Mária – Grád András: *Pszichológia és pszichopatológia jogászoknak*. Harmadik, bővített és átdolgozott kiadás, HVG-ORAC, Budapest, 2020.

Kozák Henriett: *A gyermek jogellenes elvitele, szülői felügyeleti jog gyakorlása határon innen és túl*. E-könyv, HVG-ORAC, Budapest, 2020.

Nagy Csongor István: *A kartelljog dogmatikai rendszere*. E-könyv, HVG-ORAC, Budapest, 2021.

